

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

VRHOVNI SUD CRNE GORE

British Embassy
Podgorica

TRGOVINA LJUDIMA

Pregled međunarodnog prava, prakse
Evropskog suda za ljudska prava i sudova
u Crnog Gori

TRGOVINA LJUDIMA

Pregled međunarodnog prava, prakse Evropskog suda
za ljudska prava i sudova u Crnog Gori

Urednik

Biljana Braithwaite, menadžerka Programa za Zapadni Balkan AIRE centra

Autori

Ralitsa Peykova, rukovodilac pravnih projekata i konsultant AIRE centra
Markella Papadouli, predavač, London South Bank Univerzitet, projektni
menadžer, AIRE Centar

Bojana Bandović, savjetnica, Vrhovni sud Crne Gore

Posebnu zahvalnost dugujemo

Mirašu Radoviću, sudiji Vrhovnog suda Crne Gore
Nuali Mole, osnivaču i višem pravnom savjetniku AIRE Centra
Neveni Dičić, pravnom ekspertu

© 2019 AIRE centar

Dizajn

Kliker Dizajn, Beograd

Štampa

Copy Center d.o.o.

Novembar, 2019. godine

Izdavanje ovog priručnika pomogla je Britanska ambasada u Podgorici.
Stavovi iznijeti u ovom priručniku ne moraju nužno odražavati zvanične
stavove Britanske ambasade u Podgorici.

TRGOVINA LJUDIMA

Pregled međunarodnog prava, prakse
Evropskog suda za ljudska prava i sudova
u Crnog Gori

UVODNA RIJEČ

Poštovani čitaoci,

Veliko mi je zadovoljstvo da Vam se obratim u ime AIRE centra (Advice on Individual Rights in Europe), koji je ovaj Priručnik sačinio u saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore u okviru trogodišnjeg projekta koji sprovodimo u cilju unaprjeđenja primjene međunarodnih standarda u postupcima pred domaćim sudovima. Sprovođenje ovog projekta je podržala britanska Vlada, posredstvom Ambasade Velike Britanije u Podgorici.

Priručnik ima za cilj osnaživanje onih koji se bore protiv trgovine ljudima. Trgovina ljudima je vrsta savremenog ropstva i problem svjetskih razmera koji pogađa ne samo zemlje koje se nalaze u fazi ekonomske i društvene tranzicije, već i ekonomski razvijene zemlje. Priručnik je rezultat saradnje međunarodnih i domaćih stručnjaka, a obuhvata brojna važna pitanja koja proističu kako iz međunarodnih pravnih instrumenata, i obaveza koje je Crna Gora preuzela njihovom ratifikacijom, tako i novije jurisprudencije Evropskog suda za ljudska prava i prakse crnogorskih sudova.

Nadamo se da će Vam ovaj Priručnik biti od koristi i da će doprinijeti efikasnijoj prevenciji u oblasti trgovine ljudima, krivičnom gonjenju učinilaca i zaštiti žrtava.

Biljana Braithwaite
menadžerka Programa za Zapadni Balkan AIRE centra

UVOD

Trgovina ljudima je fenomen dugo vremena prisutan u istoriji ljudskog društva, a u današnjem vremenu prepoznat je kao globalni društveni problem, koji na najteži način povređuje ljudska prava i slobode.

Iako trgovina ljudima u najvećoj mjeri nalazi svoje „tržište” u zemljama koje prolaze tranzicioni period, sigurno je da na navedenu pojavu nijesu imune ni zemlje sa demokratskim društvenim poretkom i visokim ekonomskim razvojem.

Pojava trgovine ljudima ne vezuje se samo za nacionalne razmjere već u velikom broju slučajeva dostiže međunarodni karakter. Zbog toga se u vezi sa žrtvama trgovine ljudima govori o državama porijekla, državama tranzita i državama odredišta. Izvjesno je da se u najvećem broju slučajeva kao zemlje porijekla žrtve pojavljuju one sa niskim životnim standardom, a da su države destinacije i države zavidnog ekonomskog razvoja. Na takav zaključak upućuje i praksa Evropskog suda za ljudska prava. Tako je u tekstu ove publikacije dat prikaz osam odluka iz najnovije prakse Evropskog suda za ljudska prava u kojima je utvrđeno da se države nijesu pridržavale svojih pozitivnih obaveza vezanih za trgovinu ljudima. U sedam predmeta radilo se o žrtvama porijeklom iz drugih država, a u čak pet slučajeva o državama koje pripadaju drugim kontinentima (Afrika i Azija). U svim tim slučajevima države odredišta bile su članice Evropske unije, što potvrđuje tezu da žrtve trgovine ljudima u najvećem broju slučajeva potiču iz zemalja niskog životnog standarda, a da se značajno kao zemlje odredišta pojavljuju i države razvijenog ekonomskog nivoa.

Treba naglasiti da se obaveze države u vezi sa trgovinom ljudima jednako odnose na sve države, bilo da su u pitanju države porijekla, tranzita ili odredišta žrtava. Svaka država je dužna da na svojoj teritoriji spriječi i suzbije pojave kojima se povređuje zabrana trgovine ljudima, u skladu sa preuzetim međunarodnim pravnim obavezama i teritorijalnim važenjem svog zakonodavstva.

Globalna priroda trgovine ljudima, teške posledice koje ova pojava ima u vidu drastičnog kršenja ljudskih prava i sloboda, međunarodna priroda ove vrste kriminala u njegovom najvećem obimu i suptilni oblici vršenja krivičnih djela – uslovili su da se na međunarodnom nivou formiraju mehanizmi za borbu protiv ove destruktivne pojave.

Važan dokument pod okriljem Ujedinjenih nacija jeste Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom,

kojim se dopunjava Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Protokol je usvojen 2000. godine i skraćeno se naziva Protokol iz Palerma. Takođe značajan dokument predstavlja i Konvencija Međunarodne organizacije rada o prinudnom radu iz 1930. godine, te Konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926. godine.

I Savjet Evrope, kao regionalna panevropska organizacija, stvorio je mehanizme za borbu protiv trgovine ljudima, time što je u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda propisao zabranu ropstva i prinudnog rada (član 4) i što je Evropski sud u kontekstu njene praktične primjene definisao pozitivne obaveze država. U novije vrijeme, Savjet Evrope je usvojio i Konvenciju o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine.

Crna Gora je ratifikovala sve navedene međunarodne ugovore i preuzela obaveze koje iz njih proizlaze.

I Evropska unija je formirala pravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima kroz Povelju o pravima Evropske unije, Direktivu protiv trgovine ljudima 2011/36/EU, te Direktivu o pravima žrtve 2012/29/EU. Ovi propisi obavezuju države članice Evropske unije. Međutim, države kandidati za članstvo u Evropskoj uniji imaju obavezu da se postepeno približavaju evropskim standardima. U tom smislu, postoji obaveza Crne Gore da u svim oblastima pravni sistem učini kompatibilnim sa pravnim okvirom Evropske unije, pa i da na polju borbe protiv trgovine ljudima slijedi utvrđene evropske standarde.

Protokol iz Palerma je važan međunarodni dokument iz najmanje četiri razloga. Prvo, njime je definisana trgovina ljudima, što obavezuje države članice Ujedinjenih nacija da u svom krivičnom zakonodavstvu propišu krivično djelo čija obilježja ne mogu biti ispod elemenata sadržanih u definiciji iz Protokola. Dakle, definicija ima univerzalni karakter i njeno prihvatanje u nacionalnim zakonodavstvima preduslov je za zajedničku reakciju i saradnju država u borbi protiv trgovine ljudima, što je od posebnog značaja pri potrebi da se procijeni postojanje obostrane inkriminacije kod pružanja međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima. Drugo, Protokolom je stavljen akcenat na pozitivne obaveze države u pogledu spriječavanja trgovine ljudima, zaštite žrtava i krivičnog gonjenja. Treće, naglašena je obaveza država da sarađuju u cilju istrage i krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih djela. Četvrto, utvrđena je obaveza država da organizuju obuke službenika u organima nadležnim za sprječavanje i suzbijanje trgovine ljudima.

Definicija trgovine ljudima, koja je data u Protokolu iz Palerma (član 3a), na prvi pogled ostavlja utisak da je složena i da je nije lako prenijeti u nacionalno krivično zakonodavstvo, čija predvidivost nalaže da se jasno propišu obilježja krivičnog djela. Međutim, izvjesno je da ona u sebi sadrži tri elementa trgovine ljudima, i to: radnju, način izvršenja radnje (upotrijebljena sredstva) i cilj radnje. Kao oblici radnje navode se vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sklanjanje i prihvatanje osobe. Načini izvršenja se ogledaju u prijetnji, upotrebi sile ili nekog drugog oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe položaja ugroženosti ili davanja i primanja novca ili koristi kako bi se dobila saglasnost lica koje ima kontrolu nad licem koje je objekat krivičnog djela. Cilj radnje je eksploatacija koja uključuje prostituciju ili neke druge forme seksualne eksploatacije, prinudni rad ili usluge, ropstvo i prakse slične ropstvu, ropski položaj ili uklanjanje organa.

Uz navedenu definiciju trgovine ljudima u Protokolu se navodi da saglasnost žrtve ne isključuje postojanje djela ako se koristi neko od navedenih sredstava i da saglasnost maloljetnih lica nije relevantna bez obzira na to da li su upotrijebljena bilo kakva sredstva.

Saglasno navedenim određenjima iz pomenutog međunarodnog ugovora, u Krivičnom zakoniku Crne Gore (član 444) propisan je osnovni oblik i još sedam oblika (sedam kvalifikovanih i jedan lakši) krivičnog djela trgovine ljudima.

Sagledavajući obilježja osnovnog oblika krivičnog djela trgovine ljudima, evidentno je da su u Krivičnom zakoniku Crne Gore prošireni elementi krivičnog djela trgovine ljudima u odnosu na definiciju iz Protokola.

Tako, kada je riječ o radnji krivičnog djela, uz one oblike koji su navedeni u definiciji iz Protokola, pominju se i predaja, prodaja, kupovina i posredovanje u prodaji drugog lica. U pogledu načina izvršenja radnje navode se i zloupotreba ovlašćenja, povjerenja i odnosa zavisnosti, te zadržavanje isprava drugog lica. Vezano za cilj eksploatacije pominju se i eksploatacija radi vršenja kriminalne djelatnosti, prosjačenja, upotreba u pornografske svrhe i korišćenje u oružanim snagama, koji nijesu eksplicitno pomenuti u Protokolu, mada bi se mogli podvesti pod njegov generički pojam „prinudnog rada”.

Kod određivanja obilježja krivičnog djela prihvaćene su i obaveze iz Protokola, time što je propisano da se smatra da je djelo trgovine ljudima učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije primijenio silu, prijetnju ili neki drugi od načina izvršenja radnje i da pristanak žrtve prema kojoj je izvršeno krivično djelo ne utiče na njegovo postojanje.

Treba naglasiti da je zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu u Krivičnom zakoniku Crne Gore propisano kao posebno krivično djelo (član 446), koje ima više radnji. Propisivanjem tog krivičnog djela slijedi se zabrana ropstva sadržana u Konvenciji o suzbijanju ropstva iz 1926. godine, koja je upotpunjena Dopunskom konvencijom o ukidanju ropstva, trgovine robljem i ustanova i prakse sličnih ropstvu iz 1956. godine, te Univerzalnom deklaracijom o pravima čovjeka iz 1948. godine i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima iz 1996. godine. U praktičnoj primjeni se mogu postaviti pitanja razgraničenja ovog krivičnog djela i krivičnog djela trgovine ljudima, s obzirom na njihova bliska bitna obilježja.

Kako se kao jedan od ciljeva eksploatacije kod trgovine ljudima pojavljuje i prinudni rad, za shvatanje ovog pojma od ključnog je značaja Konvencija Međunarodne organizacije rada iz 1930. godine (br. 29), naročito zbog toga što ova organizacija prinudni rad i trgovinu ljudima dovodi u blizak odnos. Naime, ona je prinudni rad definisala kao „svaki rad ili uslugu koji se od neke osobe zahtijeva pod prijetnjom kazne i za koji se ona nije ponudila”.

Takođe, pojam ropstva je definisan međunarodnim dokumentom – Konvencijom o suzbijanju ropstva iz 1926. godine – koja pod tim pojmom podrazumijeva status ili stanje nad licem u vidu vršenja svih ili bilo kojeg od ovlašćenja imanentnih pravu svojine.

Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima ima primjenu na sve oblike trgovine ljudima, bilo da je riječ o nacionalnom ili međunarodnom nivou. I u njoj su apostrofirane obaveze države na planu prevencije, zaštite žrtava i gonjenja i kažnjavanja učinilaca krivičnih djela. Naglašena je obaveza država da identifikuju žrtve trgovine ljudima i da im pruže podršku, pomoć i rehabilitaciju, kao i potreba da u te aktivnosti budu uključeni obučeni službenici spremni da sarađuju sa drugim organizacijama za podršku.

Ipak, od posebnog je značaja odredba člana 4 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojom je propisana zabrana ropstva i prinudnog rada. U tom članu sadržane su dvije zabrane. Prva, da se niko ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju, i druga, da se ni od koga ne može zahtijevati da obavlja prinudni ili obavezni rad. Dakle, pravo na zabranu ropstva i prinudnog rada apsolutnog je karaktera i ni pod kojim okolnostima se ne može ograničiti.

Izvjesno je da je Evropski sud za ljudska prava u najvećem broju slučajeva predmete u vezi sa trgovinom ljudima podvodio pod primjenu navedene odred-

be, a u nekim situacijama dolazila je u obzir i primjena člana 2 (pravo na život) i člana 3 (zabrana mučenja) Konvencije.

Primjetno je da je Evropski sud za ljudska prava pojmove prinudnog ili obaveznog rada i ropstva ili ropskog položaja vezivao za definicije iz gore navedenih međunarodnih ugovora.

No, vrijedno je pažnje da je pod značenjem „kazne” kojom se ostvaruje prinudni rad Evropski sud za ljudska prava smatrao ne samo fizičko nasilje već i suptilne forme psihološke prirode, dovedene u vezu sa stanjem u kome se nalazi osoba koja nudi kredibilnu tvrdnju da je žrtva trgovine ljudima, koje su uticale na njenu volju i izvodio zaključak da njen rad nije dobrovoljan.

Takođe, Evropski sud za ljudska prava je pojasnio razliku između ropstva i prisilnog ili obaveznog rada, navodeći da se ona sastoji u osjećaju žrtve da je njeno stanje trajno i da se takva situacija ne može promijeniti.

Od naročitog su značaja pozitivne obaveze država vezane za borbu protiv trgovine ljudima, koje su prepoznate u praksi Evropskog suda za ljudska prava.

Posebno se naglašavaju obaveze država da uvedu siguran zakonodavni i institucionalni okvir za prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima, te da se pruži djelotvorna zaštita žrtvama trgovine ljudima, koja uključuje preventivne i zaštitne mjere. Preventivne mjere podrazumijevaju koordinirane aktivnosti svih državnih organa u cilju sprječavanja i otkrivanja trgovine ljudima. S druge strane, zaštitne mjere se sastoje u identifikovanju žrtava i pružanju bezbjednosne, psihološke, socijalne i druge podrške u svrhu njihove rehabilitacije. Žrtve trgovine ljudima imaju pravo na usluge smještaja, materijalne pomoći, zdravstvene zaštite, psihološkog savjetovanja, pravnog savjetovanja, prevođenja, stručnog obrazovanja, pomoći za povraćaj i reintegraciju i sl. Interesantan je slučaj iz uporedne prakse da se pomoć žrtvama ogledala u dodjeli boravišne i radne dozvole i zaštiti podataka o ličnosti.

Postoji obaveza država da pruže zaštitu osobama koje su izložene riziku od trgovine ljudima u situacijama kada državni organi znaju ili je trebalo da znaju za takvu opasnost. Dakle, postoji odgovornost države kada njeni organi propuste da preduzmu odgovarajuće mjere u situacijama postojanja svijesti kod nadležnih državnih službenika da postoje okolnosti koje ukazuju na osnovanu sumnju da je neka osoba žrtva trgovine ljudima.

Kod postojanja kredibilnih okolnosti koje ukazuju na sumnju da se radi o trgovini ljudima, postoji obaveza države da se sprovede istraga sa izuzetnom marljivošću nadležnih državnih organa. Istraga mora biti nezavisna, djelotvorna, brza i ekspeditivna i mora uključiti žrtvu u postupak radi zaštite njenih interesa. Istraga takođe mora biti sveobuhvatna i takva da bude u stanju da doprinese identifikovanju i kažnjavanju krivaca. Pri izvođenju i ocjeni dokaza od pravosudnih organa se očekuje da imaju pažljiv pristup i da vode računa o mogućem uticaju psihičke traume na žrtve trgovine ljudima. Kod kažnjavanja učinilaca mora se voditi računa da kazna bude odmjerena u skladu sa potrebom da dođe do obeshrabrivanja potencijalnih učinilaca krivičnog djela trgovine ljudima.

Procesne obaveze države nijesu ograničene samo na sprovođenje istrage već podrazumijevaju dužnost države da u prekograničnim slučajevima sarađuje sa organima drugih država.

Kada je riječ o pravnom okviru Evropske unije u pogledu borbe protiv trgovine ljudima, važno je napomenuti da su u Povelji o temeljnim pravima Evropske unije sadržane tri zabrane (član 5). Za razliku od člana 4 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u Povelji se uz zabranu ropstva i zabranu prinudnog rada eksplicitno navodi i zabrana trgovine ljudima.

Direktiva protiv trgovine ljudima br. 2011/36/EU takođe kao obaveze države naglašava prevenciju, zaštitu žrtve i krivično gonjenje učinilaca krivičnih djela. U ovoj direktivi data je i definicija trgovine ljudima na gotovo isti način kao i u Protokolu iz Palerma. Vrijedno je pažnje određenje „položaja ugroženosti” žrtve kao „situacije u kojoj predmetna osoba nema stvarnu i prihvatljivu alternativu”. U navedenoj direktivi se ukazuje i na negativan uticaj odsustva gonjenja i kažnjivosti učinilaca krivičnih djela i na obavezu država da obezbijede podršku žrtvama, uz navođenje vidova podrške na koje one imaju pravo.

Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU utvrđuje minimum standarda i jača prava žrtava na informaciju, podršku i zaštitu, kao i procesna prava žrtve u krivičnom postupku, i podstiče države da ocjenjuju da li su žrtve izložene riziku viktimizacije, zastrašivanja i odmazde i da u tom pogledu preduzmu adekvatne zaštitne mjere.

Za naknadu štete žrtvama može se reći da predstavlja usvojeni standard, ali postoji svojevrstan izazov za nacionalne pravne sisteme u pogledu načina na koji će taj standard implementirati u svoje zakonodavstvo.

Tekst koji slijedi iza ovih uvodnih napomena sadrži detaljne smjernice o evropskom pravu u oblasti trgovine ljudima i obogaćen je prikazom relevantne prakse Evropskog suda za ljudska prava. Taj tekst je pripremljen u saradnji sa AIRE centrom iz Londona, partnerom Vrhovnog suda Crne Gore u sprovođenju projekta čiji je cilj unapređenje primjene međunarodnih standarda u postupcima pred nacionalnim sudovima, a uz podršku Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva. Uz zahvalnost partnerima na projektu i Biljani Braithwaite, menadžerki Programa za Zapadni Balkan AIRE centra, izražavamo očekivanje da će ponuđeni tekst značajno doprinijeti prihvatanju međunarodnih standarda na nacionalnom nivou.

U drugom dijelu teksta dat je sažeti prikaz sudske prakse u slučajevima trgovine ljudima u Crnoj Gori, koji je dio sveobuhvatne analize urađene u Vrhovnom sudu Crne Gore. U sažetom prikazu predstavljene su radnje iz pojedinih presuda koje su nacionalni sudovi tretirali kao krivično djelo trgovine ljudima. Njegovim pregledom dobija se mogućnost sagledavanja u kojoj je mjeri praksa sudova komplementarna sa usvojenim međunarodnim standardima. Sažeti prikaz je priredila Bojana Bandović, savjetnica u Vrhovnom sudu Crne Gore.

Cjeneći da će ponuđena publikacija i smjernice sadržane u njoj dati doprinos osnaživanju nosilaca aktivnosti na poslovima prevencije, zaštite žrtava, krivičnog gonjenja i suđenja u oblasti trgovine ljudima, vrijedi je preporučiti za štampu i učiniti dostupnom zainteresovanim subjektima.

Miraš Radović

Sudija Vrhovnog suda Crne Gore

Sadržaj

UVODNA RIJEČ.....	4
UVOD	5
Napomene o navođenju, fusnotama i sažecima predmeta	14
Lista akronima.....	15
Uvod.....	16
Dio I.....	17
a) Protokol Ujedinjenih nacija za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjava Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (Protokol iz Palerma).....	17
b) Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) o prisilnom radu iz 1930. godine (br. 29)	20
c) Konvencija o suzbijanju trgovine robljem i ropstva (Konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926. godine).....	23
Dio II.....	25
Pregled regionalnih pravnih okvira o trgovini ljudima	25
a) Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine	25
b) Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) i Evropski sud za ljudska prava (ESLJP)	27
A. Materijalne obaveze	31
a) Povelja o temeljnim pravima Evropske unije (Povelja EU).....	41
b) Direktiva protiv trgovine ljudima 2011/36/EU.....	41

c) Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU	44
Dio III	46
C.N. I V. PROTIV FRANCUSKE	47
C.N. PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA	52
CHOWDURY I DRUGI PROTIV GRČKE	56
G.J. PROTIV ŠPANIJE	60
J. I DRUGI PROTIV AUSTRIJE	63
L. E. PROTIV GRČKE	67
M. I DRUGI PROTIV ITALIJE I BUGARSKE	70
RANCEV PROTIV KIPRA I RUSIJE	76
SILIADIN PROTIV FRANCUSKE	80
S. M. PROTIV HRVATSKE	85
S.Z. PROTIV BUGARSKE	89
T. I. I DRUGI PROTIV GRČKE	93
VAN DER MUSSELE PROTIV BELGIJE	97
Dio IV	101
SAŽETI PRIKAZ SUDSKE PRAKSE U SLUČAJEVIMA	
TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI	101
Elementi krivičnog djela trgovine ljudima	106
Presude Višeg suda u Podgorici	110
Presude Višeg suda u Bijelom Polju	123
Presude Osnovnog suda u Podgorici	127
Presuda Osnovnog suda u Ulcinju	130
Presuda Osnovnog suda u Rožajama	131

Napomene o navođenju, fusnotama i sažecima predmeta

Kada se navode predmeti Evropskog suda za ljudska prava, imena su data kosim slovima, nakon čega stoji datum odluke ili presude i broj predstavke. Imena podnosilaca predstavki ostavljena su u originalu radi lakše pretrage.

Sažeci predmeta koji se pominju u tekstu kasnije se iznose na kraju priručnika radi informisanja čitalaca.

Lista akronima

Skraćenica	Značenje
EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
GRETA	Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima
SE	Savjet Evrope
MOR	Međunarodna organizacija rada
UN	Ujedinjene nacije
3P	Krivično gonjenje (eng. P rosecution), Sprečavanje (eng. P revention) i Zaštita (eng. P rotection)
ECAT	Objasnenje uz Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima
NVO	Nevladina organizacija
UNODC	Kancelarija UN za pitanja droge i kriminala

Uvod

Ove Smjernice donose pregled važećih međunarodnih i evropskih propisa i standarda koji se odnose na trgovinu ljudima.

Dio I fokusira se na međunarodne pravne propise o trgovini ljudima i donosi načela izvedena iz međunarodnih pravnih dokumenata, kao što su Protokol Ujedinjenih nacija iz Palerma i Konvencija Međunarodne organizacije rada. Međunarodni pravni okvir analiziran u Dijelu I sadrži široko prihvaćene definicije trgovine ljudima i prisilnog rada, a uvodi i paradigmu za djelotvornu prevenciju trgovine ljudima, zaštitu žrtava i krivično gonjenje počilaca.

Djelovi II i III fokusiraju se na regionalne evropske pravne okvire. Dio II daje pregled konvencija Savjeta Evrope, uključujući Konvenciju protiv trgovine ljudima, i govori o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava u postavljanju načela utvrđenih za povrede, prije svega člana 4, ali i člana 2 i člana 3. Povrede članova 6 i 13 takođe su utvrđene u nekoliko slučajeva, pa se i oni kratko pominju.

Dio III daje kratak pregled zakonodavstva Evropske unije o trgovini ljudima, razmatra važnost Povelje o temeljnim pravima Evropske unije i direktiva kao što je Direktiva za borbu protiv trgovine ljudima 2011/36/EU (Direktiva protiv trgovine ljudima).

Na kraju, ove Smjernice zaključujemo izborom sažetaka važnih predmeta iz oblasti trgovine ljudima pred Evropskim sudom za ljudska prava koje pominjemo i analiziramo u tekstu.

Dio I

1. Pregled međunarodnog pravnog okvira u oblasti trgovine ljudima

a) Protokol Ujedinjenih nacija za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom, kojim se dopunjava Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (Protokol iz Palerma)

Međunarodna zajednica sada prepoznaje da je trgovina ljudima povreda ljudskih prava i krivično djelo koje uključuje kretanje ljudskih bića u svrhu eksploatacije. Protokol iz Palerma predvidio je prvu međunarodno prihvaćenu definiciju trgovine ljudima i uveo koncept **sprečavanja, zaštite** žrtava i **krivičnog gonjenja**, koji usmjeravaju nastojanja u borbi protiv aspekata modernog ropstva. Na engleskom jeziku, pošto se radi o terminima **Prevention** (sprečavanje), **Protection** (zaštita) i **Prosecution** (krivično gonjenje), ovu paradigmu nazivamo paradigma **3P**. Nju ćemo detaljnije razmotriti u tekstu koji slijedi.

U članu 3(a), Protokol iz Palerma definiše trgovinu ljudima kao *vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sklanjanje ili prihvatanje lica, putem prijetnje ili upotrebe sile ili nekog drugog oblika prinude, otmice, prevare, obmane i zloupotrebe položaja ugroženosti ili davanje ili primanje novca ili koristi da se dobije saglasnost lica koje ima kontrolu nad drugim licem, za svrhe eksploatacije. Eksploatacija mora da uključuje, u najmanjem, eksploataciju prostitucijom drugih ili neke druge forme seksualne eksploatacije, prisilni rad ili usluge, ropstvo i prakse slične ropstvu, ropški položaj ili uklanjanje organa.*¹

Osim što je uveo prvu univerzalnu definiciju trgovine ljudima, koja je od tada usvojena u nizu međunarodnih i domaćih zakonskih instrumenata i instrumenata politike, uključujući i regionalne ugovore protiv trgovine ljudima,² Protokol iz Palerma je takođe bio prvi protokol o trgovini ljudima kojim je dopunjena neka konvencija³ da bi se uvela paradigma 3P u **obaveze** država potpisnica:

-
- 1 Protokol Ujedinjenih nacija o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjava Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine (Protokol iz Palerma), član 3(a).
 - 2 O oba ova regionalna ugovora protiv trgovine ljudima biće riječi dalje u Smjernicama.
 - 3 Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, kojim se dopunjava Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala. Države potpisnice iz Savjeta Evrope koje su potpisnice ovog Protokola nalaze se navedene u Prilogu I.

- Sprečavanje (eng. **P**revention);
- Zaštita (eng. **P**rotection);
- Krivično gonjenje (eng. **P**rosecution).

Po članovima 2 i 10 Protokola iz Palerma, države potpisnice imaju obavezu da sarađuju i razmjenjuju informacije sa nadležnim organima drugih država, uključujući organe u oblasti sprovođenja zakona i imigracija, sa ciljem da **istraže i krivično gone** trgovinu ljudima. Članom 6 utvrđuje se obaveza država potpisnica da pružaju pomoć i štite žrtve trgovine ljudima, uzimajući na odgovarajući način u obzir njihove posebne potrebe. Član 10 se često citira u Evropskom sudu za ljudska prava u vezi sa članom 53 Evropske konvencije o ljudskim pravima i dužnostima država da ne ograničavaju i da ne odstupaju od svojih obaveza po međunarodnim sporazumima, naročito kada se razmatraju pozitivne obaveze države da pruži ili ojača obukuorgana za sprovođenje zakona, imigraciju i druge nadležne službenike u oblasti sprečavanja trgovine ljudima.⁴

Član 53 Evropske konvencije o ljudskim pravima eksplicitno navodi da Konvenciju ne treba tumačiti na način koji bi ograničavao ili odstupao od zaštite koju nude drugi međunarodni sporazumi čiji je potpisnik država. Član 53 ima za cilj da zadrži nivo zaštite koja se trenutno nudi u instrumentima međunarodnog prava čije su potpisnice Savjet Evrope ili sve njene države članice pojedinačno, kao što su Protokol iz Palerma i Konvencija MOR-a br. 29. U tumačenju koncepta iz člana 4 Sud se stoga, da bi utvrdio povrede, oslanja na međunarodne instrumente, kao što su Konvencija MOR-a br. 29⁵, Konvencija za borbu protiv trgovine ljudima i Protokol iz Palerma⁶. To znači, nadalje, da u predmetima u kojima se žrtve trgovine ljudima same nađu u situaciji migracija, drugi zakonodavni standardi takođe mogu biti primjenjivi (kroz član 55), na primjer, pravne odredbe o međunarodnoj zaštiti i azilu.

Kako bi se utvrdilo da li neka konkretna okolnost predstavlja trgovinu ljudima, mora se uzeti u obzir definicija trgovine ljudima iz Protokola iz Palerma, naime, **tri elementa** bića tog krivičnog djela:

- Mora postojati **radnja** (vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sklanjanje ili prihvatanje lica).

4 *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, presuda od 7. januara 2010, br. 25965/04, stav 296.

5 *Van der Mussele protiv Belgije*, presuda od 23. novembra 1983, br. 8919/80.

6 *Rantsev protiv Kipra i Rusije* (citirano ranije).

- Moraju postojati **sredstva** (prijetnja ili upotreba sile, prinuda, otmica, prevara, obmana, zloupotreba položaja ugroženosti ili davanje novca ili koristi licu koje ima kontrolu nad žrtvom).
- Mora postojati **svrha** (za svrhu eksploatacije, koja uključuje eksploataciju prostitucije drugih, seksualnu eksploataciju, prisilni rad, ropstvo ili slične prakse i uklanjanje organa).

Saglasnost je naročito važan element uključen u definiciju datu u Protokolu iz Palerma, pošto se „sredstva” koriste upravo kako bi se ona dobila. Osnovna studija koju je uveo Protokol iz Palerma pokazala je da saglasnost odrasle žrtve sa namjeravanom eksploatacijom nije relevantna ukoliko se koristi neko od navedenih „sredstava”.⁷ U kontekstu maloljetnih žrtava trgovine ljudima, saglasnost nije relevantna bez obzira na to da li su upotrebljena bilo kakva sredstva ili ne i samim tim isti međunarodni instrumenti naglašavaju da je potreban drugačiji pravni test. Vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sklanjanje ili prihvatanje djeteta u svrhu eksploatacije sami su po sebi dovoljni kako bi se situacija mogla okarakterisati kao „trgovina ljudima”.⁸ Element dobrovoljnosti iz definicije trgovine ljudima biće predmet dalje rasprave kada budemo govorili o sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava.

Travaux Préparatoires za Protokol iz Palerma ukazuje na to da 'zloupotreba položaja ugroženosti' treba da se shvati tako da se odnosi na „svaku situaciju u kojoj uključeno lice nema stvarnu i prihvatljivu alternativu, osim da se podvrgne zloupotrebi koja je u situaciju uključena”.⁹ Pošto nijesu date dalje smjernice, bilo je nejasno što zapravo znači 'stvarna i prihvatljiva alternativa' ili kako to treba primjenjivati u praksi. U kasnijem dijelu ovih Smjernica, kada bude riječi o regionalnom pravnom okviru, razmatramo značenje 'položaja ugroženosti' prema definiciji koja se daje u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava.

Uprkos tome što ističe, Protokol iz Palerma je i dalje odraz preovladavajućeg krivično-pravnog pristupa koji se uglavnom fokusira na krivično gonjenje, a većina odredbi o zaštiti žrtve nijesu obavezne. To se u Evropi značajno promijenilo od usvajanja Konvencije Savjeta Evrope protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: Konvencija protiv trgovine ljudima), o čemu će biti više riječi dalje u tekstu.

7 Protokol iz Palerma, član 3(b).

8 Ibid., član 3(c).

9 *Travaux Préparatoires* iz pregovora o razradi Konvencije Ujedinjenih nacija protiv organizovanog kriminala i protokola uz tu Konvenciju, UNODC, 2006, str. 345–347.

b) Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR) o prisilnom radu iz 1930. godine (br. 29)

Međunarodna organizacija rada (MOR) specijalizovana je agencija Ujedinjenih nacija koja je zadužena za postavljanje međunarodnih standarda rada. Ona konstatuje eksplicitnu vezu između trgovine ljudima i prisilnog rada.¹⁰ MOR prepoznaje da „prisilni rad i trgovina ljudima jesu blisko vezani, iako ne identični u pravnom smislu”, a u isto vrijeme opaža da „većina situacija ropstva ili trgovine ljudima jeste obuhvaćena MOR-ovom definicijom prisilnog rada”. Pojam radne eksploatacije u definiciji trgovine ljudima omogućava da se napravi veza između Protokola iz Palerma i MOR-ove konvencije koja se odnosi na prisilni rad (Konvencija br. 29).¹¹ Veza između ova dva dokumenta pojašnjava da je trgovina ljudima u svrhu eksploatacije obuhvaćena definicijom prisilnog ili obaveznog rada iz Konvencije br. 29. Ta Konvencija definiše 'prisilni ili obavezni rad' kao „svaki rad ili uslugu koji se od neke osobe zahtjevaju pod prijetnjom bilo kakve kazne i za koji se navedena osoba nije dobrovoljno ponudila”.¹² Komitet eksperata MOR-a naglasio je da države koje su ratifikovale Konvenciju br. 29 moraju da pripreme sveobuhvatni zakonski okvir i okvir politike kako bi suzbijale prisilni rad u svim oblicima koje on može imati.¹³

Konvencija br. 105¹⁴ dopunjava Konvenciju br. 29 i poziva na „neposredno i potpuno ukidanje prisilnog ili obaveznog rada” u pet posebnih slučajeva: „(a) kao sredstvo političke prinude ili obrazovanja ili kao kaznu za posjedovanje ili izražavanje političkih stavova ili stavova koji su ideološki suprotstavljeni uspostavljenom političkom, društvenom i ekonomskom sistemu; (b) kao metod mobilisanja i korišćenja rada u svrhu ekonomskog razvoja; (c) kao sredstvo za radnu disciplinu; (d) kao kazna za učestvovanje u štrajkovima; (e) kao sredstvo rasne, socijalne, nacionalne ili vjerske diskriminacije”.¹⁵

Tokom 2009. godine MOR je objavio Globalni izvještaj o prisilnom radu, *Troškovi prinude*, u kome su izloženi novi aspekti savremenog prisilnog rada koji su u fokusu nacionalnih i međunarodnih razvojnih nastojanja u protekloj

10 Prezentacija o postavljanju standarda vezanih za prisilni rad, 103. sjednica Međunarodne konferencije rada, Ženeva, 2014.

11 Međunarodna organizacija rada, Konvencija o prisilnom ili obaveznom radu (br. 29), 1930.

12 Ibid., član 2(1).

13 Lista svih država SE koje su ratifikovale Konvenciju MOR-a nalazi se u Prilogu I.

14 Međunarodna organizacija rada, Konvencija o ukidanju prisilnog rada (br. 105) (Konvencija br. 105), 1957.

15 Ibid., član 1 (a)-(e).

deceniji, uključujući i potrebu za postojanjem tačnih nacionalnih i globalnih procjena obima pojave prisilnog rada. Taj izvještaj razmatra načine reagovanja na nove, suptilnije forme prinude, uključujući one koje su psihološke prirode, a koje su raširene i iziskuju kreativan odgovor.¹⁶ Izvještaj predlaže globalno djelovanje na četiri najznačajnije teme: prikupljanje podataka i istraživanje, podizanje svijesti na globalnom nivou, poboljšanje sprovođenja zakona i reagovanja pravosuđa u oblasti radnog prava, te jačanje „saveza između radnika i firmi protiv prisilnog rada i trgovine ljudima”.¹⁷

Ovaj izvještaj takođe daje određena pojašnjenja značenja prisilnog rada: „svaki rad ili usluga koji se od neke osobe zahtjevaju pod prijetnjom bilo kakve kazne i za koji se navedena osoba nije dobrovoljno ponudila”. Razmatrajući što može da predstavlja 'dobrovoljnu ponudu' u kontekstu prisilnog rada, izvještaj pominje da su se nadzorna tijela MOR-a bavila nizom pitanja uključujući: „formu i suštinu saglasnosti; ulogu spoljašnjih ograničenja ili posredne prinude; i mogućnost opoziva saglasnosti koja je data slobodnom voljom”.¹⁸ Izvještaj prepoznaje da je bilo mnogo suptilnih oblika prinude i da su mnoge žrtve ušle u situacije prisilnog rada prvobitno po svom izboru, iako kroz prevaru i obmanu, samo da bi kasnije otkrile da nijesu slobodne da se povuku iz takvog rada, zbog pravne, fizičke ili psihološke prinude. Prvobitna saglasnost može se smatrati nerelevantnom kada je za njeno dobijanje korišćena obmana ili prevara.¹⁹

U izvještaju se takođe pominje i pojam 'kazne' i objašnjava se da se on koristi u širem smislu, što je potvrđeno i upotrebom proširenog termina 'bilo kakve kazne'. Evropski sud za ljudska prava takođe je razmatrao značenje termina 'kazna' u svojoj sudskoj praksi.²⁰

i. Obaveze države po Konvenciji Međunarodne organizacije rada (MOR) o prinudnom radu iz 1930. godine (br. 29)

Konvencija br. 29 poziva države članice da preduzmu mjere kako bi pružile podršku sprovođenju postupka dužne marljivosti i u javnom i u privatnom

16 Primjer koji se daje u izvještaju uključuje posrednike na tržištu rada, preko kojih radnici i u formalnoj i u neformalnoj ekonomiji mogu da budu lišeni pravične zarade ili slobode u radnom odnosu.

17 Izvještaj I (B): Troškovi prinude – Globalni izvještaj, u okviru aktivnosti nakon Deklaracije MOR-a o temeljnim principima i pravima na poslu, 98. sjednica Međunarodne konferencije rada, Ženeva, 2009.

18 Ibid., str.6.

19 Ibid., str.6.

20 Strana 21 ovih Smjernica analizira sudsku praksu ESLJP-a u ovom smislu.

sektoru kojim će se spriječiti rizici prinudnog ili obaveznog rada i reagovati na njih.²¹ Član 24 Konvencije br. 29 navodi da dužnosti svake postojeće inspekcije rada treba da budu proširene tako da obuhvate i inspekciju prinudnog rada. Član 12 Konvencije MOR-a o inspekcijama rada iz 1947. godine (br. 81) navodi da inspektori rada moraju slobodno i bez najave ulaziti u bilo koje doba dana ili noći na svako radno mjesto koje podliježe inspekciji i, samog ili u prisustvu svjedoka, ispitati poslodavca ili zaposlene u preduzeću o svim pitanjima koja se odnose na primjenu zakonskih odredbi.

Dana 11. juna 2014. godine, Preporuka o prinudnom radu (dopunske mjere) (br. 203) usvojena je kao preporuka koja dopunjava Konvenciju br.29.²² Preporuka br. 203 naglašava da u ispunjavanju obaveza države članice moraju da preduzimaju djelotvorne mjere prevencije, zaštite i ispravke, kao i mjere za kažnjavanje počinitelja.²³ U skladu sa Konvencijom br. 29, Preporuka br. 203 takođe ponovo potvrđuje važnost krivičnog gonjenja počinitelja prinudnog rada i okončavanje nekažnjivosti u ovom smislu.

Tokom 2014. godine Ekspertska komisija MOR-a²⁴ naglasila je preventivnu ulogu inspekcije rada i potrebu za boljom koordinacijom sa drugim organima za sprovođenje zakona i nadležnim organima. Njihova uloga u primjećivanju pojedinačnih slučajeva mogla bi biti od ključnog značaja u sprečavanju daljeg pogoršavanja okolnosti prisilnog rada.²⁵

Ono što se čini zajedničkim problemom u regionu jeste kapaciteti inspektora rada da otkriju predmete trgovine ljudima. Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA)²⁶ naglasila je da bi, u cilju smanjivanja tražnje za servisima za žrtve, inspekcija rada trebalo da se ojača u onim granama privrede gdje postoji poseban rizik od eksploatacije, kao što su poljoprivreda, građevinarstvo, tekstilna proizvodnja, kao i ugostiteljstvo i rad u domaćinstvu.²⁷

21 Konvencija br. 29, član 2(e).

22 Protokol iz 2014. godine uz Konvenciju o prisilnom radu iz 1930. godine, stupio na snagu 9. novembra 2016. godine.

23 MOR Standardi o prisilnom radu: Novi protokol i preporuka ukratko, Međunarodna kancelarija rada, Sektor za temeljne principe i prava na poslu (OSNOVE), Međunarodna organizacija rada, Ženeva, 8. novembar 2016. godine.

24 Izvještaj IV(1): Jačanje djelovanja sa ciljem okončanja prisilnog rada, 103. sjednica Međunarodne konferencije rada, Ženeva, 2014, str. 25.

25 Ibid.

26 Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA). Detaljnija definicija data je u Dijelu II ovih Smjernica.

27 4. opšti izvještaj o aktivnostima GRETA, koji obuhvata period od 1. avgusta 2013. do 30. septembra 2014, GRETA(2015)1, Savjet Evrope, 2015, str. 40.

ii. Odgovornost pravnih lica

Iako je 'položaj ugroženosti' žrtve veoma važan aspekt, prepoznat u svim definicijama trgovine ljudima za svrhe prisilnog rada, MOR procjenjuje da 90% prisilnog rada danas nastaje u „privatnoj ekonomiji”. To znači da je od suštinskog značaja da se koncept prisilnog radashvati ne samo kroz poziciju ugroženosti žrtava već i kao nedostatak uređenosti tržišta rada i ekonomije.

Prisilni rad za koji su odgovorni državni organi ostaje razlog za zabrinutost u nekim zemljama, ali njegove dimenzije danas su u sjeni korišćenja prisilnog rada od strane privatnih lica i preduzeća koja djeluju van okvira vladavine prava.²⁸ Tri četvrtine takvog rada dešava se u proizvodnim djelatnostima, kao što su poljoprivreda, rad u kući, na građevini, u ribarstvu i proizvodnji, dok je ostatak komercijalna seksualna eksploatacija.²⁹ Zbog toga odgovornost pravnih lica i opsežno uređivanje privatnog sektora treba da budu uključeni u djelovanje i politiku protiv trgovine ljudima. Države treba da podstaknu ulogu koju privatni sektor i sindikati imaju u sprečavanju trgovine ljudima i prisilnog rada i u rješavanju situacija koje im mogu doprinijeti.

U vezi sa propustom država da spriječe povredu ljudskih prava od strane pravnih lica, Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) već je u predmetu *Fadyeva protiv Rusije*³⁰ utvrdio *mutatis mutandis* pozitivnu dužnost „da se reguliše privatni sektor”. O obavezama države koje su utvrđene kroz sudsku praksu ESLJP-a biće riječi u kasnijoj fazi u ovim Smjernicama.

c) Konvencija o suzbijanju trgovine robljem i ropstva (Konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926. godine)

Konvencija o suzbijanju ropstva iz 1926. godine raniji je međunarodni zakonodavni okvir koji pruža definiciju ropstva, sa svojom važnom Dopunskom

28 Izvještaj IV(1): Jačanje djelovanja sa ciljem okončanja prisilnog rada, 103. sjednica Međunarodne konferencije rada, Ženeva, 2014, str. 1.

29 Globalne procjene modernog ropstva, prisilnog rada i prisilnih brakova, Međunarodna kancelarija rada, Ženeva, 2017, str. 23.

30 *Fadyeva protiv Rusije*, presuda od 30. novembra 2005, br. 55723/00. Ovaj predmet je pokrenula ruska državljanka protiv Rusije. Tvrdila je da joj je povrijeđeno pravo po članu 8. Kako je živjela u velikom centru gdje se proizvodio čelik, ona je tvrdila da je država propustila da preduzme adekvatne mjere kako bi zaštitila njen privatni život i dom od teških ekoloških problema koji su poticali od industrijskih aktivnosti i ugrozili njeno zdravlje i dobrobit, kao i zdravlje i dobrobit njene porodice. Sud je zaključio da je država prekršila član 8.

konvencijom,³¹ koja opisuje 'prakse slične ropstvu', uključujući dužničko ropstvo i institucije i prakse koje vrše diskriminaciju žena u kontekstu braka. Ropstvo se u Konvenciji iz 1926. godine definiše kao „status ili stanje lica nad kojim se vrši bilo koje ili sva ovlašćenja koja su vezana za pravo vlasništva”.³² Iako je Konvencija o ropstvu iz 1926. godine stara gotovo 100 godina, ona je i danas u velikoj mjeri relevantna, a na regionalnom nivou je ESLJP, kroz svoju sudsku praksu, usvojio ovu definiciju za svrhe tumačenja ropstva.³³ Na primjer, u predmetu *Siliadin protiv Francuske*³⁴ ESLJP se pozvao na definiciju iz Konvencije o ropstvu iz 1926. godine. ESLJP je tu definiciju protumačio kao da obavezuje na vršenje „stvarnog prava zakonskog vlasništva” i svođenje lica o kome je riječ na „objekat”. U predmetu *M. i drugi protiv Italije i Bugarske*, ESLJP je promijenio formulaciju i odbacio obavezu 'zakonskog vlasništva', te je samo govorio o ropstvu kao o „vršenju stvarnog prava vlasništva i svođenju statusa osobe o kojoj je riječ na *objekat*”.³⁵

U vezi sa osnovnom definicijom modernog ropstva, najznačajnije pitanje Konvencije iz 1926. godine bilo je pratiti nastojanja usmjerena ka zabrani ropstva.

Ne postoji organ uprave koji bi bio zadužen za ocjenu i praćenje povreda ljudskih prava u vidu modernog ropstva. Uz to, ne postoji univerzalni paket zakona i protokola koji bi zabranili savremene oblike ropstva na međunarodnom nivou. Tokom 1930. godine oformljena je Savjetodavna komisija sa zadatkom da rješava neke od ovih nedostataka, ali su njeni rezultati bili ograničeni zbog postojanja ugovora o tajnosti sa državama koje su diktirale što može, a što ne može da se objavi.³⁶ Uprkos tome što nema nadležnog organa, relevantnost definicije ropstva iz Konvencije iz 1926. godine i mogućnost da se na nju poziva pred ESLJP-om čini ovu Konvenciju i dalje veoma relevantnom.

31 Dopunska Konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija i praksi sličnih ropstvu, donesena 7. septembra 1956. godine, stupila na snagu 30. aprila 1957. godine (Dopunska konvencija)

32 Konvencija o ropstvu, potpisana 25. septembra 1926, stupila na snagu 9. marta 1927, član 1.

33 *Siliadin protiv Francuske*, presuda od 26. jula 2005, br. 73316/01; *M. i drugi protiv Italije i Bugarske*, presuda od 31. jula 2012, br. 40020/03.

34 *Siliadin protiv Francuske*, presuda od 26. jula 2005, br. 73316/01.

35 *M. i drugi protiv Italije i Bugarske*, presuda od 31. jula 2012, br. 40020/03, stav 149.

36 *Savremeno ropstvo i međunarodno pravo*, Jessica Bell, Human Rights & Human Welfare, str. 36.

Dio II

Pregled regionalnih pravnih okvira o trgovini ljudima

U ovom dijelu Smjernice se bave zakonodavstvom vezanim za trgovinu ljudima na regionalnom nivou u Evropi, naročito konvencijama i direktivama Savjeta Evrope i Evropske unije.

1. Savjet Evrope (SE)

a) Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima iz 2005. godine

Dana 3. maja 2005. godine, Savjet Evrope je usvojio Konvenciju protiv trgovine ljudima. Namjera ove Konvencije bila je da dalje razradi definiciju i pristup trgovini ljudima, putem jačanja i nadovezivanja na zaštitne odredbe postojećih međunarodnih instrumenata, kao što je Protokol iz Palerma. Konvencija protiv trgovine ljudima jača zaštitu koja se pruža žrtvama, sa opsežnim područjem primjene koje obuhvata sve oblike trgovine ljudima (nacionalne ili transnacionalne, ili povezane ili nepovezane sa organizovanim kriminalom), distancirajući se od pristupa koji se fokusira na kriminalne aspekte koji je usvojen u Protokolu iz Palerma i uzimajući u obzir sva lica koja su žrtve trgovine ljudima (žene, muškarce i djecu). Oblici eksploatacije koji su obuhvaćeni Konvencijom protiv trgovine ljudima su, u najmanjem, seksualna eksploatacija, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili prakse slične ropstvu, ropски položaj i uklanjane organa.³⁷

Prema članu 36 Konvencije protiv trgovine ljudima osnovana je Grupa eksperata za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA). GRETA je tijelo zaduženo za praćenje implementacije Konvencije protiv trgovine ljudima u državama potpisnicama i za sastavljanje izvještaja sa ocjenom mjera koje je svaka država preduzela. GRETA je sastavljena od 15 nezavisnih i nepristrasnih eksperata iz različitih oblasti koji se biraju na osnovu svog profesionalnog iskustva u oblasti koja obuhvata Konvencija protiv trgovine ljudima.³⁸ Ono što je važno jeste da se ESLJP u donošenju svojih presuda često rukovodi Konvencijom protiv trgovine ljudima i načinom na koji je tumači GRETA.³⁹

37 Savjet Evrope, Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, 16. maj 2005. godine, CETS 197, na: <https://www.refworld.org/docid/43fde544.html> [pristupljeno 12. aprila 2019].

38 Izvještaj o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Ujedinjenog Kraljevstva, GRETA (2016)21, Savjet Evrope, 7. oktobar 2016.

39 Chowdury i drugi protiv Grčke, izvještaj od 30. marta 2017, br. 21884/15, stav 104.

Namjera Savjeta Evrope da se obezbijedi šire područje zaštite od trgovine ljudima pohranjena je u članu 2 Konvencije protiv trgovine ljudima, koji glasi: „Ova Konvencija primjenjuje se na sve oblike trgovine ljudima, na nacionalnom ili transnacionalnom nivou, povezane sa organizovanim kriminalom ili ne.”

U Obrazloženju uz Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima⁴⁰ analizira se značenje ‘položaja ugroženosti’ iz definicije trgovine ljudima po članu 4 Konvencije protiv trgovine ljudima. Ovaj položaj definiše se kao „svaka situacija u kojoj lice o kome je riječ nema stvarnu i prihvatljivu alternativu osim da bude predmet zloupotrebe”.⁴¹ Dalje se sugerije da ugroženost može da bude „bilo koje vrste, fizička, psihološka, emotivna, porodična, socijalna ili ekonomska”.⁴² Korisno je što Obrazloženje uz Konvenciju protiv trgovine ljudima prepoznaje da takve situacije, na primjer, uključuju „nesigurnost ili nezakonitost upravnog statusa žrtve, ekonomsku zavisnost ili krhko zdravlje”. Ukratko, situacija može biti „bilo koje stanje nevolje u kome je ljudsko biće primorano da prihvati da bude eksploatisano”. Evropski sud za ljudska prava dalje je proširio ovu definiciju u svojoj sudskoj praksi.⁴³

i. Obaveze država potpisnica Konvencije protiv trgovine ljudima

Opšti pristup obavezama države da se bori protiv trgovine ljudima jeste međunarodno priznati pristup **3P**: krivično gonjenje (eng. **P**rosecution), sprečavanje (eng. **P**revention) i zaštita (eng. **P**rotection), koji je prvi puta uveden Protokolom iz Palerma.⁴⁴ Član 1 Konvencije protiv trgovine ljudima preslikava ovaj pristup određujući da je svrha konvencije da **sprečava** i bori se protiv trgovine ljudima, da štiti ljudska prava žrtava trgovine ljudima, da osmisli opsežan okvir za zaštitu i pomoć žrtvama i svjedocima, te da obezbijedi djelotvornu istragu i **krivično gonjenje**. Član 1 takođe pominje i unapređenje međunarodne saradnje u borbi protiv trgovine ljudima.

Neke od osnovnih odredbi iz Konvencije protiv trgovine ljudima uključuju obavezu da se **identifikuju** žrtve trgovine ljudima (član 10), obavezu da se **spr-**

40 Obrazloženje uz Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Ugovori Savjeta Evrope, Serija –br. 197, Savjet Evrope, Varšava, 2005.

41 Ibid., stav 83.

42 Ibid., stav 83.

43 V. dio u ovim Smjernicama koji se odnosi na ESLJP.

44 Studija o inicijativama sprečavanja trgovine ljudima, Evropska komisija, str. 88, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_prevention_initiatives_on_trafficking_in_human_beings_0.pdf.

jeći trgovina ljudima (član 5) tako što će se usvojiti relevantne zakonodavne mjere i obezbijediti neophodna obuka i kvalifikacije za vlasti; pravo na pomoć u fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku žrtava (član 12); pravo na oporavak i period za razmišljanje od najmanje 30 dana (član 13); kao i pravo na nadoknadu (član15).

Član 10 Konvencije protiv trgovine ljudima uvodi pozitivnu obavezu državama potpisnicama da identifikuju žrtve trgovine ljudima. Dok je identifikacija postojećih i potencijalnih žrtava trgovine ljudima sama po sebi pozitivna obaveza države, ta obaveza pokreće i obavezu države da identifikovanim žrtvama obezbijedi podršku, pomoć i usluge rehabilitacije.⁴⁵ Konvencija protiv trgovine ljudima propisuje da vlasti moraju imati osoblje koje je obučeno i kvalifikovano da pomogne žrtvama, uključujući tu i djecu, kao i da vlasti moraju saradivati jedne sa drugima i sa relevantnim organizacijama za podršku, kao što su NVO.

b) Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) i Evropski sud za ljudska prava (ESLJP)

Obaveze utvrđene po Konvenciji protiv trgovine ljudima moraju da se tumače i primjenjuju u skladu sa obavezama iz EKLJP-a, po članu 53, uz naročiti osvrt na član 4, i u skladu s relevantnom sudskom praksom ESLJP-a.

Član 4 glasi:

1. *Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju.*
2. *Ni od koga se ne može zahtjevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.*
3. *Za svrhe ovog člana izraz „prinudni ili obavezni rad” ne obuhvata:*
 - a) *rad uobičajen u sklopu lišenja slobode određenog u skladu sa odredbama člana 5 ove Konvencije ili tokom uslovnog otpusta,*
 - b) *službu vojne prirode ili, u zemljama u kojima se priznaje prigovor savjesti, službu koja se zahtijeva umjesto odsluženja vojne obaveze,*
 - c) *rad koji se iziskuje u slučaju kakve krize ili nesreće koja prijete opstanku ili dobrobiti zajednice,*
 - d) *rad ili službu koji čine sastavni dio uobičajenih građanskih dužnosti.*

U predmetu *Siliadin protiv Francuske* Sud je naglasio da se pozitivne obaveze država članica po članu 4 Konvencije moraju tumačiti u svjetlu Konvencije

45 Konvencija Savjeta Evrope protiv trgovine ljudima, član 10.

Savjeta Evrope protiv trgovine ljudima i da se moraju doživljavati kao da propisuju, uz sprečavanje, zaštitu žrtava i istrage. Te pozitivne obaveze takođe propisuju da svaki čin koji ima za cilj da zadrži lice u takvoj situaciji treba da se okarakterise kao krivično djelo i da se djelotvorno krivično goni.⁴⁶

Član 4 EKLJP-a, zajedno sa članovima 2 i 3, obuhvata jednu od osnovnih vrijednosti demokratskih društava koja čine Savjet Evrope. Konkretno, član 4 stav 1 EKLJP-a propisuje da se „niko ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju”. Član 4 stav 1 ne predviđa nikakve izuzetke i od njega ne može biti odstupanja koje bi bilo dozvoljeno po članu 15 stavu 2, čak ni u slučaju vanredne situacije koja ugrožava opstanak nacije – to je apsolutno pravo.

Iako se član 4 EKLJP-a bavi ropstvom, ropskim položajem i prisilnim radom, on ne pominje trgovinu ljudima eksplicitno. ESLJP nikada nije razmatrao odredbe EKLJP-a kao jedini okvir koji treba koristiti za tumačenje prava i sloboda koje su u njemu propisane. Prije presude u predmetu *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, postojao je značajan nedostatak sudske prakse o tumačenju i primjeni člana 4 Konvencije u kontekstu predmeta trgovine ljudima. Presuda u predmetu *Rantsev* od temeljnog je značaja jer je ESLJP po prvi put izrazio stav da trgovina ljudima, iako nije izričito uključena u član 4, ulazi u područje povreda koje su zabranjene tom odredbom. Sud često priznaje da cilj i svrha EKLJP-a iziskuju da se njene odredbe tumače i primjenjuju tako da zaštite koje ona nudi budu praktične i djelotvorne.

Dok se predmeti koji se odnose na trgovinu ljudima pred ESLJP-om uglavnom oslanjaju na član 4, Sud je takođe utvrdio povrede u predmetima koje ulaze u okvir trgovine ljudima po članu 3 – zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (*M. i drugi protiv Italije i Bugarske*), član 2 – pravo na život (*Rantsev*), član 6 – pravo na pravično suđenje, i član 13 – pravo na djelotvoran pravni lijek (*L.E. protiv Grčke*). O njima će ukratko biti riječi dalje u tekstu.

i. **Prisilni rad**

Član 4(2) Konvencije zabranjuje prisilni ili obavezni rad.⁴⁷ Međutim, član 4 ne definiše što se misli pod terminom 'prisilni ili obavezni rad' i smjernice za to ne mogu se naći ni u raznim dokumentima Savjeta Evrope koji se odnose

46 *Siliadin protiv Francuske* (citirano ranije u tekstu).

47 *Stummer protiv Austrije*, presuda od 7. jula 2011, br. 37452/02.

na rad na pripremi Evropske konvencije.⁴⁸ ESLJP je predvidio neke smjernice vezane za značenje prisilnog ili obaveznog rada. Na primjer, situacija prisilnog ili obaveznog rada mogla bi da postoji uprkos slobodi kretanja žrtve, pa tako ograničenje slobode kretanja nije uslov svih uslova za utvrđivanje da je došlo do prisilnog rada ili trgovine ljudima.⁴⁹

U predmetu *Van der Mussele protiv Belgije*, Sud je razmatrao da li predstavlja povredu člana 4 ako pravnik koji se obučava ima obavezu da povremeno obavlja *pro bono* aktivnosti kako bi mogao da obezbijedi pristup profesiji. ESLJP je zauzeo stav da se posao koji se obavlja u skladu sa ugovorom o kome se slobodno pregovara ne može smatrati radom koji je obuhvaćen područjem djelovanja člana 4, samo zbog toga što je jedna od stana preuzela obavezu da taj posao odradi i biće predmet sankcija ukoliko ne ispuni preuzete obaveze.⁵⁰ Koristeći definiciju prisilnog rada koja je data u Konvenciji MOR-a br. 29, Sud je objasnio da se mora raditi o poslu koji je „dobijen od nekog lica pod prijetnjom kazne”, a takođe izvršen protivno volji lica o kome je riječ, tj. posao koji to lice nije dobrovoljno ponudilo”.

Značenje riječi 'kazna' razmatrano je i van Globalnog izvještaja MOR-a *Troškovi prinude*, u predmetu *C.N. i V. protiv Francuske*.⁵¹ Taj predmet odnosio se na navode dva maloljetna siročeta, dvije sestre iz Burundija, da su bile predmet ropskog položaja ili prisilnog ili obaveznog rada pod prijetnjom da će ih vratiti u Burundi. ESLJP je smatrao da iako 'kazna' može ići do fizičkog nasilja ili vezivanja, ona takođe može imati i suptilnije forme, uključujući i one psihološke prirode ili one koje postoje u vidu prijetnje da će se žrtva prijaviti policiji ili organima za imigraciju kada je njihov imigracioni status neizvjestan. Slično tome, u predmetu *Siliadin protiv Francuske* Sud je smatrao da, iako se podnositeljki predstavlja, maloljetnici, nije prijetilo 'kaznom', ona jeste bila u istoj situaciji u smislu doživljene ozbiljnosti prijetnje u odnosu na nju, jer je bila adolescentkinja u stranoj zemlji, nezakonito na francuskoj teritoriji i u strahu da će je policija uhapsiti.⁵²

48 *Travaux Préparatoires* uz Konvenciju može se naći na: https://www.echr.coe.int/Documents/Library_TravPrep_Table_ENG.pdf.

49 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

50 *Van der Mussele protiv Belgije* (citirano ranije u tekstu).

51 *C.N. i V. protiv Francuske*, presuda od 11. oktobra 2012, br. 67724/09.

52 *Siliadin protiv Francuske* (citirano ranije u tekstu).

ESLJP je razradio definiciju prisilnog rada koja se daje u Konvenciji MOR-a.⁵³ Prema njihovom mišljenju, temeljna razlikovna karakteristika između ropskog položaja i prisilnog ili obaveznog rada u smislu člana 4 Konvencije leži u osjećaju žrtve da je njeno/njegovo stanje trajno i da nije vjerovatno da će se situacija promijeniti.⁵⁴

ii. Pozitivne obaveze država

Iako je u sudskoj praksi razrađen sadržaj obaveza države, temeljna obaveza koju države imaju izvodi se iz člana 1 EKLJP-a. Kada se on čita zajedno sa drugim članovima EKLJP-a, član 1 obavezuje države da garantuju prava i slobode definisane u Dijelu I Konvencije koje su relevantne za situaciju svakog lica.

To može obuhvatiti, na primjer, obavezu države da preduzme sve razumne korake da spriječi štetu za koju zna ili bi trebalo da zna, po članovima 2 i 3, kako je rečeno i u presudi u predmetu *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁵ (što se kasnije naziva *Osmanov test*). Iako je *Osmanov test* prvobitno formulisao od strane ESLJP-a da se utvrdi kada države imaju pozitivnu obavezu da se umiješaju kako bi zaštitile fizičko lice od radnji drugih privatnih strana po članu 2 EKLJP-a, ovaj se test kasnije primjenjivao u predmetima gdje se tvrdilo da je došlo do kršenja članova 3⁵⁶ i 4⁵⁷. Iako se većina predmeta trgovine ljudima pred ESLJP-om oslanja na član 4 kada se tvrdi da je država imala obavezu, bilo je i slučajeva koji su se pred Sudom pozivali na član 3.⁵⁸

Pozitivne obaveze koje mora ispuniti država nijesu ograničene na usvajanje krivično-pravnih odredbi kojima se kažnjavaju prakse iz člana 4. Dužnost da se kazni i krivično goni trgovina ljudima samo je jedan aspekt opštih obaveza država članica u borbi protiv trgovine ljudima. Sudska praksa ESLJP-a nudi korisne smjernice vezane za te obaveze, oslanjajući se u velikoj mjeri na principe uvedene u najznačajnijim presudama.

Važno je konstatovati da je ESLJP, u mnogo prilika, jasno rekao da Konvencija mora da garantuje prava koja nijesu teoretska niti iluzorna, već su praktična

53 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu); *C.N. i V. protiv Francuske* (citirano ranije u tekstu).

54 *C.N. i V. protiv Francuske* (citirano ranije u tekstu).

55 *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 28. oktobra 1998, br. 23452/94.

56 *M. i drugi protiv Italije i Bugarske* (citirano ranije u tekstu).

57 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

58 *V. raspravu vezanu za predmet M. i drugi protiv Italije i Bugarske*.

i djelotvorna.⁵⁹ Po ovom principu ESLJP obezbjeđuje da se djelotvorno ispunjavaju obaveze država da zaštite prava lica u njihovoj nadležnosti.

A. Materijalne obaveze

Član 4 uvodi pozitivne obaveze državama, naročito opštu obavezu da se preduzme djelotvorno sprečavanje trgovine ljudima i da se zaštite žrtve ovog djela.⁶⁰ ESLJP priznaje sljedeće oblike pozitivnih obaveza koje države imaju:

i. Pozitivna obaveza da se uvede odgovarajući zakonodavni i upravni okvir

Države članice imaju pozitivnu obavezu da usvoje odgovarajući i opsežni zakonodavni i upravni okvir kojim se zabranjuje i kažnjava prisilni ili obavezni rad, ropски položaj i ropstvo.⁶¹ Iz ove sudske prakse proističe da države moraju, prije svega, preuzeti odgovornost da uvedu zakonodavni i upravni okvir kojim će se pružati realna i djelotvorna zaštita prava žrtava trgovine ljudima.⁶²

U predmetu *Rantsev*, kćerka g. Rantseva, državljanka Rusije, došla je na Kipar sa vizom 'kabaretske umjetnice', što znači da je upravnik kabarea morao da izvrši prijavu u njeno ime kako bi joj se dozvolio ulazak u zemlju. Sud je konstatovao da je Kipar usvojio zakonodavstvo kojim se zabranjuje trgovina ljudima i seksualna eksploatacija tokom 2000. godine, da to zakonodavstvo predstavlja odraz odredbi Protokola iz Palerma i da stoga nije bilo bojazni vezanih za obavezu da se uvede odgovarajući zakonodavni okvir. Međutim, Sud je utvrdio niz slabosti u opštem pravnom i upravnom okviru, kao što je činjenica da su upravnici kabarea imali obavezu da vrše prijave radi dozvole ulaskau-mjetnika u zemlju, što je dovodilo do situacije da su umjetnici zavisili od poslodavaca i povećavala se šansa da padnu u ruke trgovaca ljudima. Sud je dalje zauzeo stav da mjere koje podstiču vlasnike i upravnike kabarea da pronađu ili prate nestale umjetnike ili da na neki drugi način preuzmu odgovornost za ponašanje umjetnika jesu neprihvatljive u širem kontekstu bojazani vezanih za trgovinu ljudima. Kao rezultat toga, uprkos činjenici da je Sud priznao da Kipar ima odgovarajući zakonodavni okvir u smislu trgovine ljudima, Sud je zaključio da režim za umjetničke vize na Kipru nije omogućio gđici Rantsevoj praktičnu i djelotvornu zaštitu od trgovine ljudima i eksploatacije, što je stoga

59 *Airey protiv Irske*, presuda od 9. oktobra 1979, br. 6289/73.

60 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

61 *Rantsev protiv Kipra i Rusije* (citirano ranije u tekstu).

62 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

predstavljalo povredu člana 4 u tom smislu.⁶³

Države nemaju samo obavezu da uvedu zakonodavni okvir, već i da ga primjenjuju na odgovarajući način. U predmetu *S.M. protiv Hrvatske*, iako je Sud razmotrio postojanje domaćeg pravnog okvira za borbu protiv trgovine ljudima i eksploataciju žena u svrhu prostitucije u Hrvatskoj, ocjenjivao je i njegovu praktičnu primjenu.⁶⁴ Iako se Sud uvjerio da postoji adekvatan pravni okvir za rješavanje krivičnog djela prisilne prostitucije u ovom slučaju, Sud je našao da državne vlasti nijesu preduzele neophodne korake da implementiraju odvrćajući efekat krivično-pravnog sistema koji je postojao i da zbog toga nijesu ispunile svoje procesne obaveze. O ovome će detaljno biti riječi u relevantnom dijelu Smjernica. Predmet *S.M. protiv Hrvatske* upućen je Velikom vijeću i čeka se na presudu.

U predmetu *Chowdury*, direktno pominjanje domaćeg prava u oblasti imigracija ukazuje na to da države članice mogu imati pozitivnu obavezu ne samo da obezbijede inkriminisanje djela trgovine ljudima već i da osiguraju da njihovi zakoni u oblasti imigracija ne doprinose olakšavanju trgovine ljudima. Čini se da Sud upućuje države članice da usvoje zakone u oblasti imigracija koji ne podstiču lica koja rade u ime države da se uključuju u trgovinu ljudima ili u prakse radnog eksploataisanja.⁶⁵

i. **Pozitivna obaveza da se preduzmu operativne mjere**

Kako je navedeno ranije, Konvencija protiv trgovine ljudima poziva države članice da usvoje niz različitih mjera da spriječe trgovinu ljudima i da zaštite prava žrtava.

Preventivne mjere uključuju preduzimanje koraka da se:

- ojača koordinacija na nacionalnom nivou između različitih organa u borbi protiv trgovine ljudima;
- obeshrabri tražnja za ljudima u svrhu eksploatacije, tj. u svrhu trgovine ljudima;
- uključe granične kontrole u otkrivanje trgovine ljudima;

63 *Rantsev protiv Kipra i Rusije* (citirano ranije u tekstu).

64 *S.M. protiv Hrvatske*, presuda od 19. jula 2018, br. 60561/14. Sud se bavio pitanjem trgovine ljudima u nekoliko presuda, ali u predmetu *S.M. protiv Hrvatske* prvi put je morao da razmatra da li se član 4 primjenjuje na trgovinu i eksploataciju žena u svrhu prostitucije.

65 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu), stav 87.

Zaštitne mjere uključuju:

- olakšavanje identifikacije žrtava od strane kvalifikovanih lica; i
- pomoć žrtvama u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku.

ESLJP je zauzeo stav da u određenim okolnostima država ima obavezu da preduzme operativne mjere da zaštiti stvarne ili potencijalne žrtve i da spriječi postupanje koje je suprotno članu 4.⁶⁶

Svaka pozitivna obaveza koju države imaju mora se tumačiti na način kojim se ne uvodi nemoguć ili nesrazmjeran teret vlastima, „imajući na umu poteškoće u policijskom radu u modernim društvima, nepredvidivost ljudskog ponašanja i operativne izbore koji se moraju praviti u smislu prioriteta i resursa. Nije svaki rizik po život za koji se tvrdi da postoji takav da može povući za sobom obavezu vlasti po Konvenciji da preduzmu operativne mjere kako bi spriječile da se taj rizik materijalizuje.”⁶⁷

Po Osmanovom testu, kako bi nastala pozitivna obaveza države da preduzme operativne mjere, mora se utvrditi da su vlasti **znale ili je trebalo da znaju**, u vrijeme okolnosti koje su dovele do osnovane sumnje, da identifikovano fizičko lice jeste, ili je bilo, izloženo stvarnom i neposrednom riziku da bude žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije u smislu člana 3(a) Protokola iz Palerma i člana 4(a) Konvencije protiv trgovine ljudima, i da vlasti nijesu preduzele mjere u području svojih ovlašćenja za koje bi se, ako se razumno rasuđuje, moglo očekivati da dovedu do izbjegavanja tog rizika.

U predmetu *Rantsev*, razmatrajući pozitivnu obavezu Kipra da preduzme zaštitne mjere, Sud je najprije utvrdio da su kiparske vlasti znale da se trguje značajnim brojem stranih državljanke uz pomoć viza za umjetnike pomoću kojih one ulaze u Kipar. Sud je zatim podsjetio na obaveze koje su preuzeli državni organi kao organi države koja je potpisnica Protokola iz Palerma i Konvencije protiv trgovine ljudima – da će obezbijediti adekvatnu obuku za lica koja rade u relevantnim oblastima kako bi im omogućili da identifikuju potencijalne žrtve trgovine ljudima. U noći kada je gđica Rantseva odvedena u policijsku stanicu, upravnik kabarea gdje je radila tražio je od policajaca da je proglase nezakonito prisutnom u zemlji i da je pritvore. Nakon što je policija to odbila, policajci su

66 *L.E. protiv Grčke*, presuda od 21. januara 2016, br. 71545/12.

67 *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 28. oktobra 1998, br. 87/1997/871/1083.

tražili od upravnika kabarea da je pokupi iz policijske stanice. S obzirom na te okolnosti, Sud je zaključio da je bilo dovoljno pokazatelja na osnovu kojih su policijske vlasti, u opštem kontekstu problema trgovine ljudima na Kipru, mogle da budu svjesne okolnosti koje daju povoda za osnovanu sumnju da je gđica Rantseva bila ili je bila izložena neposrednom riziku da bude žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije, što je vodilo do direktne pozitivne obaveze da se bez odlaganja pokrene istraga i da se preduzmu sve potrebne operativne mjere kako bi se gđica Rantseva zaštitila. Kao rezultat toga, u predmetu *Rantsev* je utvrđeno da, ukoliko se ne izvrše neposredne dalje radnje ispitivanje da li je neko lice žrtva trgovine ljudima kada postoji razumna sumnja za to i ukoliko se ne ispune relevantne odredbe kojima se obezbjeđuje zaštita takvih lica, to predstavlja povredu člana 4.⁶⁸

U predmetu *Chowdury*, Sud je našao povredu člana 4(2) EKLJP-a u vezi sa 42 radnika migranta iz Bangladeša koji nijesu imali dokumentaciju, a radili su na farmi jagoda u Manoladi u Grčkoj i bili su izloženi teškim oblicima radne eksploatacije. Jedan od incidenata koji su izneseni pred Sud desio se 17. aprila 2013. godine kada je 100 do 150 radnika krenulo ka dva poslodavca sa namjerom da zahtjevaju svoje plate. Jedan od naoružanih stražara poslodavaca tada je otvorio vatru i ranio 30 radnika. ESLJP je našao da su okolnosti tih migranata predstavljale prisilni rad i trgovinu ljudima i da je Grčka prekršila svoje pozitivne obaveze po članu 4 da preduzme zaštitne operativne mjere i da sprovede djelotvornu istragu. Ova presuda je važan doprinos evropskom pravu u oblasti ljudskih prava kada je riječ o prepoznavanju složenih i suptilnih formi prinude, koja je u temelju trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada. Sud je konstatovao da je mnogo prije incidenta od 17. aprila 2013. godine situacija na poljima jagoda u Manoladi bila poznata vlastima, čija je pažnja na nju skretana izvještajima i člancima u novinama.⁶⁹

Pitanje identifikacije žrtava takođe je pokrenuto u odluci o prihvatljivosti u predmetu *G.J. protiv Španije*, konkretno, da se utvrdi da li su postupci za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, kojima se njihova zaštita podređuje saradnji u krivičnom postupku protiv trgovaca ljudima, u skladu sa pozitivnim obavezama države po članu 4 EKLJP-a. Podnositeljka predstavke, Nigerijka, žalila se po članovima 3, 4 i 8 Konvencije. Ona se konkretno žalila da domaće vlasti nijesu sprovele odgovarajući postupak identifikacije i da zbog toga nijesu ocijenile rizik da je podnositeljka predstavke žrtva trgovine ljudima i da bi njeno

68 *Rantsev protiv Kipra i Rusije* (citirano ranije u tekstu), stav 298.

69 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

protjerivanje u Nigeriju, gdje je trgovina ljudima bila raširena pojava, moglo da predstavlja povredu njenog prava na privatni i porodični život.⁷⁰ Sud nije razmatrao ovaj predmet u meritumu i smatrao je da je neprihvatljiv jer nije bilo ispunjen uslov „pisanog ovlašćenja” za predaju predstavke (Pravilo 36.1 i 47 (5) (1) (c) Poslovnika Suda).

ii. Procesne obaveze da se izvrši istraga

Kao i članovi 2 i 3, i član 4 stvara procesnu obavezu da se istraže situacije potencijalne trgovine ljudima. Uslov da se vrši istraga ne zavisi od pritužbi žrtve ili njenih bližnjih. Kada je ovakva stvar predmet pažnje vlasti, oni moraju da djeluju na svoju inicijativu.

Sud je zauzeo stav da djelotvorna istraga treba:

- da bude nezavisna od onih koji su uključeni u dešavanja;
- da bude u stanju da dovede do identifikovanja i kažnjavanja odgovornih fizičkih lica;
- da bude brza i u razumnoj mjeri ekspeditivna; i
- da uključuje žrtvu ili njene bližnje u postupak u mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se zaštitili njihovi legitimni interesi.

U predmetu *J. i drugi protiv Austrije*, koji se odnosi na navode dvije državljanke Filipina koje su otišle da rade kao *au pair* u Ujedinjenim Arapskim Emiratima da su im njihovi poslodavci oduzeli pasoše i eksploatisali ih, Sud je utvrdio da su austrijske vlasti ispunile svoju dužnost da zaštite podnositeljke predstavke kao potencijalne žrtve trgovine ljudima i zauzeo stav da nije bilo povrede člana 4 ili člana 3. Po mišljenju Suda, austrijske vlasti su preduzele sve korake koji su se mogli razumno očekivati u toj situaciji – podnositeljke su ispitali posebno obučeni policijski službenici, data im je boravišna dozvola i radna dozvola da regulišu svoj boravak u Austriji i uvedena je zabrana objave ličnih podataka radi njihove zaštite. Istraga navoda podnositeljki predstavke o njihovom boravku u Beču bila je dovoljna i ocjena vlasti koja je iz te istrage proizašla, s obzirom na činjenice predmeta i raspoložive dokaze, bila je razumna. Treba primijetiti i da je Sud u predmetu *J. i drugi protiv Austrije* naveo da „policiji treba da se da široko polje slobodne procjene prilikom izbora sredstava za istragu”, a istražne obaveze moraju se tumačiti na način kojim se „ne uvodi

70 *G.J. protiv Španije*, odluka od 21. juna 2016, br. 59172/12.

nemoguć ili nesrazmjeran teret državnim vlastima”.⁷¹ Značenje širokog polja slobodne procjene u istrazi’ nije pojašnjeno u presudi *J. i drugi protiv Austrije*, ali Sud u svojoj ranijoj dosljednoj sudskoj praksi nije namjeravao da dozvoli policiji da izbjegne svoju obavezu da preduzme osnovne i objektivno potrebne i srazmjerne korake niti da stvori nesigurnost ili da državama dozvoli apsolutnu slobodu.⁷²

Sudija Pinto de Albuquerque i sudija Tsotsoria, u svom saglasnom mišljenju uz presudu u predmetu *J. i drugi protiv Austrije*, nijesu bili uvjereni da su materijalni ili procesni razlozi za prekidanje istrage domaćih vlasti bili u skladu sa međunarodnim pravom. U saglasnom mišljenju se podsjeća da, po Konvenciji MOR-a, nema obaveze vezane za zakonitost, trajanje ili težinu traženog rada. Tako prisilni rad uključuje „trajni, nepredviđeni, privremeni, povremeni, slučajni, sporadični, neredovni ili djelimični prisilni rad u fabrici”.⁷³ Činjenica da su se slučajevi eksploatacije u predmetu *J. i drugi protiv Austrije* dogodili tokom tri dana nije, prema saglasnom mišljenju, razlog da se prekine istraga na osnovu toga što „relevantne radnje koje se odnose na radnu eksploataciju moraju da se počine tokom dužeg vremenskog perioda”.⁷⁴

Razmatrajući procesne razloge za prekid, u saglasnom mišljenju se konstatuje da nepostojanje nadležnosti nad činjenicama koje su se dogodile van Austrije nije samo po sebi bilo razlog za prekid. U mišljenju se navodi da, kada vlasti države porijekla žrtvi trgovine ljudima ili počinioca ne žele ili ne mogu da sarađuju sa vlastima države destinacije ili države tranzita, i dalje postoje pravni putevi koji su otvoreni za ove potonje da unaprijede istragu, krivično gonjenje, mogući pritvor i osuđujuću presudu navodnih trgovaca ljudima, a to su instrumenti EUROPOL-a, FRONTEX-a i INTERPOL-a, koje nijesu upotrijebile domaće vlasti.⁷⁵

Ovo mišljenje ponovljeno je u predmetu *Rantsev*, gdje je utvrđeno da, uz obavezu sprovođenja domaće istrage događaja koji su se desili na njihovim teritorijama, države članice takođe imaju dužnost u prekograničnim slučajevima trgovine ljudima da djelotvorno sarađuju sa relevantnim organima drugih

71 *J. i drugi protiv Austrije*, presuda od 17. januara 2017, br. 58216/12.

72 *S.M. protiv Hrvatske* (citirano ranije u tekstu).

73 *J. i drugi protiv Austrije*, saglasno mišljenje sudije Pinto de Albuquerque, kojem se pridružio sudija Tsotsoria, stav 40.

74 *Ibid.*, stav 53.

75 *Ibid.*, stav 57.

država kojih se tiče istraga događaja do kojih je došlo van njihovih teritorija.⁷⁶ Ova dužnost je u vezi sa ciljevima država članica koji se navode u preambuli Protokola iz Palerma – da se usvoji sveobuhvatni međunarodni pristup trgovini ljudima u zemljama porijekla, tranzita i destinacije.

Kako je navedeno ranije, u predmetu *S.M. protiv Hrvatske*, u presudi Vijeća je utvrđeno da u konkretnim okolnostima predmeta vlasti države nijesu ispunile svoje procesne obaveze po članu 4 Konvencije. Važne stvari koje je razmatrao Sud bile su da li se i u kojoj mjeri moglo smatrati da su organi krivičnog gonjenja i sudovi podvrgli predmet pažljivom razmatranju koje se propisuje članom 4 Konvencije, odvrćući efekat postojećeg krivično-prvog sistema i značaj uloge koju taj sistem treba da ima u sprečavanju povreda prava zaštićenih po članu 4 Konvencije.⁷⁷ Prema mišljenju Suda, iako je hrvatska policija djelovala odmah, policajci nijesu identifikovali odgovarajuće svjedoke za razgovor, iako su na raspolaganju imali širu grupu svjedoka koji su mogli biti korisniji. Nadalje, podnositeljka predstavke je navela da je bila prisiljena, jer je njen napadač upotrijebio 'arsenal oružja' i prijetio da će povrijediti njenu porodicu. Uprkos tome, nije bilo pokazatelja da su domaće vlasti učinile ozbiljan pokušaj da detaljno istraže ove okolnosti, uprkos činjenici da su našli nekoliko automatskih pušaka u stanu napadača. I konačno, Sud je konstatovao da su domaći sudovi odbacili svjedočenje podnositeljke predstavke kao nepouzđano jer su smatrali da je nekoherentno, budući da ona nije bila sigurna i oklijevala je dok je govorila. Domaće vlasti nijesu procjenile mogući uticaj psihološke traume na sposobnost podnositeljke predstavke da se sjeti događaja i okolnosti svoje eksploatacije. Ovi elementi su pokazali da domaće vlasti nijesu napravile ozbiljan pokušaj da detaljno istraže sve relevantne okolnosti i da prikupe sve dostupne dokaze. Zbog toga je Sud smatrao da državne vlasti nijesu ispunile svoje procesne obaveze i da su stoga povrijedile član 4. Ovaj predmet sada čeka pred Velikim vijećem.

Nadalje, u presudi u predmetu *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, gdje je utvrđena povreda člana 4, ESLJP je ponovio nizak prag 'osnovane sumnje'.⁷⁸ Sud je razmatrao priču C.N. o trgovini ljudima (koja nije označena kao osnovana nakon što su vlasti UK izvršile istragu) i konstatovao da ona nije bila sama po sebi neodrživa kada se razmatra u odnosu na druge tvrdnje o trgovini ljudima radi ropskog položaja i rada u domaćinstvu, tako da je zadovoljen test

⁷⁶ *Rantsev protiv Kipra i Rusije* (citirano ranije u tekstu).

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 13. februara 2013, br. 4238/08.

osnovane sumnje. ESLJP je pojasnio da činjenica da lice možda kasnije neće biti priznato kao žrtva trgovine ljudima nije bila relevantna kada je riječ o dužnosti da se izvrši istraga koja nastaje kada postoji osnovana sumnja.

U slučaju prisilnog rada u predmetu *Chowdury i drugi protiv Grčke*, Sud je smatrao da, time što nije utvrđivao da li su navodi grupe podnosilaca predstavke koji nijesu učestvovali u postupku pred sudom u Assizu bili osnovani, državni tužilac nije ispunio svoju dužnost da sprovede istragu, iako je imao činjenične dokaze koji su ukazivali na to da su ovi podnosioci predstavke radili za istog poslodavca kao podnosioci predstavke koji su bili stranke u postupku predsudom u Assizu i da su, po svemu sudeći, njihovi uslovi rada morali biti isti.⁷⁹ To znači da je došlo do povrede člana 4(2) na osnovu toga što procesna obaveza da se izvrši djelotvorna istraga situacije trgovine ljudima i prisilnog rada nije bila ispunjena.

Pozivanje na član 4 u namjeri da se pred Sud iznesu predmeti trgovine ljudima dosta je novijeg datuma. U predmetima trgovine ljudima ESLJP je nalazio, uz član 4, povrede člana 3, kojim se zabranjuju tortura i nečovječno i ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje; člana 6, pravo na pravično suđenje; i člana 13, pravo na djelotvoran pravni lijek.

Član 3 uvodi pozitivne obaveze državama da obezbijede da fizička lica u njihovoj nadležnosti budu zaštićena od svih oblika zlostavljanja koje je zabranjeno po ovom članu, uključujući i situacije kada do takvog postupanja dolazi od strane privatnih lica. Član 3 takođe uvodi procesnu pozitivnu obaveznu državama da djelotvorno istražuju navodne povrede ove odredbe, uključujući i prijavljena krivična djela koja počine privatna lica. U predmetu *M. i drugi protiv Italije i Bugarske*,⁸⁰ Sud je utvrdio povredu člana 3. U tom predmetu, podnosioci predstavke, koji su bili romskog porijekla i državljani Bugarske, žalili su se pred Sudom da je, nakon što su došli u Italiju kako bi pronašli posao, njihova kćerka pritvorena od strane privatnih lica pod prijetnjom vatrenim oružjem, da je bila prisiljena da radi i krade, kao i da je bilaseksualno zlostavljana od strane romske porodice u jednom selu. Oni su tvrdili da italijanske vlasti nijesu na adekvatan način istražile ove događaje. Sud je proglasio pritužbe podnosioca predstavke po članu 4 očigledno neosnovanima i utvrdio da nije bilo dokaza koji bi potkrijepili tvrdnju da je bilo trgovine ljudima. Međutim, Sud je ipak našao da italijanske vlasti nijesu djelotvorno istražile pritužbe podnosilaca pred-

79 *Chowdury i drugi protiv Grčke* (citirano ranije u tekstu).

80 *M. i drugi protiv Italije i Bugarske* (citirano ranije u tekstu).

stavki da je njihova kćerka, maloljetna u to vrijeme, bila više puta pretučena i silovana u vili u kojoj su je držali.

Slično tome, u predmetu *S.Z. protiv Bugarske*, Sud je razmatrao da li su vlasti propustile da učine potrebne napore kako bi sprovele istragu po članu 3 u predmetu gdje je podnositeljka predstavke odvedena u stan u kojem je držana protiv svoje volje i u kojem jujenekoliko muškaraca više puta tuklo i silovalo roku od 48 sati. Podnositeljka predstavke je identifikovala napadače i dva policijska službenika sa kojima su senjeni napadači sastali prije nego što su je zaključali u stan, tvrdeći da su svi oni dio kriminalne grupe uključene u trgovinu ljudima. Sud je zaključio da je bilo razloga za zabrinutost jer, s obzirom na prirodu djela u ovom konkretnom slučaju i uprkos navodima podnositeljke predstavke da su njeni napadači bili članovi mreže za trgovinu ženama sa ciljem njihove prostitucije u inostranstvu, vlasti nijesu smatrale potrebnim da ispituju mogućupovezanost dva policijska službenika i organizovane kriminalne mreže, već su se ograničile na krivično gonjenje fizičkih lica koja su bila direktno odgovorna za otmicu i napad na podnositeljku predstavke. U tom svjetlu, Sud je zauzeo stav da se nije moglo smatrati da je postupak ispunio uslove po članu 3.

Član 6 je prekršen kada je Sud utvrdio da je podnositeljki predstavke bilo uskraćeno pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Po članu 6, zadatak Suda je da utvrdi da li je postupak u cjelini pravičan, uključujući i način na koji se uzimaju dokazi. To obuhvata dokaze koje daju svjedoci i vještaci. Član 6 ima i građansko-pravni i krivično-pravni dio. Po građansko-pravnom dijelu člana 6, stranka u građanskom postupku ima pravo da djelotvorno učestvuje u svakom krivičnom postupku kako bi zaštitila svoja građanska prava. Članom 13 propisuje se, uz plaćanje nadoknade kada je to prikladno, da se mora izvršiti i temeljna i djelotvorna istraga koja može da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica, uključujući djelotvoran pristup istražnom postupku za lica koje podnosi pritužbu⁸¹ U predmetu *L.E protiv Grčke*, podnositeljka predstavke, državljanka Nigerije koja je bila prisiljena na prostituciju u Grčkoj, žalila se po članovima 4, 6 i 13. Ona se konkretno žalila da grčke vlasti nijesu ispunile svoje pozitivne obaveze po članu 4, vezane za dužinu krivičnog postupka u kome je ona tražila naknadu štete, kao i na činjenicu da u relevantno vrijeme nije bilo djelotvornog pravnog lijeka za njene pritužbe, po članovima 6 i 13. U odnosu na član 6, Sud je

81 V., na primjer, *Isayev protiv Rusije*, presuda od 21. juna 2011, br. 43368/04, stavovi 186–187; *Anguelova protiv Bugarske*, presuda od 13. juna 2002, br. 38361/97, stav 161; *Mahmut Kaya protiv Turske*, presuda od 28. marta 2000, br. 22535/93, stav 107; *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, presuda od 13. decembra 2012, br. 39630/09, stav 255; *Labita protiv Italije*, presuda od 6. aprila 2000, br. 26772/95, stav 131.

razmatrao i dužinu postupka i dužinu istrage. U razmatranju dužine postupka, Sud je konstatovao da je pet godina prošlo od trenutka kada je podnositeljka predstavke najavila svoju namjeru da se pridruži postupku kao strana u građanskoj parnici i trenutka kada je domaći sud izrekao svoju presudu. Na nivou istrage, Sud je konstatovao da su prošle otprilike dvije i po godine između građanske tužbe podnositeljke predstavke i datuma na koji je obustavljeno ročište u predmetu dok se ne lociraju i uhapsu subjekti. Sud je našao da je dužina postupka o kojem je ovdje riječ bila pretjerana i da nije bio ispunjen uslov 'razumnog roka', pa je stoga utvrdio povredu člana 6 stava 1. Kada je riječ o tome da li je u relevantno vrijeme postojao djelotvoran pravni lijek da se može iskoristiti i požaliti na dužinu postupka, Sud je našao da u domaćem pravu nije postojao pravni lijek po kome je podnositeljka predstavke mogla da ostvari svoje pravo na suđenje u 'razumnom roku' i da je stoga povrijeđen član 13.

iii. Ugroženost žrtve prema sudskoj praksi ESLJP-a

U ovim Smjernicama već smo razmatrali značenje 'položaja ugroženosti' po članu 3(a) Protokola iz Palerma, njegovim *Travaux Préparatoires*, i Konvenciji protiv trgovine ljudima i obrazloženju uz nju.⁸² Kako je već rečeno, značenje 'položaja ugroženosti' dalje je razrađeno u sudskoj praksi Suda.

U predmetu *Chowdury*, ESLJP je razmatrao značenje 'položaja ugroženosti' žrtava trgovine ljudima koje su držane u atmosferi straha, koje su prisiljavane da rade prekovremeno i koje su bile u stanju ugroženosti zbog svog statusa nezakonitih migranata. Sud je smatrao da kada poslodavac zloupotrebljava svoju moć ili iskorišćava ugroženost svojih radnika kako bi ih eksploatisao, to znači da se radnici ne nude dobrovoljno da rade. Prethodna saglasnost žrtve nije dovoljna da isključi karakterizaciju takvog rada kao prisilnog rada. Pitanje da li se pojedinac nudi za rad dobrovoljno činjenično je pitanje koje se mora ispitati u svjetlu svih relevantnih okolnosti predmeta. U ovoj konkretnoj situaciji, Sud je prepoznao da je strah žrtvi zbog njihovog imigracionog statusa bio povezan sa njihovim položajem ugroženosti.

Predmeti koji su još u radu⁸³– *V.C.L. protiv Ujedinjenog Kraljevstva i A.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁸⁴– takođe razmatraju pitanje ugroženosti, ali iz per-

82 V. str. 8.

83 Ovo su predmeti u radu gdje još nije donesena presuda. ESLJP obavještava državu protiv koje je predmet pokrenut i daje joj priliku da reaguje.

84 *A.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka predata 21. novembra 2012, br. 74603/12.

spektive djece žrtava trgovine ljudima. Pitanje djeteta žrtve ili djece u riziku da postanu žrtve trgovine ljudima i važnost procjene uzrasta i postavljanja staratelja u tom smislu naglašeno je nedavno u predmetu *Darboe i Camara protiv Italije*⁸⁵, koji je još u toku. U tom predmetu razmatra se povećana ugroženost djece u situacijama migracija. Značenje 'položaja ugroženosti' takođe je definirano u Direktivi protiv trgovine ljudima, o kojoj će biti riječi u dijelu Smjernica koji se bavi pravom EU.

2. Evropska unija

U ovom se dijelu kratko razmatraju postojeće odredbe prava EU osmišljene kako bi se sprečavala trgovina ljudima, te pružila zaštita i podrška žrtvama. Zakonodavstvo Evropske unije primjenjuje se samo u situacijama i u jurisdikcijama koje uređuje pravo EU.

a) Povelja o temeljnim pravima Evropske unije (Povelja EU)

Države članice EU moraju da poštuju odredbe Povelje o temeljnim pravima EU, koja eksplicitno zabranjuje trgovinu ljudima.

Član 5 Povelje EU glasi:

Zabrana ropstva i prisilnog rada

1. *Niko se ne smije držati u ropstvu ili ropskom položaju.*
2. *Niko se ne smije tjerati na prisilan ili obavezan rad.*
3. *Zabranjena je trgovina ljudima.*

Prava iz člana 5 (1) i (2) odgovaraju pravima iz člana 4 (1) i (2) EKLJP-a, koji ima istuformulaciju.

b) Direktiva protiv trgovine ljudima 2011/36/EU

Direktiva protiv trgovine ljudima temeljni je zakonodavni akt EU koji se bavi trgovinom ljudima. Direktiva protiv trgovine ljudima zvanično je usvojena 5. aprila 2011. godine i zamijenila je Okvirnu odluku Savjeta 2002/629/JHA. Bazirana na principu **3P**. Direktiva protiv trgovine ljudima utvrđuje stroge

85 *Darboe i Camara protiv Italije*, preneseno Vladi 14. februara 2017, br. 5797/17. V. intervenciju AIRE centra na <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/darboe-and-camara-v-italy-appno579717-third-party-intervention-aire-centre-dutch-council>.

odredbe o **zaštiti** žrtava, pomoći i podršci, ali i o **prevenciji i krivičnom gonjenju** krivičnog djela trgovine ljudima.

Član 2(1) navodi da je trgovina ljudima: *vrbovanje, prevoz, prebacivanje, sklapanje ili prihvatanje lica, uključujući razmjenu ili prenos kontrole nad tim licima, putem prijetnji ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe moći ili položaja ugroženosti ili davanje ili primanje novca ili koristi da bi se dobila saglasnost lica koje ima kontrolu nad drugim licem, a za svrhe eksploatacije.*

Slično Protokolu iz Palerma, Direktiva protiv trgovine ljudima navodi da se u slučajevima koji uključuju dijete žrtvu trgovine ljudima definicija prilagođava posebnim zaštitnim mehanizmima koji se primjenjuju na djecu. Direktiva EU protiv trgovine ljudima predviđa da: *Kada se postupanje iz (člana 2 (1)) odnosi na dijete, onda je riječ o krivičnom djelu trgovine ljudima čak i ako nijedno od sredstava izloženih u stavu 1 nije korišćeno (član 2 (5)),* pa se tako pitanje saglasnosti uklanja kao element bića krivičnog djela.

Direktiva protiv trgovine ljudima uvela je nove odredbe, koje nijesu uzete iz Konvencije protiv trgovine ljudima ili Protokola iz Palerma i koje definišu 'položaj ugroženosti' kao „situaciju u kojoj predmetno lice nema stvarnu ili prihvatljivu alternativu”. Principi nekažnjavanja i negonjenja takođe su inovativni aspekti Direktive protiv trgovine ljudima, kao i obaveza rane identifikacije, za razliku od obaveze identifikacije koja je definisana u drugim odredbama. Nadležni organi država članica EU mogu da odluče da ne gone krivično i da ne izriču kazne žrtvama trgovine ljudima za njihovu uključenost u kriminalne aktivnosti koje su bili prinuđeni da počine kao direktna posljedica toga što su bili žrtve trgovine ljudima.⁸⁶ Međutim, ovo je samo opciono i nema zabrane da se oni krivično gone.

Prikupljanje i objavljivanje statističkih podataka o trgovini ljudima obavezno je po članovima 19 i 20 Direktive protiv trgovine ljudima.⁸⁷ Član 19 Direktive propisuje da „države članice moraju preduzeti potrebne mjere da ustanove nacionalne izvjestioce ili ekvivalentne mehanizme. Posao takvih mehanizama obuhvata i vršenje procjene trendova u oblasti trgovine ljudima, mjerenje

86 Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava, kojom se zamjenjuje Okvirna odluka Savjeta 2002/629/JHA (Direktiva protiv trgovine ljudima).

87 Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Savjeta o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava, kojom se zamjenjuje Okvirna odluka Savjeta 2002/629/JHA.

rezultata djelovanja u borbi protiv trgovine ljudima, uključujući i prikupljanje statističkih podataka u bliskoj saradnji sa relevantnim organizacijama civilnog društva koje su aktivne u ovoj oblasti, i izvještavanje.”⁸⁸

Ova Direktiva prepoznaje dvije kategorije žrtava: pretpostavljene i identifikovane. Žrtve su 'pretpostavljene' kada ispune kriterijume iz Direktive 2011/36/EU, ali nijesu formalno identifikovane od strane nadležnog formalnog organa kao žrtve trgovine ljudima ili koje su odbile da budu formalno ili zakonski identifikovane kao žrtve trgovine ljudima. Žrtve se smatraju 'identifikovanim' kada su formalno identifikovane kao žrtve trgovine ljudima od strane nadležnog formalnog organa u državama članicama.

Direktiva protiv trgovine ljudima takođe prepoznaje da bi u cilju ocjene rezultata djelovanja u borbi protiv trgovine ljudima Evropska unija trebalo da nastavi da radi na metodologijama i metodama prikupljanja podataka kako bi mogla da proizvodi uporedive statističke podatke.⁸⁹ Brojne druge interesne grupe naglašavaju značaj dobijanja tačnih podataka i kreiranja zajedničkih statističkih pokazatelja koji bi omogućili poređenje podataka između zemalja.⁹⁰ Pouzdani i uporedivi podaci o rezultatima djelovanja u borbi protiv trgovine ljudima od ključnog su značaja, iako ne postoje standardizovane univerzalne smjernice za prikupljanje podataka o trgovini ljudima.

Različiti pokazatelji, uključujući, na primjer, pokazatelje za mjerenje implementacije održivog razvoja, pokušavaju da riješe ovo pitanje.⁹¹ Oni naglašavaju da se „numerator ovog pokazatelja sastoji od dva dijela: otkrivenih i neotkrivenih žrtava trgovine ljudima”.⁹² Postoje značajni problemi i u mjerenju otkrivenih i u mjerenju neotkrivenih žrtava. Na primjer, za svrhe izvještavanja UNODC-a, podaci koji dolaze iz mnogih zemalja su nepotpuni. Neke države ne prijavljuju žrtve svih vrsta trgovine ljudima koje definiše Protokol ili ne predaju u potpunosti disagregirane podatke i često ne uključuju nikakve informacije osim starosti i pola.⁹³

88 Ibid., član 19.

89 Direktiva protiv trgovine ljudima, Preambula, stav 28.

90 *Prikupljanje podataka o trgovini ljudima u EU*, Završni izvještaj za 2018. godinu, Univerzitet Lankaster, Evropska unija, 2018.

91 Globalni okvir indikatora pripremila je Meduresorna i ekspertna grupa za pokazatelje ciljeva održivog razvoja (IA-EG-SDGs).

92 Raymond Saner, Lichia Yiu, Laurel Rush, *Mjerenje i praćenje trgovine ljudima*, u: *Javna uprava i politika (The measuring and monitoring of human trafficking*, in: *Public Administration and Policy*, Vol. 21, Issue 2, p. 94–106, 2018, p. 97).

93 Svjetski izvještaj o drogama, UNODC, 2017, Prilog I.

Još jedan problem u prikupljanju podataka mogao bi da bude razlika između broja predmeta trgovine ljudima koje zvanično evidentiraju vladini organi i broja predmeta koje evidentiraju organizacije civilnog društva. Civilno društvo broji predmete koje ono pozitivno identifikuje kao predmete koji uključuju trgovinu ljudima, dok subjekti u krivičnom pravosuđu evidentiraju broj krivičnih postupaka koji su vezani za krivično djelo trgovine ljudima, čime nastaje razlika u brojkama o trgovini ljudima na nivou države.

I na kraju, ali ne i najmanje bitno, treba naglasiti da je Direktiva protiv trgovine ljudima stvorila pravnu obavezu državama članicama EU da obezbijede podršku koja se fokusira na žrtvu, koja je prilagođena potrebama lica koja prežive trgovinu ljudima i koja se pruža u adekvatno dugom vremenskom periodu (paragraf 18, članovi 11–12). Staranje na koje imaju pravo lica koja prežive trgovinu ljudima uključuje: period za oporavak i razmišljanje od najmanje 30 dana, pristup bezbjednom smještaju, pristup uslugama pisanog i usmenog prevodjenja, pristup uslugama pravnog savjetovanja, pristup medicinskim uslugama, psihološkim uslugama i materijalnoj pomoći, pristup nadoknadi, pristup stručnom obrazovanju i prilikama za zapošljavanje (kada se obezbijedi boravišna dozvola) i pomoć za bezbjednu repatrijaciju i povratak.

c) **Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU**

Direktiva o pravima žrtve 2012/29/EU zakonodavni je instrument EU kojim se utvrđuje minimum standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnog djela i obezbjeđuje da lica koja su bila žrtve ovog krivičnog djela budu prepoznata i da se prema njima postupa sa poštovanjem. Takva lica moraju dobiti i odgovarajuću zaštitu, podršku i pristup pravdi.

Ova Direktiva značajno jača prava žrtava i članova njihovih porodica na informacije, podršku i zaštitu. Ona dalje jača procesna prava žrtava u krivičnom postupku. Ova Direktiva takođe propisuje da države EU obezbjeđuju odgovarajuću obuku o potrebama žrtava za one službenike koji će vjerovatno doći u kontakt sa žrtvama.

Direktiva o pravima žrtve posebno je važna za žrtve trgovine ljudima jer ona podstiče države članice da sa posebnom pažnjom ocjenjuju da li su žrtve trgovine ljudima izložene riziku viktimizacije, zastrašivanja i odmazde i navodi da treba da postoji jaka pretpostavka da će takve žrtve dobiti posebne mjere zaštite.

i. Nadoknada

Slično Savjetu Evrope i članu 15 Konvencije protiv trgovine ljudima, EU je uvela zakonodavni instrument koji olakšava pristup nadoknadi u situacijama gdje je krivično djelo počinjeno u državi EU koja nije država boravka žrtve. Direktiva 2012/29/EU utvrđuje minimalne standarde za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnog djela, predviđajući pravo da se dobije odluka o nadoknadi od počinitelaca, atakođe podstiče države članice EU da uspostave mehanizme za naplatu iznosa nadoknade od počinitelaca.

Slično tome, Direktiva 2004/80/EC o nadoknadi žrtvama krivičnog djela omogućava ljudima koji su bili žrtve ovog djela u inostranstvu da se prijave za nadoknadu od države. Direktiva propisuje da sve države EU treba da imaju šemu nadoknada koje isplaćuje država koja obezbjeđuje pravičnu i odgovarajuću nadoknadu žrtvama namjernih nasilnih djela.

Komparativni primjeri pokazuju razlike u sistemima za nadoknadu žrtvama trgovine ljudima i žrtvama prisilnog rada, gdje je nadoknada za žrtve trgovine ljudima za svrhe prisilnog rada rjeđa i obično mora da ispuni dodatne uslove (npr. naglasak na elementu trgovine ljudima isključuje subjekte prisilnog rada koji ne mogu da ispune domaće kriterijume za status lica žrtve trgovine ljudima za svrhe radne eksploatacije). Zahvaljujući pomoći organizacije ASTRA⁹⁴, nakon 7 godina krivičnih i građanskih postupaka, u Srbiji je donesena presuda po kojoj su osuđeni počinioci obavezani da plate 18.500 eura na ime naknade nematerijalne štete žrtvi trgovine ljudima. Ovo je druga presuda u Srbiji u kojoj je žrtvi ovog krivičnog djela dosuđena naknada nematerijalne štete.⁹⁵

94 ASTRA je organizacija posvećena iskorjenjivanju svih oblika eksploatacije i trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, kao i pružanju podrške u slučajevima nestale djece. Više na: <https://www.astra.rs/en/about-astra/>.

95 Apelacioni sud u Srbiji (Apelacioni sud u Novom Sadu), presuda od 28. novembra 2013, br. Gž.3536/13.

Dio III

1. Zaključak

Nadamo se da su ove Smjernice pružile koristan pregled međunarodnih i regionalnih okvira o krivičnim djelima koja ulaze u oblast trgovine ljudima. Smjernice se bave sudskom praksom ESLJP-a i ključnim obavezama država i instrumentima za zaštitu prava žrtava. Takođe ističu i primjere kako se obaveze država primjenjuju u praksi i kojim instrumentima. Objašnjene su i obaveze država da štite žrtve.

Ove Smjernice razložile su 'procesne' i 'materijalne' obaveze po članu 3 i po članu 4. Materijalne obaveze propisuju da države moraju preduzeti mjere osmišljene kako bi se zaštitila fizička lica u njihovoj nadležnosti od povreda kao što su kršenja člana 3 i člana 4 - ili od toga da budu izložena rizikutakvih povreda - uključujući i situaciju kada takvo zlostavljanje počine privatna lica. Država takođe ima procesnu obavezu da sprovede djelotvornu zvaničnu istragu navoda da je došlo do povreda koje mogu voditi, ako je to odgovarajuće, do krivičnog gonjenja i osuđujuće presude. Ove procesne obaveze smatraju se suštinskim za praktično i djelotvorno uživanje prava koja se garantuju u EKLJP-u.

Najznačajniji principi koji proističu iz sudske prakse ESLJP-a, kako je navedeno ranije u tekstu, predstavljaju odraz koncepta **3P** - paradigme koja je prvobitno uvedena u Protokol iz Palerma, a odnosi se na prevenciju trgovine ljudima, zaštitu žrtava i krivično gonjenje počinitelaca. Postaje očigledno iz sudske prakse koja se razvija, uglavnom po članu 4, ali i po članovima 2 i 3, da države članice imaju pozitivne obaveze u vezi sa **3P**. Kako se i utvrđuje u ovim Smjernicama, države imaju pozitivnu obavezu da: uvedu odgovarajući zakonodavni i upravni okvir i da ga zatim djelotvorno primjenjuju; da preduzmu operativne mjere; i, kao procesnu obavezu, da sprovedu djelotvorne istrage. Djelotvorna istraga obuhvata istragu koja je nezavisna od lica za koja se implicira da su uključena u događaje, istragu koja može da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica, koja je brza i u razumnoj mjeri ekspeditivna i koja uključuje žrtvu i njene bližnje u postupak u onoj mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se zaštitili njihovi legitimni interesi.

Ove Smjernice ni u kom smislu ne pokrivaju sve aspekte trgovine ljudima. One jednostavno imaju za cilj da pruže pregled međunarodnih i evropskih standarda i pokažu kako se oni tumače i primjenjuju u praksi.

Propust vlasti da ispune svoju pozitivnu obavezu da uvedu zakonodavni i upravni okvir kojim će se djelotvorno boriti protiv ropstva i prisilnog rada predstavljao je povredu člana 4

PRESUDA U PREDMETU
C.N. I V. PROTIV FRANCUSKE
(predstavka br. 67724/09)
11. oktobar 2012.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljke predstavke su C.N. (prva podnositeljka) i V. (druga podnositeljka), dvije sestre sa francuskim državljanstvom koje su rođene 1978, odnosno 1984. godine u Burundiju. Prva podnositeljka stigla je u Francusku 1994. godine, kada je imala šesnaest godina, dok je druga podnositeljka stigla 1995. godine, kada je imala deset godina, sa njihove tri mlađe sestre. Njihov dolazak je organizovala njihova tetka, gđa M, supruga g. M. i državljanka Burundija.

Podnositeljke predstavke napustile su svoju zemlju porijekla nakon građanskog rata 1993. godine, u kome su im ubijeni roditelji. Na sastanku porodičnog savjeta od 25. februara 1995. godine, koji je organizovala gđa M., odlučeno je da će podnositeljke predstavke i njihove mlađe sestre biti stavljene pod starateljstvo g. i gđe M., koji su živjeli u Francuskoj. G. M. bio je ranije ministar u Vladi Burundija i zaposleni u organizaciji UNESCO, te je ovaj par uživao diplomatski imunitet. Tri mlađe sestre podnositeljki predstavke stavljene su u hraniteljske porodice u Francuskoj.

Kako su podnositeljke predstavkenavele, one su boravile u uslovima koji su bili suprotni ljudskom dostojanstvu, jer su živjele u nezdravom, negrijanom podrumu u porodičnoj kući g. i gđe M. i korišćene su kao „sluškinje”, pri čemu je prva podnositeljka predstavke morala da se stara o najstarijem invalidnom sinu porodice. Nije im data naknada za rad niti su imale slobodnih dana. Podnositeljke predstavke su se žalile na zlostavljanje i fizičku agresiju svoje tetke, na to da nijesu imale pristup kupatilu i da su imale pristup samo nehygieniskom privremenom toaletu, te da su im davali samo paštu, rižu i krompir i tek povremeno ostatke porodičnih mesnih obroka. Druga podnositeljka predstavke išla je u školu, ali je tetka odbila da joj kupi kartu za put i da plati obroke u školi, a nakon dolaska kući iz škole, morala je da uradi domaći zadatak i da zatim pomaže sestri u poslovima po kući. Prva podnositeljka predstavke nikada nije poslata u školu niti je išla na bilo kakvu stručnu obuku.

Lokalno udruženje skrenulo je pažnju državnom tužilaštvu u Nanterreu na situaciju podnositeljki predstavke i preuzelo ih je na staranje. Generalni direktor UNESCO odobrio je zahtjev državnog tužilaštva da se g. i gđi M. ukine diplomatski imunitet i pokrenut je izviđaj.

U februaru 1999. godine sudska istraga je pokrenuta protiv g. i gđe M. G.M. je stavljen pod nadzor suda i izdat je nalog za hapšenje gđe M., koja je u to vrijeme bila u Burundiju. Podnositeljke predstavke priključile su se postupku kao parnične stranke.

U junu 1999. godine rezultati medicinsko-psihološkog ispitivanja doveli su do zaključka da su podnositeljke predstavke pretrpjele psihološki uticaj koji karakteriše duševna patnja, a koji je, u slučaju prve podnositeljke predstavke, došao zajedno sa osjećajem straha i osjećajem napuštenosti, jer je prijetnja da će biti poslata natrag u Burundi bila u njenom umu sinonim za prijetnju smrću i napuštanje njenih mlađih sestara.

Dana 17. septembra 2007. godine, Krivični sud Nanterrea oglasio je g. i gđu M. krivima po optužnici za podvrgavanje nekoliko ugroženih lica, uključujući barem jednog maloljetnika, nedostojnim uslovima života i rada, a gđu M. i za namjerno nasilje sa otežavajućim okolnostima protiv djeteta mlađeg od petnaest godina počinjeno od strane lica u poziciji autoriteta. Kažnjeni su zatvorskom kaznom, novčanom kaznom od 10.000 eura svako i plaćanjem 24.000 eura naknade štete prvoj podnositeljki predstavke i simbolični euro drugoj podnositeljki predstavke.

Nakon žalbe g. i gđe M. dana 29. juna 2009. godine, Apelacioni sud u Versaju ukinuo je presudu po optužnici da su nekoliko ugroženih ljudi, uključujući najmanje jednu maloljetnu osobu, podvrgli nedostojnim uslovima života i rada, oslobodivši optužene te optužbe i odbacivši zahtjev podnositeljki predstavke za naknadu štete koju su pretrpjele u vezi sa tom optužbom. Apelacioni sud je potvrdio presudu u odnosu na optužbu protiv gđe M. za teško namjerno nasilje protiv druge podnositeljke predstavke. Gđa M. kažnjena je novčano sa 1.500 eura i naloženo joj je da plati jedan euro za nematerijalnu štetu. Dana 23. juna 2010. godine, Krivično odjeljenje Kasacionog suda odbacilo je žalbe koje su uložile podnositeljke predstavke i gđa M.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 3, druga podnositeljka predstavke je navela da je pretrpjela nečovječno i ponižavajuće postupanje i da država nije ispunila svoju

obavezu da je zaštititi. Obje podnositeljke predstavke pozvale su se na član 4 i navele da su ih g. i gđa M. držali u ropskom položaju i podvrgli prisilnom ili obaveznom radu, a da država Francuska nije ispunila svoju pozitivnu obavezu po toj odredbi. Na kraju, podnositeljke predstavke žalile su se po članu 13 da nijesu imale djelotvoran pravni lijek.

Član 3

Sud je našao da je pritužba druge podnositeljke predstavke očigledno neosnovana, jer ona nije mogla više tvrditi da je žrtva povrede Konvencije u smislu člana 34, budući da su domaći sudovi oglasili gđu M. krivom za teško nasilje i dodijelili drugoj podnositeljki predstavke traženu naknadu štete.

Član 4

Postojanje „prisilnog ili obaveznog rada” po članu 4 stavu 2

Sud je uputio na raniju sudsku praksu u kojoj se utvrđuje značenje prisilnog ili obaveznog rada za svrhe člana 4 i naveo da su podnositeljke predstavke tvrdile da su radile u kući g. i gđe M. protiv svoje volje. Sud je napravio razliku, međutim, između situacija ove dvije podnositeljke predstavke, jer prva podnositeljka predstavke nije išla u školu i bila je zadužena za sve kućne poslove i za staranje o invalidnom sinu ovog bračnog para sedam dana u nedjelji, bez naknade i vremena za razonodu, dok je druga podnositeljka predstavke išla u školu i imala je vrijeme da uradi domaći zadatak po povratku iz škole. Sud je takođe konstatovao da različiti faktori moraju da se uzmu u obzir kako bi se napravila razlika između prisilnog i obaveznog rada i „pomoći koja se razumno može očekivati od drugih članova porodice ili ljudi koji dijele isti smještaj”, navodeći da je pojam nesrazmjernog opterećenja već bio predmet ranije sudske prakse Suda.⁹⁶

U ovom konkretnom predmetu, Sud je konstatovao da bi bez rada prve podnositeljke predstavke g. i gđa M. morali da zaposle i plate profesionalnu sluškinju, iako nema dovoljno dokaza da je druga podnositeljka predstavke u pretjeranoj mjeri doprinosila domaćinstvu. Iako je bilo jasno da je druga podnositeljka predstavke bila žrtva zlostavljanja od strane gđe M., Sud nije mogao da utvrdi da je dato nasilje bilo direktno povezano sa navedenom eksploatacijom. Sud je stoga našao da zlostavljanje druge podnositeljke od strane gđe M. ne ulazi u područje djelovanja člana 4.

96 Van der Musselle protiv Belgije, presuda od 23. novembra 1983, br. 8919/80.

U odnosu na prvu podnositeljku predstavke, Sud je našao da je prvi uslov „prisilnog ili obaveznog rada” ispunjen, naime, da je podnositeljka predstavke radila, a da se nije za to dobrovoljno ponudila. Što se tiče pitanja da li je rad obavljala pod prijetnjom kazne, Sud je naglasio da se „kazna” koristi u širokom smislu i da može značiti fizičko nasilje ili vezivanje, kao i suptilnije forme psihološke prirode, kao što su prijetnje da će se žrtva predati policiji ili imigracionim vlastima. U ovom konkretnom predmetu, Sud je potvrdio da je gđa M. redovno prijetila da će podnositeljke poslati natrag u Burundi, što je za prvu podnositeljku predstavljalo strah od smrti i napuštanja. Prva podnositeljka predstavke stoga je doživljavala mogućnost da bude poslata natrag u Burundi kao kaznu, a prijetnju da će biti poslata natrag u Burundi kao mogućnost da će se ta kazna izvršiti. Sud je zato zaključio da je prva podnositeljka bila podvrgnuta prisilnom ili obaveznom radu od strane g. i gđe M. u smislu člana 4 stava 2.

Postojanje „ropskog položaja” po članu 4 stavu 1

Ponavljajući navode koji su već dati za svrhe utvrđivanja prisilnog ili obaveznog rada, podnositeljke predstavke dalje su navele da su držane u stanju potpune administrativne i finansijske zavisnosti od g. i gđe M. i da nijesu imale izbora osim da borave u njihovoj kući i nastave da rade za njih.

Sud je ponovio da je ropski položaj naročito težak oblik uskraćivanja slobode koji uključuje obavezu da se pružaju usluge, a ta se obaveza nameće upotrebom prinude. Sud je dalje konstatovao da razlika između ropskog položaja i prisilnog ili obaveznog rada u smislu člana 4 leži u osjećaju žrtve da je njen položaj trajan i da nije vjerovatno da će se situacija promijeniti. Takav je bio slučaj sa prvom podnositeljkom predstavke, koja je vjerovala da njena situacija u Francuskoj zavisi od toga da živi sa g. i gđom M. i da bi se dovela u nezakonitu situaciju ukoliko bi se oslobodila od njih. Sud je zaključio da su g. i gđa M. držali prvu podnositeljku predstavke efektivno u ropskom položaju u smislu člana 4 stava 1.

Sud nije došao do sličnog zaključka u vezi sa drugom podnositeljkom predstavke, koja je bila manje izolovana od svoje sestre iz razloga koji su već istaknuti u prethodnom dijelu. Sud je našao da njena situacija nije ulazila u područje djelovanja člana 4 stavova 1 i 2 i stoga se država nije mogla smatrati odgovornom za bilo kakvo kršenje tih odredbi.

Pozitivne obaveze tužene države

Sud je ponovio da države imaju pozitivne obaveze po članu 4, praveći razli-

ku između (i) pozitivne obaveze da kažnjavaju i djelotvorno krivično gone one radnje kojima se krši ova odredba i (ii) procesne obaveze da vrše istragu kada vlasti saznaju za situacije potencijalne eksploatacije.

U odnosu na prvu pomenutu pozitivnu obavezu, Sud konstatuje da je domaće zakonodavstvo u Francuskoj u ovom slučaju bilo slično zakonodavnom okviru u predmetu *Siliadin protiv Francuske*,⁹⁷ u kome je Sud našao da je Francuska povrijedila pozitivne obaveze po članu 4. Sud je stoga zaključio da je u ovom konkretnom predmetu došlo do povrede člana 4 u odnosu na prvu podnositeljku predstavke, jer država nije ispunila svoje pozitivne obaveze da uvede zakonodavni i upravni okvir za djelotvornu borbu protiv ropskog položaja i prisilnog rada.

Što se tiče procesne obaveze da se istraže situacije potencijalne eksploatacije, Sud je naglasio da djelotvorna istraga mora biti nezavisna od lica koja su uključena u događaje i takva da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica. Iako je u ovom predmetu istragu izvršila policijska služba za zaštitu djece 1995. godine, u to vrijeme nije bilo dovoljno dokaza da se pokaže da je počinjeno krivično djelo, a podnositeljke predstavke su priznale da se tada situacija još nije pogoršala do nepodnošljivosti. Iz tog razloga, Sud nije našao povredu člana 4 u smislu procesne obaveze države da sprovede djelotvornu istragu, jer nije bilo dokaza nesprenosti vlasti da identifikuju i krivično gone počinioce.

Član 13

Sud se pozvao na svoje obrazloženje vezano za pozitivnu obavezu države da sprovede istragu i stoga je smatrao da nije potrebno ispitivati navodnu povredu člana 13 zasebno.

Član 41

Sud je prvoj podnositeljki predstavke dosudio naknadu od 30.000 eura na ime ukupne pretrpljene štete.

97 *Siliadin protiv Francuske*, presuda od 26. jula 2005, br. 73316/01.

Istraga pritužbi na ropski položaj u domaćinstvu nije bila djelotvorna zbog nepostojanja posebnog zakonodavstva kojim bi se takvo postupanje inkriminiralo, što je predstavljalo povredu člana 4

PRESUDA U PREDMETU
C.N. PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(predstavka br. 4239/08)
13. novembar 2012.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke bila je gđa C.N. – državljanka Ugande rođena 1979. godine. Doptovala je u Ujedinjeno Kraljevstvo iz Ugande 2. septembra 2002. godine, tvrdeći da je bila više puta silovana u Ugandi i da je zbog toga putovala kako bi pobjegla od seksualnog i fizičkog nasilja koje je doživljavala.

Podnositeljka predstavke je tvrdila da su joj rođaka S. i g. A. pomogli da dobije falsifikovani pasoš i vizu, ali joj je po dolasku u Ujedinjeno Kraljevstvo S. uzelataj pasoš i putne isprave i nije joj ih vratila.

Tokom nekoliko mjeseci za vrijeme kojih je podnositeljka predstavke živjela u različitim kućama koje su pripadale S. u Londonu, stalno je bila upozoravana da ne treba da razgovara sa ljudima i da je lako mogu uhapsiti ili joj nauditi u Londonu. Pokazivali su joj posebno nasilje na televiziji i govorili da joj se može desiti isto ukoliko ne bude pažljiva. Od januara 2003. godine, podnositeljka je počela da radi kao njegovateljica za M., koji je vodio biznis obezbjeđivanja lica za pružanje usluga njege i obezbjeđenja. Klijenti bi platili M., koji bi zatim procenat prebacivao na račun u banci S., u navodnom uvjerenju da će ga ona prebaciti podnositeljki predstavke. Međutim, podnositeljka predstavke tvrdi da nikada nije bila plaćena za svoje usluge.

U ovoj šemi, podnositeljka predstavke je 2003. godine počela da radi za g. i gđu K. kao njegovateljica koja je živjela sa njima. U avgustu 2006. godine, g. i gđa K. otputovali su na porodični odmor u Egipat, ali podnositeljka predstavke nije mogla da ih prati jer nije imala pasoš. Podnositeljka predstavke držana je u kući koja je pripadala S. i njenom partneru H., koji ju je uporno sprečavao da izađe iz kuće i upozoravao je da ne razgovara ni sa kim.

Dana 18. avgusta 2006. godine, podnositeljka predstavke je napustila kuću i u lokalnoj banci zatražila da pozove policiju. Srušila se i odvedena je u bolnicu,

gdje su utvrdili da je HIV pozitivna i da pati od psihoze. Tokom mjeseca koji je podnositeljka predstavke provela u bolnici, H. ju je posjetio i pokušao da je ubijedi da se vrati u kuću S. Nakon što je otpuštena iz bolnice, podnositeljka predstavke dobila je smještaj od lokalnih vlasti i 21. septembra 2006. godine podnijela je zahtjev za azil.

Zahtjev za azil podnositeljke predstavke je odbijen na osnovu toga što je podnositeljka predstavke mogla da pristupi zaštiti u Ugandi kako bi spriječila dalje seksualno motivisane napade, kao i zbog toga što se podnositeljka predstavke nije istinski plašila S., inače bi pokušala bijeg ranije. Žalba podnositeljke predstavke je odbačena, a sudija za imigracijska pitanja konstatovao je ozbiljne bojazni vezane za kredibilitet podnositeljke predstavke.

Između 2006. i 2009. godine, i to nakon zahtjeva koji je predao advokat podnositeljke predstavke, Tim za trgovinu ljudima Metropolitan policije sproveo je istragu da utvrdi da li je podnositeljka predstavke bila žrtva krivičnog djela trgovine ljudima i zaključio da nije bilo dokaza za to krivično djelo.

Klinički psiholog specijalista za nasilje nad ženama izvršio je procjenu podnositeljke predstavke i podnio izvještaj u kome se kaže da podnositeljka predstavke pati od poremećaja posttraumatskog stresa u kombinaciji sa ozbiljnim depresivnim poremećajem, da kod nje postoji umjereni rizik od suicida i da se predstavlja „na način koji odgovara žrtvi trgovine ljudima i prisilnog rada u kontekstu istorije seksualnih napada”.

Dana 12. avgusta 2009. godine, policija je obavijestila advokata podnositeljke predstavke da je donesena odluka da se istraga zaključiti i da nije izgledalo da se radi o krivičnom djelu trgovine ljudima za svrhe eksploatacije koje je suprotno Zakonu o azilu i imigraciji iz 2004. godine. Policija je dalje obavijestila da „nijesu znali za bilo koje drugo posebno krivično djelo prisilnog rada ili ropskog položaja osim onoga koje je definisano u članu 4 Zakona o azilu i imigraciji iz 2004. godine, iako je regulisanje uslova rada predmet zakonodavstva u oblasti zaštite na radu”. Dana 6. aprila 2010. godine, stupio je na snagu član 17 Zakona o krivičnom pravosuđu iz 2009. godine, koji je propisao da su ropstvo, ropски položaj i prisilni i obavezni rad krivična djela, međutim, on nije imao retroaktivno dejstvo.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se pozvala na član 4 i navela da njene pritužbe nijesu na pravi način istražene i da je taj propust barem dijelom baziran na

manjkavom propisu koji nije inkriminisao postupanje koje ulazi u područje djelovanja člana 4. Podnositeljka predstavke se dalje žalila da je postupanje kome je bila podvrgnuta predstavljalo povredu člana 8 i da je činjenica da ne postoji posebno krivično djelo ropskog položaja u domaćinstvu ili prisilnog rada njoj uskratila djelotvorni pravni lijek po članu 13.

Član 4

Sud se pozvao na svoju raniju sudsku praksu kako bi ponovio da član 4 ima apsolutnu prirodu i da države imaju posebne pozitivne obaveze da inkriminišu i djelotvorno krivično gone svaki čin koji ima za cilj da drži lice u ropstvu, ropskom položaju ili prisilnom ili obaveznom radu. Sud je dalje konstatovao da kada državne vlasti znaju, ili treba da znaju, da je neko identifikovano fizičko lice bilo ili jeste u stvarnom i neposrednom riziku da bude podvrgnuto postupanju suprotnom članu 4, država takođe ima pozitivnu obavezu da preduzme operativne mjere kako bi zaštitila žrtvu ili potencijalnu žrtvu. Ta se obaveza mora, međutim, tumačiti na način kojim se ne uvodi nemoguć ili nesrazmjern teret vlastima.

Sud je naglasio da član 4 povlači dalju procesnu obavezu da se istraži osnovana sumnja da su prava nekog lica povrijeđena po članu 4 čim se na to vlastima skrene pažnja. Istraga mora da bude djelotvorna, nezavisna i da može da dovede do identifikacije i kažnjavanja lica koja su odgovorna i mora se sprovesti kao urgentna ukoliko postoji mogućnost da se to lice udalji iz situacije koja mu škodi.

Obaveza da se istraga sprovede nastaje ukoliko postoji osnovana sumnja da se neko lice drži u ropskom položaju. Sud nije smatrao da su pritužbe podnositeljke predstavke u vezi sa tim kako su prema njoj postupali S. i M. bile same po sebi neodržive, što takođe pokazuje i činjenica da je policija pokrenula istragu pritužbi podnositeljke predstavke. Sud je stoga zauzeo stav da su pritužbe dale povoda za osnovanu sumnju da je ona držana u ropskom položaju u domaćinstvu.

Sud je našao da, iako je Ujedinjeno Kraljevstvo kriminalizovalo niz djela vezanih za posebne aspekte ropstva, ropskog položaja i prisilnog ili obaveznog rada (kao što su trgovina ljudima, lažno lišavanje slobode, otmica itd.), zakonske odredbe koje su bile na snazi u relevantno vrijeme bile su neadekvatne i nijesu mogle da pruže praktičnu i djelotvornu zaštitu protiv postupanja koje ulazi u područje djelovanja člana 4. Žrtve takvog postupanja koje nijesu bile žrtve nekog od povezanih krivičnih djela bile su ostavljene bez pravnog lijeka.

Kako je Vlada navela da je razlog zbog kojeg nije preduzeta nijedna radnja nakon istrage bio više nedostatak dokaza nego nepostojanje odgovarajućeg propisa, Sud je ponovio da on ne može funkcionisati kao zamjena za domaće vlasti u ocjeni činjenica, ali da bi trebalo da razmotri da li je nedostatak posebnog propisa spriječio domaće vlasti da izvrše istragu na pravi način.

U različitim fazama tokom istrage postalo je očigledno da je policija sve vrijeme bila fokusirana na krivično djelo trgovine ljudima za svrhe eksploatacije. Sud je naglasio da ropski položaj u domaćinstvu jeste posebno krivično djelo, odvojeno od trgovine ljudima i eksploatacije, i da uključuje složenu dinamiku i otvorene i suptilnije oblike prinude. Odgovarajuća istraga stoga iziskuje razumijevanje suptilnih načina na koje neko lice možedoći pod kontrolu drugog. Stav Suda bio je da vlasti nijesu bile u stanju da daju potrebnu težinu tim faktorima, da je istraga pritužbi podnositeljke predstavke da je bila u ropskom položaju u domaćinstvu bila nedjelotvorna zbog nepostojanja posebnog propisa koji bi inkriminisao takvo postupanje. Sud je stoga utvrdio da je došlo do povrede člana 4.

Članovi 8 i 13

Sud je smatrao da nema zasebnih pitanja po članovima 8 i 13 koja nijesu razmotrena u njegovim nalazima vezanim za član 4.

Član 41

Sud je zauzeo stav da Ujedinjeno Kraljevstvo treba da plati podnositeljki predstavke 8.000 eura na ime naknade nematerijalne štete i 20.000 eura na ime troškova i izdataka.

Država je prekršila svoju obavezu da spriječi trgovinu ljudima, da istraži takve slučajeve i kazni odgovorne

PRESUDA U PREDMETU
CHOWDURY I DRUGI PROTIV GRČKE⁹⁸
(predstavka br. 21884/15)
30. mart 2017.

1. Osnovne činjenice

Predstavku su podnijela 42 državljanina Bangladeša koja žive u Grčkoj. Oni nijesu imali radne dozvole kada su od oktobra 2012. do februara 2013. bili angažovani za branje jagoda na jednom poljoprivrednom imanju u Manoladi. Obećana im je nadnica od 22 eura za sedmočasovni rad i tri eura za svaki sat prekovremenog rada. Radili su svakog dana od sedam ujutru do sedam uveče pod nadzorom naoružanih čuvara. Poslodavac ih je upozorio da će plate dobiti samo ako nastave da rade. Podnosioci predstavke živjeli su u straćarama u kojima nije bilo ni toaleta ni tekuće vode.

U februaru, martu i aprilu 2013. radnici su štrajkovali zahtijevajući da im se isplate zaostale plate, ali nijesu imali uspjeha u tome. Poslodavci su 17. aprila 2013. angažovali još migranata iz Bangladeša. Strahujući da im neće biti plaćeno, 100 do 150 radnika iz sezone 2012/2013. krenulo je ka dvojici poslodavaca kako bi zahtijevalo da im se isplate zarade. Tada je jedan od naoružanih čuvara otvorio vatru i teško ranio 30 radnika, među kojima i 21 podnosioca predstavke. Ranjeni su prebačeni u bolnicu, a potom ih je saslušavala policija.

Dvojica poslodavaca, čuvar koji je otvorio vatru i naoružani nadzornik uhapšeni su i suđeno im je za pokušaj ubistva, što je kasnije prekvalifikovano u nanošenje teških tjelesnih povreda, kao i za trgovinu ljudima. Presudom od 30. jula 2014. mjesni sud ih je oslobodio optužbe za trgovinu ljudima. Taj sud je osudio naoružanog čuvara i jednog poslodavca za nanošenje teških tjelesnih povreda i nezakonito korišćenje vatrenog oružja, a dosuđene su im kazne zatvora koje su preinačene u novčane kazne. Takođe im je naloženo da isplate 1.500 eura za 35 radnika kojima je priznat status žrtve – što znači da je svakom od tih radnika trebalo da isplate po 43 eura. Dvojica osuđenih su uložila žalbu na odluku suda. U vrijeme kada je ESLJP donio svoju presudu, njihova žalba je još bila u razmatranju i imala je obustavno dejstvo.

⁹⁸ Ova odluka postaje pravnosnažna pod okolnostima utvrđenim u članu 44 stavu 2 Konvencije.

Radnici su 21. oktobra 2014. zatražili od javnog tužioca pri Kasacionom sudu da uloži žalbu na odluku mjesnog porotnog suda, tvrdeći da nije bila valjano razmotrena optužba za trgovinu ljudima. Taj zahtjev je odbačen, pa je dio presude mjesnog porotnog suda koji se odnosio na trgovinu ljudima postao pravosnažan.

2. Odluka Suda

Podnosioci predstavke su se pozvali na član 4 stav 2 Konvencije, tvrdeći da su bili podvrgnuti prinudnom ili obaveznom radu. Takođe su tvrdili da je država imala obavezu da spriječi da oni budu predmet trgovine ljudima i da je bila dužna da preduzme preventivne mjere u cilju tog sprječavanja, kao i da kazni poslodavce.

Član 4

ESLJP je ustanovio razliku između ropskog položaja (*servitude*) i prinudnog rada. On je konstatovao da su nacionalni sudovi u suštini izjednačili pojam trgovine ljudima (*trafficking*) s ropskim položajem; to je pojam koji nalaže da žrtva osjeća kako je njeno stanje, odnosno položaj u kome se nalazi, trajno. Ne može se smatrati da to važi za podnosiocima predstavke u ovom slučaju budući da su oni bili sezonski radnici. Međutim, činjenice o kojima je ovde riječ, a prije svega uslovi rada podnosilaca predstavke, navode na zaključak da se ovdje radilo o trgovini ljudima i prinudnom radu onako kako je to utvrđeno u članu 3(a) Protokola iz Palerma i u članu 4 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, u kome se navodi da iskorišćavanje kroz rad predstavlja jedan od aspekata trgovine ljudima. Prinudni rad, kako je potvrdio ESLJP, podrazumijeva ograničenje, bilo fizičko, bilo moralno. Za zaključak ESLJP-a takođe je važno to što su se činjenice na osnovu kojih je donijet zaključak o trgovini ljudima i prinudnom radu odnosile na prirodu, a ne na intenzitet tog rada.

ESLJP je potom razmotrio obaveze države saglasno članu 4 stavu 2 i primijetio je da države moraju donijeti odgovarajući zakonodavni i upravni okvir koji zabranjuje i kažnjava prinudni ili obavezni rad, ropstvo i ropski položaj. ESLJP je s tim u vezi konstatovao da je Grčka ratifikovala Konvenciju Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima 2014. godine. ESLJP je takođe zaključio da je država, kako bi ispunila svoje pozitivne obaveze proistekle iz te konvencije, kao što je obaveza da se sprovede istraga, morala da spozna i sagleda sve okolnosti koje su razumno mogle dovesti do zaključka da su ti ljudi bili podvrgnuti zabranjenom postupanju. Ovdje je ESLJP primijetio da je država, znatno

prije događaja od 17. aprila 2013, bila obaviještena o situaciji na plantažama jagoda u Manoladi na osnovu izvještaja i članaka objavljenih u štampi. U samom Parlamentu vođene su debate o tome i trojica ministara su naložila inspekciju, a pristupilo se i izradi nacrtu zakona koji su imali za cilj poboljšanje položaja migranata. Pored toga, iz kancelarije ombudsmana izdato je upozorenje nekolicini ministara i državnih organa u vezi s tim, ali sve do 2013. godine nije bilo nikakvih opipljivih rezultata. Osim toga, čini se da je policijska stanica u Amalijadi bila upoznata sa činjenicom da poslodavci odbijaju da isplate zarade podnosiocima predstavke budući da je jedan od tamošnjih policajaca posvjedočio pred mjesnim porotnim sudom da su radnici s tog poljoprivrednog dobra dolazili u policijsku stanicu da se žale zbog toga što poslodavci odbijaju da im isplate zarade. Stoga je ESLJP zaključio da praktične mjere koje su vlasti preduzele nijesu bile dovoljne da spriječe trgovinu ljudima i da zaštite podnosiocima predstavke od postupanja kome su bili podvrgnuti.

Kako bi razmotrio djelotvornost istrage i sudskog postupka koji je preduzet i na taj način utvrdio da li je država ispunila sve obaveze koje ima po osnovu člana 4 Konvencije, ESLJP je podnosiocima predstavke podijelio na one koji su učestvovali u postupku pred mjesnim porotnim sudom i one koji u tom postupku nijesu učestvovali. Kada je riječ o grupi onih koji u postupku nijesu učestvovali, ESLJP je konstatovao da su oni podnijeli pritužbu 8. maja 2013, tvrdeći da su zaposleni na poljoprivrednom dobru koje pripada T. A. i N. V. u uslovima trgovine ljudima i prinudnog rada. Njihova pritužba je odbačena zato što je tužilac smatrao da bi oni, da su stvarno bili žrtve, prijavili slučaj od 17. aprila 2013, a ne bi čekali sve do 8. maja 2013. ESLJP je stao na stanovište da je tužilac, time što nije provjerio istinitost navoda, prekršio svoju obavezu da sprovede istragu. Zaista, u članu 13 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima predviđeno je „vrijeme za oporavak i razmišljanje” u trajanju od najmanje 30 dana kako bi lice o kome je riječ moglo da se oporavi i oslobodi uticaja trgovaca ljudima i donese mjerodavnu odluku da sarađuje s nadležnim organima. Iz tih razloga, ESLJP je zaključio da je u datom slučaju bio prekršen član 4 stav 2 Konvencije kada je riječ o procesnoj obavezi da se sprovede djelotvorna istraga.

Što se tiče podnosilaca predstavke koji su učestvovali u postupku pred mjesnim porotnim sudom, ESLJP je primijetio da je taj domaći sud oslobodio optužene optužbe za trgovinu ljudima zato što sloboda kretanja radnika nije bila ograničena. Međutim, ograničenje slobode kretanja nije uslov *sine qua non* za prinudni rad ili trgovinu ljudima. U svakom slučaju, ESLJP je konstatovao da podnosioci predstavke nijesu imali radne dozvole, niti dozvole za boravak

u Grčkoj, pa bi ih stoga svaki pokušaj da napuste posao izložio opasnosti od protjerivanja. Uz to, sama činjenica da nijesu bili plaćeni značila je da nemaju novca da napuste posao.

Osim toga, zatvorske kazne izrečene optuženima za nanošenje teških tjelesnih povreda preinačene su u novčanu kaznu od pet eura za svaki dan izrečene zatvorske kazne. Mjesni porotni sud je naložio da T. A. i jedan od naoružanih čuvara plate ukupno 1.500 eura, odnosno 43 eura po ranjenom radniku za povredu koja im je nanijeta. Međutim, član 15 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima nalaže visokim stranama ugovornicama, uključujući i Grčku, da obezbijede pravo žrtava na odštetu od izvršilaca koji su im nanijeli povredu i da, između ostalog, osnuju fond za obeštećenje žrtava.

Shodno tome, ESLJP je zaključio da je u datom slučaju bio prekršen član 4 stav 2 Konvencije kada je riječ o procesnim obavezama države da sprovede djelotvornu istragu slučaja trgovine ljudima i prinudnog rada na koji su ukazali podnosioci predstavke i da obezbijedi djelotvoran sudski postupak za to.

Član 41

ESLJP je presudio da je Grčka dužna da plati svakom podnosiocu predstavke koji je učestvovao u postupku pred mjesnim porotnim sudom po 16.000 eura, a svakom podnosiocu predstavke koji nije učestvovao u tom postupku po 12.000 eura na ime cjelokupne pretrpljene štete, uz još 4.363,64 eura svim podnosiocima zajedno na ime sudskih i ostalih troškova.

Ograničeno ovlašćenje da djeluje pred domaćim sudovima nije dovoljno da NVO pred Evropskim sudom za ljudska prava zastupa podnositeljku predstavke koja je deportovana u Nigeriju i koja je, kako kaže NVO, završila ponovo u rukama onih koji su njome trgovali

ODLUKA U PREDMETU

G.J. PROTIV ŠPANIJE

(predstavka br. 59172/12)

21. jun 2016.

1. Osnovne činjenice

Predmet je formiran po predstavci organizacije Ženske veze širom svijeta (*Women's Links Worldwide* – WLW), koja je djelovala u ime podnositeljke predstavke. Sama podnositeljka predstavke, gđa G.J., državljanka Nigerije, doputovala je u Španiju 2006. godine i predala zahtjev za azil. Tvrdila je da je katolkinja i da je pobjegla iz Sudana nakon što je njenog oca ubila grupa radikalnih muslimana. Njen zahtjev za azil je odbijen, a žalba odbačena. Podnositeljka predstavke je tada predala novi zahtjev za azil, u kome je navela da je bila primoravana da se bavi prostitucijom, i to od strane lica koje joj je pomoglo da dođe u Španiju. Taj zahtjev za azil takođe je proglašen neprihvatljivim.

Dok je bila u pritvoru, podnositeljka predstavke je potpisala pisano ovlašćenje za WLW da djeluje u njeno ime sa ograničenim ciljem – da traži 'period za razmišljanje i oporavak'. Organizacija WLW je taj zahtjev podnijela i ujedno zatražila obustavu protjerivanja podnositeljke predstavke. U međuvremenu je podnositeljka protjerana u Nigeriju. Organizaciji WLW je dostavljena odluka kojom se zahtjev za period oporavka i razmišljanja odbija i onaje pokrenula upravni sudski postupak, navodeći da je podnositeljka predstavke protjerana prije nego što su vlasti ispitale sadržaj njenog zahtjeva da joj se dozvoli period za razmišljanje i oporavak. *Audiencia Nacional* proglasila je žalbu neprihvatljivom, jer organizacija WLW nije imala *locus standi* da zastupa podnositeljku predstavke. Prema WLW-u, oni su uspjeli da obave samo jedan telefonski razgovor sa podnositeljkom predstavke nakon što je protjerana, jer su je, kako su tvrdili, u Nigeriji ponovo uhvatili oni koji su je i prvi put prodali, zbog čega ona nije bila u mogućnosti da potpiše bilo kakvo ovlašćenje nakon što je protjerana. Visoki sud u Madridu potvrdio je ovu odluku.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na niz članova Konvencije, organizacija WLW se žalila da domaće vlasti nijesu sprovele odgovarajući postupak identifikacije i da zbog toga nijesu ocijenile rizik sa kojim bi se suočila podnositeljka predstavke po povratku u Nigeriju, a protjerivanje je predstavljalo povredu njenih prava na poštovanje porodičnog i privatnog života. Nadalje, organizacija WLW se žalila da radnje koje su preduzele domaće vlasti nijesu uzele u obzir naročitu ugroženost podnositeljke predstavke koja je postojala jer je ona bila žrtva trgovine ljudima.

Prihvatljivost

Kada podnosioci predstavke odluče da imaju zastupnike po Pravilu 36 stavu 1 Poslovnika Suda, a ne da predaju predstavku sami, Pravilo 45 stav 3 ih obavezuje da dostave pisano ovlašćenje koje mora biti propisno potpisano. Sud je naglasio i da zastupnik podnosioca predstavke mora ostati u kontaktu sa podnosiocem tokom čitavog postupka.

Organizacija WLW je tvrdila da se na poseban način mogu razmatrati predmeti žrtava navodnih kršenja članova 2, 3 i 8. Po tom osnovu, ova organizacija je tvrdila da su predstavke predate u ime takvih žrtava proglašavane prihvatljivima čak i kada nije data validna pisana saglasnost.

U ovom konkretnom predmetu, Sud je morao da utvrdi da li je podnositeljka predstavke željela da ostvari svoje pravo na pojedinačnu predstavku i da li je, ukoliko je to bio slučaj, željela da njen pravni zastupnik bude organizacija WLW. Sud je konstatovao da je u vrijeme protjerivanja podnositeljka predstavke pokrenula dva paralelna postupka za azil. U svakom od njih, dva advokata, propisno ovlašćena da djeluju u njeno ime na domaćem nivou, dala su različite i detaljne podneske o situaciji podnositeljke predstavke i osporila su izvršenje naloga za protjerivanje koji je izdat 2007. godine. Mora se, dakle, primijetiti da je podnositeljka predstavke bila u kontaktu sa svojim advokatima tokom postupka. Prema spisima predmeta, međutim, ona nikada nije uputila svoje advokate da predaju u njeno ime predstavku Sudu.

Podnositeljka predstavke potpisala je pisano ovlašćenje 11. marta 2010. godine, u kome je prenijela ovlašćenje samo za zastupanje u upravnom postupku u kome se traži period za oporavak i razmišljanje. Međutim, organizacija WLW nije podnositeljku predstavke zastupala ni u jednoj fazi postupka za azil, niti je podnositeljka predstavke dala ovoj organizaciji bilo kakvo pisano

ovlašćenje da pred sudom istupa, kao ni bilo kakvo pisano uputstvo da tako uradi.

Štaviše, organizacija WLW nije imala direktan kontakt sa podnositeljkom predstavke od njenog protjerivanja. Iskaz WLW-a da im je podnositeljka predstavke 2011. godine potvrdila telefonom da želi da oni iznesu njen predmet pred međunarodne sudove nije predstavljao adekvatan osnov kako bi se Sudu pokazalo da je podnositeljka predstavke svjesna namjere WLW-a da u njeno ime podnese predstavku Sudu niti da se slaže sa takvom namjerom WLW-a.

S obzirom na navedeno, Sud je zaključio da WLW nema pravo da preda predstavku. Zbog toga je predstavka odbijena jer nije spojiva sa Konvencijom *ratione personae*, prema članu 35 stavovima 3 i 4.

Odluka da se ne uđe u istragu navodnih krivičnih djela trgovine ljudima koja su u inostranstvu počinila lica koja nijesu državljani nije predstavljala povredu članova 3 i 4

PRESUDA U PREDMETU
J. I DRUGI PROTIV AUSTRIJE
(predstavka br. 58216/12)
17. januar 2017.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljke predstavke bile su tri državljanke Filipina: gđa J. (u daljem tekstu: prva podnositeljka predstavke), gđa G. (druga podnositeljka predstavke) i gđa C. (treća podnositeljka predstavke). Tokom 2006, odnosno 2009. godine, prva i treća podnositeljka predstavke angažovane su od strane jedne agencije za zapošljavanje na Filipinima da rade kao sobarice ili *au pair* u Dubaiju, u Ujedinjenim Arapskim Emiratom. Tokom 2008. godine na sugestiju prve podnositeljke predstavke, ali ne preko agencije, u Dubai je doputovala i druga podnositeljka predstavke, takođe da bi radila kao sobarica.

Prva i druga podnositeljka predstavke radile su za istu porodicu, dok je treća podnositeljka predstavke radila za člana porodice njihovog poslodavca. Podnositeljke predstavke su navele da su im poslodavci oduzeli pasoše, da su bile podvrgnute zlostavljanju i eksploataciji, da su bile prisiljene da rade izuzetno dugo radno vrijeme i da im se ili uopšte nije plaćalo ili da nijesu dobijale dogovorene zarade. Žalile su se na emotivno i fizičko zlostavljanje, prijetnje, oskudnost hrane i nedostatak pristupa zdravstvenoj zaštiti.

U julu 2010. godine podnositeljke predstavke putovale su sa svojim poslodavcima na kratak odmor u Austriju, gdje su boravile zajedno u hotelu u Beču. Njihovi uslovi rada i zlostavljanje nastavili su se i u Beču, a njihove su pasoše i dalje zadržali njihovi poslodavci.

Na podnositeljke predstavke konstantno su vikali njihovi poslodavci, recimo zato što nijesu svu djecu spremile rano svakog jutra. Uz to, njihovi poslodavci su budili prvu podnositeljku predstavke oko 2 ujutro i prisiljavali je da im sprema hranu, a bila je primorana i da nosi dvadeset kofera poslodavaca u hotel sasvim sama. Podnositeljke predstavke smatrale su da ne mogu više da žive u takvim uslovima rada. Uz pomoć jednog zaposlenog u hotelu, podnositeljke predstavke odvedene su na bezbjedno mjesto i dobile su podršku filipinske zajednice u Beču.

Otprilike devet mjeseci nakon što su napustile svoje poslodavce, podnositeljke predstavke stupile su u kontakt sa lokalnom NVO i zatražile pomoć u prijavljivanju zlostavljanja, maltretiranja i eksploatacije policiji. U julu 2011. godine podnositeljke predstavke predale su krivičnu prijavu protiv svojih poslodavaca, tvrdeći da su bile žrtve trgovine ljudima. Nakon što su obavljani razgovori, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima zaključila je da su krivična djela počinjena u inostranstvu. Dana 4. novembra 2011. godine državno tužilaštvo u Beču prekinulo je postupak jer je krivično djelo počinjeno u inostranstvu i jer su ga počinila lica koja nijesu državljani Austrije, a nijesu bili uključeni austrijski interesi, kako je bilo propisano Krivičnim zakonikom. Iz priče podnositeljki predstavke nije bilo jasno da su one bile eksploatisane u Austriji, naročito s obzirom na to da su uspjele da napuste svoje poslodavce samo 2 do 3 dana nakon što su stigle. Podnositeljke predstavke ovaj su zaključak osporile i obratile se Regionalnom krivičnom sudu u Beču sa zahtjevom da se nastavi istraga, ali je njihov zahtjev odbijen 16. marta 2012. godine. Podnositeljicama predstavke date su boravišne dozvole i one su registrovane u Centralnom registru uz zabranu otkrivanja njihovih ličnih podataka, tako da im opšta javnost ne može ući u trag.

2. Odluka Suda

Podnositeljke predstavke su se žalile po članu 4 da austrijske vlasti nijesu ispunile svoju pozitivnu obavezu da djelotvorno istraže njihove navode o prisilnom radu i trgovini ljudima. Podnositeljke predstavke dalje su navele da su bile izložene nečovječnom i ponižavajućem postupanju i kažnjavanju, zabranjenom po članu 3.

Sud je obrisao sa svoje liste pritužbu treće podnositeljke predstavke, jer njen zastupnik više nije bio u kontaktu s njom.

Član 4

Sud je najprije potvrdio da trgovina ljudima često nije ograničena na domaće okruženje, te da krivično djelo trgovine ljudima može da se dogodi u državi porijekla, državi tranzita i državi destinacije. Konvencija Savjeta Evrope protiv trgovine ljudima propisuje da svaka država članica mora da utvrdi jurisdikciju nad bilo kojim djelom trgovine ljudima koje se počinji na njenoj teritoriji, što je u skladu i sa pozitivnom obavezom da se sprovede istraga po članu 4. Ova obaveza počinje čim vlasti postanu svjesne mogućeg djela trgovine ljudima i tada moraju djelovati brzo i sa razumnom ekspeditivnošću ili hitnošću kada je moguće udaljiti žrtvu iz situacije koja joj škodi.

Sud je potvrdio da navodi podnositeljki predstavke ulaze u područje djelovanja člana 4 i ispitao da li su austrijske vlasti postupile u skladu sa svojim pozitivnim obavezama da (i) identifikuju i podrže podnositeljke predstavke kao potencijalne žrtve trgovine ljudima i da (ii) istraže navodna krivična djela.

Što se prvog pitanja tiče, Sud je konstatovao da je policija smatrala tvrdnje podnositeljki predstavke osnovanim i tretirala ih kao potencijalne žrtve trgovine ljudima od trenutka kada su ih podnositeljke predstavke kontaktirale. Podnositeljke predstavke prošle su kroz adekvatne razgovore, dato im je bora-vište i radne dozvole i dodijeljena zaštita sa zabranom otkrivanja ličnih podataka. Dobile su podršku NVO koju finansira Vlada, kao i pravno zastupanje i pomoć u procesu integrisanja. Sud je takođe potvrdio da pravni i upravni okvir koji postoji u Austriji izgleda da jeste bio adekvatan i da su vlasti preduzele sve razumne korake da zaštite podnositeljke predstavke i da su tako ispunile svoju dužnost da identifikuju, zaštite i pruže podršku podnositeljka pred-stavke kao potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

U vezi sa pozitivnom obavezom da se istraže svi navodi da je bilo trgovine ljudima, Sud je konstatovao da je podnositeljka predstavke data prilika da iznesu svoje tvrdnje i da je državno tužilaštvo pokrenulo istragu. Istraga je vođena uz detaljno izvještavanje i registrovanje događaja.

Sud je konstatovao da procesni dio člana 4 ne propisuje da države mora-ju da obezbijede univerzalnu jurisdikciju nad krivičnim djelima trgovine lju-dima koja su počinjena u inostranstvu. Konvencija protiv trgovine ljudima samo propisuje državama obavezu da preuzmu nadležnost za krivična djela počinjena na njihovoj teritoriji ili počinjena od strane ili protiv nekog njihovog državljanina. Stoga nije postojala obaveza domaćih vlasti da istraže pritužbe podnositeljki predstavke u vezi sa tim da su bile vrbovane na Filipinima ili da su bile podvrgnute prisilnom radu i eksploataciji u Dubaiju.

Čak i ako su domaće vlasti tretirale podnositeljke predstavke kao potencijalne žrtve trgovine ljudima, takav tretman ne pretpostavlja zvaničnu potvrdu da su ispunjeni elementi bića krivičnog djela trgovine ljudima. Potencijalnim žrtvama je potrebna podrška i prije nego što se formalno utvrdi djelo trgovine ljudima. U svjetlu dokaza koje su vlasti imale na raspolaganju, događaji za koje su podnositeljke predstavke prijavile da su se desili u Austriji nijesu uključivali zlostavljanje i nijesu predstavljali trgovinu ljudima po domaćem pravu. Stoga je Sud našao da zaključak da elementi bića relevantnog krivičnog djela nijesu postojali nije bio nerazuman.

Pošto su domaće vlasti obaviještene o navodnim krivičnim djelima tek godinu dana nakon samih događaja, pretpostavilo se da su poslodavci podnositeljki predstavke već odavno napustili Austriju i vratili se u Dubai. Jedini dalji koraci koji su se mogli preduzeti bili su da se traži pravna pomoć od Ujedinjenih Arapskih Emirata, u pokušaju da se ispituju poslodavci podnositeljki predstavki putem pisanog zahtjeva i uz izdavanje naloga da se utvrdi gdje se nalaze. Međutim, iako je ovo teoretski moguće, činjenica da ne postoje sporazumi o uzajamnoj pravnoj pomoći između Austrije i Ujedinjenih Arapskih Emirata znači da nije bilo razumnih izgleda da bi taj postupak bio uspješan. Sud je zato zaključio da je istraga koju su sprovele domaće vlasti bila dovoljna i da odluka da se prekine istraga vezana za događaje u Austriji nije predstavljala povredu pozitivne obaveze po procesnom dijelu člana 4. Sud nije utvrdio povredu člana 4.

Član 3

Sud je smatrao da su pozitivne obaveze države prema procesnom dijelu člana 3 veoma slične pozitivnim obavezama po članu 4. Zbog u suštini istih razloga kao što smo gore opisali, Sud je stoga zaključio da nije bilo povrede člana 3.

*Krivična prijava žrtve trgovine ljudima nije tretirana na način koji je u skladu s
Konvencijom*

PRESUDA U PREDMETU

L. E. PROTIV GRČKE

(predstavka br. 71545/12)

21. januar 2016.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnijela nigerijska državljanka koja je rođena 1982. godine i živi u Atini.

Nju je 9. juna 2004. iz Nigerije u Grčku doveo K. A., koji joj je obećao da će joj naći posao u barovima i noćnim klubovima, u zamjenu za njeno obećanje da će mu platiti 40.000 eura i da o tome neće obavijestiti policiju. Po samom dolasku u Grčku ona je radila kao konobarica u jednom baru na Kritu, prije nego što su joj K. A. i njegova supruga D. J. oduzeli pasoš i primorali je da se bavi prostitucijom. Poslije izvjesnog vremena dovedena je u Atinu.

Ona je 12. jula 2004. podnijela zahtjev za azil, ali nije otišla u prihvatni centar koji joj je određen. Ponovo je zatražila azil 8. juna 2005, ali se, prema tamošnjoj evidenciji, nije tamo pojavila. Treće lice je 9. juna 2005. podnijelo u njeno ime zahtjev za azil nadležnim vlastima. Taj zahtjev je odbijen zato što ga nije donijelo samo lice koje je tražilac azila.

Podnositeljka predstavke je nekoliko puta hapšena zbog prostitucije i svaki put je bivala oslobođena. U aprilu 2006. pritvorena je do protjerivanja zato što je njen status u Grčkoj bio nezakonit. U novembru 2006. podnijela je krivičnu prijavu protiv K. A. i njegove supruge D. J., u kojoj je tvrdila da je ona, zajedno sa još dve Nigerijke, žrtva trafikinga i da je bila primorana na to da se bavi prostitucijom. Krivični sud u Atini je tu krivičnu prijavu odbio uz obrazloženje da se u spisu predmeta ne nalazi ništa što bi dokazivalo da je ona priznata žrtva trgovine ljudima. To se temeljilo na činjenici da je sama putovala na Krit, da je bila sama, bez pratnje, kada se prostituisala u Atini i da je na sopstvenu inicijativu stupila u kontakt sa K. A. i sastala se s njim. U tom trenutku u spis predmeta nije bilo uvršteno svjedočenje E. S., direktora nevladine organizacije „Nea Zoi”, koja je pružila pomoć podnositeljki predstavke u njenom slučaju.

Podnositeljka predstavke se uključila u postupak kao građanska stranka u

januaru 2007. godine i potom podnijela zahtjev za preispitivanje krivične prijave. U avgustu 2007. zvanično joj je priznato da je žrtva trgovine ljudima i javni tužilac je pokrenuo krivični postupak. Vlasti su uspjele da pronađu samo D. J., a sud je presudio da je i D. J. žrtva K. A., a ne njegova saučesnica.

Nadležni upravni organi su 16. januara 2014. produžili dozvolu boravka podnositeljki predstavke do 2. novembra 2014.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na član 4 EKLJP-a, podnositeljka predstavke se požalila da je žrtva trgovine ljudima jer su je K. A. i D. J. podvrgli prostituisanju i pritom je tvrdila da grčka država u tom smislu nije ispunila svoje pozitivne obaveze koje proističu iz člana 4. Podnositeljka predstavke se dalje žalila zbog nerazumne dužine postupka po osnovu člana 6, a navela je i da nije imala na raspolaganju djelotvoran pravni lijek saglasno članu 13.

Član 4

ESLJP je smatrao da u domaćem pravu Grčke postoji odgovarajući zakonski i regulatorni okvir za sprječavanje trgovine ljudima i borbu protiv njega i da je taj okvir mogao da pruži podnositeljki predstavke praktičnu i djelotvornu zaštitu. ESLJP je primijetio da je podnositeljka predstavke 29. novembra 2006. obavijestila vlasti o tome da je žrtva trgovine ljudima, ali joj je tek devet mjeseci kasnije zvanično priznat taj status žrtve. ESLJP je stao na stanovište da je to nerazumno dug vremenski period.

ESLJP je ustanovio da su operativne mjere koje su preduzete radi zaštite podnositeljke predstavke bile nedovoljne. Nadležni organi su razumno mogli da znaju ili da posumnjaju u to da je podnositeljka predstavke žrtva trgovine ljudima. Štaviše, ESLJP je ustanovio izvjestan broj nedostataka kada je riječ o revnosti i adekvatnosti postupaka vlasti u istrazi navoda podnositeljke predstavke. Na primjer, u spis njenog predmeta koji je formiran na temelju krivične prijave koju je podnijela nije bila uvrštena izjava direktora nevladine organizacije koja joj je pomagala, a sama ta prijava je odbačena. Pored toga, kada je izjava svedoka uvrštena u spis predmeta, sudske vlasti nijesu na sopstvenu inicijativu obnovile razmatranje njene pritužbe. Sama podnositeljka predstavke morala je da se iznova obrati tužilaštvu 26. januara 2007. godine, da bi tužilac tek 1. juna 2007. naložio pokretanje krivičnog postupka. Država nije dostavila nikakvo objašnjenje kada je riječ o tom periodu neaktivnosti, koji je trajao više od pet mjeseci.

Što se tiče predistražnih radnji i potonje istrage, ESLJP je konstatovao da je njihova djelotvornost bila ugrožena zbog izvjesnog broja nedostataka. Neposredno poslije optužbe koju je iznijela L. E., kuća je stavljena pod policijski nadzor kako bi se locirao K. A., kao lice za koje se pretpostavljalo da je počinitelj. Međutim, pošto je uočila da on više nije bio na navedenoj adresi, policija nije proširila svoje traganje na druge dvije adrese koje je L. E. u svojoj izjavi konkretno pomenula. Isto tako, čini se da policija uopšte nije pokušala da prikupi druge informacije, prvenstveno kroz dodatno istraživanje. Bilo je znatnih kašnjenja u predistražnom postupku i u istrazi u ovom slučaju. Kada je protiv K. A. i D. J. 21. avgusta 2007. godine pokrenut krivični postupak, prošlo je više od četiri godine i skoro osam mjeseci dok nije održano prvo ročište pred porotnim sudom u Atini. Konačno, kada je riječ o K. A., licu za koje se pretpostavlja da je glavni počinitelj u krivičnom delu trgovine ljudima, dokazi ne ukazuju na to da je policija preduzela dodatne konkretne korake da ga pronađe i izvede ga pred sud, sem što je unijela njegovo ime na spisak lica za kojima se vodi krivična potraga. Isto tako, vlasti nijesu uspostavile kontakt niti su pokrenule saradnju s nigerijskim vlastima kako bi uhapsile osumnjičenog.

S obzirom na sve prethodno navedene zaključke, ESLJP je ustanovio da u ovom slučaju operativne mjere nijesu bile dovoljno hitno preduzete, kao i da je bilo izvjesnih manjkavosti u pogledu procesnih obaveza grčke države u odnosu na član 4 Konvencije. Iz tih razloga, ESLJP je zaključio da je navedena odredba bila prekršena.

Članovi 6 i 13

ESLJP je takođe ustanovio da je dužina postupka od dana kada se podnosi teljka predstavke kao građanska strana uključila u postupak bila nerazumna, čime je prekršen član 6 stav 1. Takođe je ustanovio da grčki pravni sistem nije pružio podnositeljki predstavke djelotvoran pravni lijek kako bi se žalila zbog dužine postupka i na taj način ostvarila svoje pravo na suđenje u razumnom roku, čime je prekršen član 13.

Član 41

ESLJP je podnositeljki predstavke dosudio 12.000 eura na ime nematerijalne štete i 3.000 eura na ime sudskih i ostalih troškova.

Propust vlasti da sprovedu djelotvornu istragu navodnih tvrdnji da je došlo do trgovine ljudima i zlostavljanja tinejdžera predstavljaoje povredu člana 3

PRESUDA U PREDMETU
M. I DRUGI PROTIV ITALIJE I BUGARSKE

(predstavka br. 40020/03)

31. jul 2012.

1. Osnovne činjenice

Podnosioci predstavke u ovom predmetu, L.M. i njeni roditelji, bugarski su državljani romskog etničkog porijekla. L.M. je rođena 1985. godine i u vrijeme predmetnih događaja bila je još uvijek maloljetna.

Činjenice kako su ih iznijeli podnosioci predstavke

Prema tvrdnjama podnosilaca predstavke, 12. maja 2003. godine podnosioci predstavke stigli su u Milano nakon obećanja da će dobiti posao koje im je dalo lice X, Rom sa državljanstvom Srbije koji je živio u Italiji. On je podnosiocima predstavke smjestio u vilu *Ghislarengo*. Prema riječima L.M., ona i njena majka upoznale su X u „Jugoslaviji” i odatle ih je on odveo u Italiju nakon što im je predložio da rade. Njena majka je, međutim, tvrdila da su se oni preselili u Italiju u potrazi za poslom i nakon što su došli u Milano kontaktirali su X, koji im je sugerisao da treba da rade za njega kao zaposlene u domaćinstvu.

Nakon nekog vremena u vili, X je objavio da Y, njegov nećak, želi da se oženi prvom podnositeljkom predstavke. Kada su oni to odbili, X im je zaprijetio pištoljem i zatim nastavio da ih tuče i prijeti im smrću i vrši pritisak na roditelje da napuste Italiju 18. maja 2003. godine. Iako su podnosioci predstavke porekli ovaj navod, iz njihovih prvobitnih tvrdnji izgleda da je roditeljima ponuđen novac da ostave svoju kćerku.

Podnosioci predstavke su naveli da je Y držao L.M. pod konstantnim nadzorom i da ju je tukao, tjerao da krade protiv njene volje, prijetio joj smrću i više puta je silovao.

Dana 24. maja 2004. godine, majka L.M. se vratila u Italiju i podnijela prijavu policiji, u kojoj je navela da su nju i njenog muža tukli i da su im prijetili, a da je L.M. oteta.

Dana 11. juna 2003. godine, 18 dana nakon što je predata prijava majke, policija je izvršila raciju kuće, pronašla L.M. tamo i uhapsila nekoliko lica. L.M. je odvedena u policijsku stanicu, gdje je, prema riječima podnosioca predstavke, L.M. bila podvrgnuta lošem postupanju i gdje su joj prijetili da će je optužiti za krivokletstvo i klevetu ako ne bude rekla istinu. Navodno su je tada obavezali da izjavi kako ne želi da njeni navodni otmičari budu krivično gonjeni i da potpiše dokumenta na italijanskom koja nije razumjela. Podnosioci predstavke takođe su naveli da prevodilac nije svoj posao odradio kako treba i da je Y bio prisutan tokom različitih dijelova ispitivanja.

Majku L.M. su kasnije toga dana takođe ispitivali u policiji. Ona je tvrdila da su i njoj prijetili i da prevodilac nije svoj posao radio kako treba. L.M. su ponovo ispitivali istog dana i onda je odveli u ćeliju, gdje su je ostavili pet sati. Prebačena je u sklonište za beskućnike u 4 sata ujutru i tamo jeostala do 12.30.

Istog dana podnosioci predstavke povedeni su na željezničku stanicu na njihov zahtjev i otputovali su natrag u Bugarsku. Nakon što su se vratili, podnosioci predstavke pisali su italijanskim vlastima i tražili da se započne krivični postupak. Podnosioci predstavke nijesu Sudu dostavili nikakve dokumente osim dva zdravstvena izvještaja, jedan od 22. juna 2003. godine, u kome se utvrđuje da je prva podnositeljka predstavke pretrpjela poremećaj posttraumatskog stresa, i jedan od 24. juna 2003. godine, u kome se utvrđuje da prva podnositeljka predstavke ima modricu na glavi, malu ranu na desnom laktu i slomljeno rebro. Dalje se navodi da je izgubila nevinost i da je bolovala od vaginalne infekcije. Zdravstveni izvještaj zaključuje da su te povrede mogle biti nanesene na način koji je opisala prva podnositeljka predstavke.

Činjenice prema italijanskoj Vladi

Italijanska Vlada je tvrdila da je L.M., kada je ispitivana, dala navode koji su pokazali različenepodudarnosti u odnosu na prijavu koju je ranije predala njena majka. To je dovelo do toga da vlasti zakluče da se u konkretnoj situaciji radilo o dogovoru o braku, a ne o otmici. Ovaj zaključak potvrđen je fotografijom koju je dostavio X, na kojoj se vidi vjenčanje gdje je drugi podnosilac predstavke od X uzeo iznos novca. Kao rezultat toga, državni tužilac Verčelija odlučio je da postupak pretvori u krivični postupak protiv L.M i njene majke za krivokletstvo i klevetu. Optužbe protiv L.M. su kasnije odbačene, jer su se djela desila samo jednom i nijesu bila teška. Majka je oslobođena jer činjenice na osnovu kojih je bila optužena nijesu bile potkrijepljene.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na članove 3, 4, 13 i 14, podnosioci predstavke su se žalili da je L.M. pretrpjela zlostavljanje, prisilni rad i seksualno zlostavljanje. Pored toga, žalili su se da su i roditelji trpili isto u manjoj mjeri od strane X i da italijanske vlasti nijesu na adekvatan način istražile ovaj slučaj. Nadalje, žalili su se da su italijanski policajci zlostavljali L.M. i njenu majku tokom ispitivanja, kao i da L.M. i njena majka nijesu imale obezbijedene advokate i prevodioce, da nijesu bile obaviještene o svojstvu u kome su bile ispitivane i bile su prinuđene da potpišu dokumenta čijih sadržaja nijesu bile svjesne. Podnosioci predstavke takođe su se žalili da im bugarske vlasti nijesu obezbijedile potrebnu pomoć u odnosima sa italijanskim vlastima.

Član 3

Što se tiče koraka koje su preduzele italijanske vlasti, Sud je zapazio da je policija oslobodila prvu podnositeljku predstavke iz njenog navodnog zatočeništva u roku od dvije i po sedmice. Imajući na umu da su podnosioci predstavke naveli da su lica koja su navodno držala prvu podnositeljku zatočenu bila naoružana, Sud je mogao da prihvati da je bio potreban prethodni nadzor. Tako je Sud našao da je intervencija bila urađena u skladu sa propisanom marljivošću i brzinom sa kojom vlasti treba da djeluju u takvim okolnostima i da nije bilo povrede člana 3 po ovom pitanju.

Međutim, Sud je našao povredu člana 3 u vezi sa istragom do koje je došlo nakon što je L.M. oslobođena. Sud je konstatovao da su italijanske vlasti ispitivale X, Y, Z (treću stranu prisutnu na vjenčanju), L.M. i njenu majku, ali da nije bilo nikakvih nastojanja da se ispita bilo koje treće lice koje je moglo da svjedoči o događajima. Sud je bio iznenađen činjenicom da su italijanske vlasti, nakon što je L.M. oslobođena i nakon što su se čule njene pritužbe, krivični postupak protiv njenih napadača pretvorile u krivični postupak protiv nje i njene majke. Pošto je domaćim vlastima trebalo manje od jednog dana da dođu do zaključaka o pritužbama L.M., bilo bi nemoguće da jasno utvrde činjenice. Čak i da Sud nije mogao da utvrdi da li su podnosioci predstavke došli u Italijuda rade ili ih je u Italiju prevezao X, Sud nije mogao da isključi da okolnosti ovog konkretnog predmeta jesu mogle biti trgovina ljudima, kako se ovo djelo definiše u međunarodnim konvencijama. Zato su italijanske vlasti imale obavezu da istraže ovo pitanje i da utvrde sve relevantne činjenice putem odgovarajuće istrage.

Nadalje, kada je oslobođena, L.M. nije prošla medicinski pregled, iako je navodno bila više puta pretučena i silovana. Sud je konstatovao da čak i ukoliko su predmetni događaji pokazivali da je riječ o braku, ipak se navodilo da je prva podnositeljka predstavke bila pretučena i prinuđena da ima seksualni odnos sa Y. Sud je ponovio da vlasti moraju da preduzmu zaštitne mjere u obliku djelotvornog odvracanja od teških povreda ličnog integriteta fizičkog lica, čak i od strane supružnika. Stoga je svaki navod ove vrste iziskivao istragu, naročito pošto je prva podnositeljka bila maloljetna u vrijeme događaja, a u ovom smislu nije obavljeno ni ispitivanje ni testiranje.

Podnosioci predstavke takođe su se žalili da su roditelji L.M. pretrpili zlostavljanje i prijetnje od strane X. Navodi o zlostavljanju morali su biti potkrijepljeni odgovarajućim dokazima, pa čak i ako su roditelji ranije bili pod ograničenjima, to više nije bio slučaj nakon 18. maja 2003. godine. Zbog toga su mogli da potraže medicinsku pomoć i da dobiju medicinske dokaze. Zbog nepostojanja potrebnih dokaza, vlasti nijesu dobile razumni razlog da posumnjaju da su roditelji bili izloženi zlostavljanju i pritužba je proglašena neprihvatljivom.

Ni L.M. ni njena majka nijesu uložile pritužbu u odnosu na zlostavljanje od strane policije tokom ispitivanja. Zbog toga nijesu iscrpile domaće pravne lijekove u odnosu na tu pritužbu. Uz to, advokat ili prevodilac jeste bio uz njih tokom ispitivanja. Činjenica da su ih policajci upozorili na mogućnost da budu krivično gonjene i zatvorene ukoliko ne govore istinu bila je uobičajeni dio policijskih dužnosti kada ispituju ljude, a ne nezakonita prijetnja. Kao zaključak, Sud je smatrao da je ova pritužba neprihvatljiva.

Što se tiče pritužbi podnosilaca predstavke protiv bugarskih vlasti, Sud ih je odbacio kao neprihvatljive jer bugarske vlasti nijesu imale obavezu po Konvenciji da sprovedu istragu pritužbi podnosilaca predstavke i da su zapravo više puta vršili pritisak na italijanske vlasti da budu aktivne, što je dokazano dokumentima koji su predati Sudu.

Član 4

Ispitavši obje verzije događaja, koje su iznijeli podnosioci predstavke i italijanska Vlada, Sud je zaključio da čak i da je mogao da utvrdi koja je verzija istinita, dokazi nijesu pokazivali da te okolnosti ulaze u područje djelovanja člana 4.

Sud je zauzeo stav po članu 3 da okolnosti kako su ih naveli podnosioci predstavke jesu mogle predstavljati trgovinu ljudima. Ipak, Sud je smatrao da nije bilo dovoljno dokaza da se to sa sigurnošću i utvrdi.

Što se tiče obaveze vlasti po članu 4 da preduzmu odgovarajuće mjere u okviru svojih ovlašćenja da udalje pojedinca iz situacije trgovine ljudima ili od rizika da dođe do trgovine ljudima, Sud je već našao da nije bilo povrede člana 3. Zbog toga je Sud zauzeo stav da ukupna pritužba po članu 4 protiv Italije jeste neprihvatljiva kao očigledno neosnovana.

Sud je konstatovao da su vlasti zaključile da činjenice predmeta predstavljaju tipičan brak u skladu sa romskom tradicijom. L.M., koja je imala sedamnaest godina i devet mjeseci u to vrijeme, nikada nije porekla da se rado udala za Y. Ona je, međutim, porekla da je njen otac dobio bilo kakva sredstva za taj brak. Ipak, fotografije izgleda ukazuju na to da je zapravo zaista došlo do razmjene novca. Ipak, nije bilo dovoljno dokaza da je L.M. držana u ropstvu ili da je bila primorana na prisilni rad. Čak i ako se pretpostavi da je otac L.M. uzeo novac u kontekstu navodnog braka, to nije bilo dovoljno da se dođe do zaključka da je to bila cijena kako bi prepustio vlasništvo nad L.M. Nadalje, sami podnosioci predstavke su naveli da su bili zaposleni u vili da bi radili poslove u domaćinstvu. I konačno, nije bilo dokaza koji bi ukazivali na to da je ujedinjavanje obavljeno za bilo koje druge svrhe osim onih koje se generalno povezuju sa tradicionalnim brakom. Stoga je Sud odbio pritužbe podnosilaca predstavke kao neprihvatljive.

Što se tiče Bugarske, Sud je već utvrdio da okolnosti predmeta nijesu ukazivale na trgovinu ljudima, situaciju koja bi uključivala odgovornost Bugarske kao države. Nadalje, podnosioci predstavke žalili su se samo da im bugarske vlasti nijesu pružile obaveznu pomoć u aktivnostima sa italijanskim vlastima. Slijedi da je pritužba po članu 4 protiv Bugarske bila očigledno neosnovana i da mora biti odbačena.

Članovi 6 i 14

U sudskoj praksi Suda vezanoj za član 14 utvrđeno je da diskriminacija znači drugačije postupanje, bez objektivnog i razumnog opravdanja, prema licima u relevantno sličnim situacijama. Kada se vrši istraga u slučajevima nasilja, državne vlasti imaju dodatnu dužnost da preduzmu sve razumne korake da izlože svaki rasistički motiv i da utvrde da li su možda etnička mržnja ili predrasude odigrale ulogu u događajima.

Sud je konstatovao da čak i ako se pretpostavi da je verzija događaja koju su iznijeli podnosioci predstavke bila istinita, ne može se reći da je postupanje za koje su oni tvrdili da su ih njemu podvrgla treća lica bilo na ijedan način rasistički obojeno. Podnosioci predstavke nijesu to naveli policiji kada su se žalili na događaje vezane za srpsku porodicu. Dakle, nije bilo pozitivne obaveze države da istraži takve motive. Shodno tome, Sud je zauzeo stav da je pritužba očigledno neosnovana i da mora biti odbačena.

Dalje pritužbe po članu 6 i 13 odbačene su.

Član 41

Pošto podnosioci predstavke nijesu predali zahtjev za pravičnu naknadu kada je to Sud tražio, u ovom smislu nije dosuđena nikakva naknada štete.

Pozitivna obaveza država da štite žrtve trgovine ljudima

PRESUDA U PREDMETU
RANCEV PROTIV KIPRA I RUSIJE

(predstavka br. 25965/04)

7. januar 2010.

1. Osnovne činjenice

Predstavku je podnio državljanin Rusije, otac Oxane Rantseve, koja je izgubila život na Kipru u martu 2001. godine.

Ona je početkom marta te godine stigla na Kipar na osnovu „vize za artiste (estradne izvođače) i počela je da radi u jednom kabareu, da bi već poslije tri dana napustila radno mesto i stan, ostavivši za sobom poruku u kojoj je navela da se vraća u Rusiju. Kada ju je desetak dana kasnije, 28. marta oko četrina sata ujutru, pronašao u jednom noćnom klubu u Limassolu, menadžer kabarea u kome je radila odveo ju je u policiju, zatraživši da je proglase osobom koja ilegalno boravi u toj zemlji i da je liše slobode, očito radi protjerivanja, kako bi on mogao da joj obezbijedi zamjenu u svom kabareu. Pošto je u bazi provjerila podatke, policija je zaključila da gđa Rantseva nije osoba koja ilegalno boravi u zemlji i odbila je da je liši slobode. Policija je zatražila od menadžera kabarea da je odvede iz policijske stanice i da se sa njom vrati kasnije u toku prijepodneva kako bi se detaljnije ispitao njen useljenički status. Menadžer je odveo kćerku podnosioca predstavke oko 5.20.

Menadžer kabarea je odveo gđu Rantsevu u kuću drugog zaposlenog lica, gdje su je smjestili u jednu prostoriju na šestom spratu stambene zgrade, dok je menadžer ostao u stanu. Tog jutra, oko 6.30, beživotno tijelo gđe Rantseve nađeno je na ulici ispred zgrade u kojoj se nalazio stan. Pronađen je i krevetski prekrivač koji je u vidu užeta spušten kroz ogradu balkona.

Potom su obavljani razgovori sa svima koji su se nalazili u stanu. Obavljen je razgovor i sa susjedom koji je vidio tijelo gđe Rantseve kako pada na tlo, kao i sa policajcima koji su bili na dužnosti kada je nešto ranije tog jutra kćerka podnosioca predstavke bila dovedena u policijsku stanicu. Na obdukciji je ustanovljeno da su povrede gđe Rantseve bile posljedica njenog pada, a da je taj pad bio uzrok smrti. Nešto kasnije je na sudsko-medicinskoj raspravi pred porotom zaključeno da je gđa Rantseva izgubila život pod čudnim okolnostima koje liče na nesrećni slučaj, u pokušaju da pobjegne iz stana u kome je boravila

kao gost, ali da nema dokaza koji bi ukazivali na bilo čiju krivičnu odgovornost za njenu smrt.

Na zahtjev podnosioca predstavke, u Rusiji je obavljena još jedna obdukcija i tom prilikom je zaključeno da je neophodna dodatna istraga povodom te smrti. Taj nalaz je prosljeđen kiparskim vlastima u vidu zahtjeva za uzajamnu pravnu pomoć na osnovu ugovora čije su potpisnice i Kipar i Rusija.

U izvještaju ombudsmana Republike Kipar u vezi sa predmetom gđe Rantseve primjećuje se da je riječ „artistkinja na Kipru postala sinonim za „prostitutku“.

2. Odluka Suda

Pozivajući se, između ostalog, na članove 2, 3, 4 i 5, g. Rantsev se žalio na istragu povodom smrti svoje kćerke i na to što ni kiparske ni ruske vlasti nijesu zaštitile njegovu kćerku od trgovine ljudima.

Član 2

Kada je riječ o Kipru, Evropski sud je zaključio da kiparske vlasti nijesu mogle da predvide tok događaja koji je doveo do smrti gđe Rantseve, te da, u datim okolnostima, nijesu imale nikakvu obavezu da preduzmu praktične mjere za sprječavanje opasnosti po njen život.

Međutim, u istrazi koju su kiparske vlasti sprovele uočen je izvjestan broj nedostataka i manjkavosti: postojali su konfliktni iskazi svjedoka koji nijesu temeljnije razmotreni i taj konflikt nije bio razriješen; nijesu preduzeti koraci za razjašnjavanje čudnih okolnosti smrti gđe Rantseve pošto je sud donio presudu u sudsko-medicinskoj istražnoj raspravi pred porotom; podnosilac predstavke nije bio obaviješten o datumu te rasprave, te stoga nije bio prisutan kada je presuda izrečena; iako se sve to događalo još 2001. godine, dosad nije dato jasno objašnjenje šta se stvarno dogodilo. Iz tih razloga, ovdje se radilo o kršenju člana 2 Konvencije, jer kiparske vlasti nijesu djelotvorno istražile smrt gđe Rantseve.

Što se tiče Rusije, Evropski sud je zaključio da ona nije prekršila član 2 Konvencije, budući da ruske vlasti nijesu bile u obavezi da istraže smrt gđe Rantseve, koja se dogodila van područja njihove nadležnosti.

Član 3

Sud je stao na stanovište da je svako zlostavljanje kome je gđa Rantseva mogla biti podvrgnuta prije smrti bilo imanentno povezano sa navodnim trafikom i eksploatacijom čija je žrtva bila, te da stoga treba razmotriti ovu predstavku sa stanovišta člana 4.

Član 4

Sud je zaključio da je, baš kao i ropstvo, trgovina ljudima, po samoj svojoj prirodi i svrsi eksploatacije, zasnovana na vršenju onih ovlašćenja koja se vežu za pravo svojine. Tu se ljudska bića tretiraju kao roba koja se može kupiti i prodati ili im se može nametnuti prisilni rad; to podrazumijeva budni nadzor nad svim aktivnostima žrtava, čije je kretanje često ograničeno; to obuhvata i primjenu nasilja i prijetnji nad žrtvama. Iz tih razloga, Sud je stao na stanovište da je sama trgovina ljudima zabranjena članom 4 Konvencije. Sud je zaključio da je Kipar prekršio svoje pozitivne obaveze koje proističu iz tog člana Konvencije, i to po dva osnova: prvo, nije uspostavio odgovarajući zakonski i upravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima, koja je predstavljala posljedicu postojećeg režima izdavanja viza za artiste; drugo, policija nije preduzela operativne mjere kako bi zaštitila gđu Rantsevu od trgovine ljudima, uprkos okolnostima koje su davale osnova za razložnu sumnju da je ona možda žrtva takve trgovine.

Ovaj član Konvencije prekršila je i Rusija zbog toga što nije istražila kako je i gde gđa Rantseva bila vrbovana i zbog toga što, u prvom redu, nije preduzela korake za identifikovanje svih onih koji su bili umiješani u vrbovanje gđe Rantseve ili metoda vrbovanja koje su tom prilikom bile primijenjene.

Član 5 stav 1

Sud je utvrdio da zadržavanje gđe Rantseve u pritvoru u policijskoj stanici u trajanju od oko jednog sata i njeno kasnije zatočenje u privatnom stanu, takođe u trajanju od oko jednog sata, zaista svjedoče o odgovornosti Kipra, kao i da su i jedno i drugo (pritvor i zatočenje) bili u suprotnosti sa članom 5 stavom 1 u odnosu na Kipar.

Član 41

Sud je zaključio da je Kipar dužan da plati podnosiocu predstavke iznos od 40.000 eura na ime nematerijalne štete i 3.150 eura na ime sudskih i ostalih

troškova, kao i da Rusija mora da mu isplati iznos od 2.000 eura na ime nematerijalne štete.

Propust vlasti da ispune pozitivnu obavezu da obezbijede djelotvornu zaštitu od ropskog položaja i prisilnog rada predstavlja povredu člana 4

PRESUDA U PREDMETU
SILIADIN PROTIV FRANCUSKE
(predstavka br. 73316/01)
26. jul 2005.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke bila je gđa Siwa-Akofa Siliadin, državljanka Toga koja je stigla u Francusku sa pasošem i turističkom vizom 26. januara 1994. godine, kada je imala 15 godina i 7 mjeseci, u pratnji gđe D., francuske državljanke porijeklom iz Toga. Gđa D. dogovorila se sa ocem podnositeljke predstavke da će podnositeljka predstavke raditi u njenom domu dok se ne isplate troškovi karte podnositeljke predstavke, da će se njen imigracijski status ozakoniti i da će ona ići u školu. U stvarnosti je podnositeljka predstavke radila u kući gđe D. nekoliko mjeseci bez nadoknade i oduzet joj je pasoš.

Kasnije tokom 1994. godine, gđa D. je „pozajmila” podnositeljku g. i gđi B. tako da ona možepomagati gđi B. u domaćinstvu tokom trudnoće. Gđa B. je odlučila da zadrži podnositeljku predstavke i ona je postala sluškinja za sve poslove koja je radila sedam dana u nedjelji, bez ijednog slobodnog dana, osim povremene dozvole da prisustvuje misi nedjeljom. Podnositeljka predstavke radila bi od 7.30 ujutru do 10.30 uveče i njeni su poslovi uključivali brigu o četvoro djece, uključujući i bebu, i obavljanje kućnih poslova. Podnositeljka predstavke spavala je na dušek u bebinoj sobi i brinula o bebi ako bi se beba probudila. Podnositeljki predstavke nikada nije plaćeno osim što joj je majka gđe B. jednom ili dva puta dala po novčanicu od 500 francuskih franaka. Nije išla u školu i njen imigracioni status nikada nije legalizovan.

U decembru 1995. godine, podnositeljka predstavke je pobjegla uz pomoć državljanke Haitija kod koje je radila tokom pet ili šest mjeseci i koja joj je dala adekvatnu hranu, smještaj i platu od 2.500 FRF mjesečno. Poslušavši strica koji je bio u kontaktu sa g. i gđom B., podnositeljka predstavke se na kraju vratila u njihovu kuću, ali je situacija ostala nepromijenjena – podnositeljka je obavljala iste poslove, njen imigracioni status i dalje nije bio legalizovan, nije dobijala platu i nije išla u školu.

Podnositeljka predstavke je na kraju uspjela da povrati svoj pasoš, a susjed je uzbunio Komitet za borbu protiv savremenog ropstva, koji je predao prijavu tužilaštvu. Policija je izvršila raciju u kući g. i gđe B. 28. jula 1998. godine i krivično je gonila ovaj bračni par.

Dana 10. juna 1999. godine *Tribunal de grande instance* u Parizu osudio je g. i gđu B. zbog toga što su uzimali usluge sluškinje bez plaćanja ili u zamjenu za iznose koji su bili očigledno nesrazmjerni obimu obavljenog posla, tako što su iskorišćavali stanje ugroženosti i zavisnosti lica (po članu 225-13 Krivičnog zakonika), kao i zbog zapošljavanja stranca koji nije imao radnu dozvolu. Pokazalo se da je podnositeljka predstavke u ugroženom položaju i da zavisi od njih zbog činjenice da je bila svjesna da nezakonito boravi u Francuskoj i da se bojala hapšenja, što je bio strah koji su g. i gđa B. njegovali dok su joj obećavali da će joj obezbijediti dozvolu za ostanak u Francuskoj, i zbog činjenice da nije imala sredstava, prijatelja i gotovo nikoga od porodice da joj pomogne.

Iako su g. i gđa B. bili optuženi da su podvrgli osobu u stanju ugroženosti i zavisnosti uslovima života i rada nespojivim sa ljudskim dostojanstvom (član 225-14 Krivičnog zakonika), sud je zaključio da, iako propisi o zapošljavanju nijesu poštovani u smislu radnog vremena i vremena za odmor, to nije bilo dovoljno da se utvrdi da su uslovi rada bili nespojivi sa ljudskim dostojanstvom. Pariski sud je takođe našao da uslovi života podnositeljke predstavke nijesu kršili ljudsko dostojanstvo, s obzirom na to da nije bilo neobično da ljudi u regionu Pariza dijele sobu sa drugima i da smještaj kojim se krši ljudsko dostojanstvo implicira nehygienijske, nezagrijane prostorije bez mogućnosti da se obavlja lična higijena ili prostorije koje bi bile opasne ukoliko bi se u njima boravilo.

G. i gđa B. žalili su se protiv ove odluke i 19. oktobra 2000. godine Apelacioni sud je odlučio da, iako je izgledalo da podnositeljka predstavke nije bila plaćena ili da je plata bila nesrazmjerna količini obavljenog posla, postojanje uslova života i rada koji su nespojivi sa ljudskim dostojanstvom nije utvrđeno. Sud je takođe našao da nije utvrđeno da je podnositeljka predstavke bila u stanju ugroženosti ili zavisnosti pošto, uprkos njenoj mladosti, ona jeste pokazala „neporeciv” oblik nezavisnosti, jer je bila sposobna da se snađe u Parizu – tečno je govorila francuski, imala je određeni stepen nezavisnosti da vodi djecu u školu i na druge aktivnosti, da ide na misu, obavlja kupovinu za domaćinstvo, mogla je da kontaktira porodicu i nakon što je na duži period napustila dom g. B. i gđe B., vratila se bez prinude. Apelacioni sud je stoga oslobodio optužene svih optužbi.

Podnositeljka predstavke je uložila reviziju. Pošto je državni tužilac odlučio da ne uložiti reviziju, Kasacioni sud je mogao samo da se bavi građanskim aspektima predmeta i oslobađajuća presuda g.i gđe B. postala je pravosnažna. Dana 11. decembra 2001. godine, Kasacioni sud je preinačio presudu Apelacionog suda u odnosu na odbijanje zahtjeva za naknadu štete, jer Apelacioni sud nije pružio adekvatne i djelotvorne razloge vezane za ugroženost i položaj zavisnosti žrtve i nije precizirao koje su to utvrđene činjenice pokazale da su uslovi rada u kojima je podnositeljka predstavke boravila bili u skladu sa ljudskim dostojanstvom.

Dana 15. maja 2003. godine, Apelacioni sud u Versaju potvrdio je nalaze prvostepenog suda i dosudio podnositeljki predstavke naknadu štete, potvrđujući, međutim, ponovo da uslovi rada i života u kojima je bila nijesu bili nespojivi sa ljudskim dostojanstvom.

Apelacioni sud u Versaju dosudio je podnositeljki predstavke 15.245 eura kao naknadu štete, a dana 3. oktobra 2003. godine Pariski industrijski tribunal dosudio je podnositeljki predstavke 31.238 eura na ime zaostalih zarada, 1.647 eura na ime otkaznog roka i 164 eura na ime godišnjeg odmora.

2. Odluka Suda

Podnositeljka predstavke se žalila da, time što je nije zaštitila od ropskog položaja u kome je držana, ili barem od prisilnog ili obaveznog rada koji je morala da obavlja, Francuska nije ispunila svoju pozitivnu obavezu po članu 4 Konvencije da uvede adekvatne krivično-pravne odredbe kako bi spriječila i djelotvorno kaznila počinioce tih djela.

Član 4

Sud je konstatovao da je već utvrđena sudska praksa da, kako bi država ispunila svoje obaveze po članu 1, nije dovoljno da se uzdrži od miješanja u prava koja garantuje Konvencija, jer postoje i pozitivne obaveze koje su svojstvene djelotvornoj zaštiti takvih prava. Sud je naglasio koliko su međunarodni instrumenti kao što su Konvencija o prisilnom radu, Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija i praksi sličnih ropstvu, te Međunarodna konvencija o pravima djeteta značajni u stavu da bi ograničiti poštovanje člana 4 samo na direktne radnje državnih vlasti bilo nespojivo sa tim instrumentima i dovelo bi do toga da član 4 bude nedjelotvoran. Stoga član 4 uvodi pozitivne obaveze državama da usvoje krivično-pravne odredbe koje

inkriminišu i krivično gone prakse pomenute u članu 4 i da primjenjuju takve zakone djelotvorno u praksi.

Sud je istakao da je zaštita od ropstva, ropskog položaja i prisilnog i obaveznog rada pohranjena u nekoliko međunarodnih instrumenata uz Konvenciju i da, iako je ropstvo zvanično ukinuto prije više od 150 godina, „ropstvo u domaćinstvu” opstaje u Evropi i odnosi se na hiljade ljudi, od kojih su većina žene. Sud je ponovio da je u članu 4 Konvencije pohranjena jedna od temeljnih vrijednosti demokratskih društava i da član 4 ne predviđa izuzetke i nikakva odstupanja od ovog člana.

Sud je ponovio važnost uzimanja u obzir Konvencije MOR-a i da se rad koji se može definisati kao „prisilan ili obavezan rad” mora vršiti pod prijetnjom bilo kakve kazne i obavljati protivno volji lica o kome je riječ.

Sud je konstatovao da, iako podnositeljki predstavke nijesu prijetili „kaznom”, ona jeste bila u istoj situaciji u smislu toga koliko je ozbiljnom doživljavala prijetnju, jer je bila svjesna svog nezakonitog imigracionog statusa i bojala se da će je policija uhapsiti. To je bio strah koji su g. i gđa B. podsticali, a naročito treba uzeti u obzir da je podnositeljka u to vrijeme bila maloljetna. Takođe je Sudu bilo očigledno da podnositeljka predstavke nije imala izbora po pitanju da li će obavljati rad ili ne i da stoga ona taj rad nije obavljala slobodnom voljom. Sud je zbog toga zauzeo stav da je podnositeljka predstavke u najmanju ruku bila podvrgnuta prisilnom radu u smislu člana 4 u trenutku kada je bila maloljetna.

Cijeneci da li je podnositeljka predstavke pored toga držana u ropskom položaju ili ropstvu, Sud je konstatovao da podnositeljka predstavke nije bila u ropstvu u pravom smislu te riječi – tj. iako je sasvim jasno bila lišena svoje lične autonomije, g. i gđa B. nijesu ostvarivali stvarno pravo zakonitog vlasništva nad podnositeljkom predstavke, čime bi je sveli na status objekta. Sud je ponovio da koncept „ropskog položaja” podrazumijeva obavezu da se pružaju usluge i da je ta obaveza nametnuta upotrebom prinude. Za ove svrhe Konvencija zabranjuje „naročito teške oblike uskraćivanja slobode” koji uključuju „uz obavezu da se obavljaju određene usluge za druge [...] obavezu da ‘sluga’ živi na posjedu drugog lica i da to stanje ne može da promijeni”.

Sud je zaključio da je podnositeljka predstavke držana u ropskom položaju u smislu člana 4, naročito ako se uzmu u obzir starost podnositeljke predstavke, intenzitet posla koji je obavljala, njena izolovanost i ugroženost, njena nemo-

gućnost da živi bilo gdje drugdje osim da dijeli smještaj koji su joj obezbijedili g. i gđa B., činjenicu da su njena dokumenta bila oduzeta, a njen imigracioni status nikada nije legalizovan, činjenicu da podnositeljka predstavke nije smjela da napusti kuću osim u okviru svojih poslova, da se bojala da će biti uhapšena i da nikada nije išla u školu.

Utvrdivši navedeno, Sud je zatim cijenio da li je sporno zakonodavstvo zaista imalo tako značajnih nedostataka da to predstavlja povredu člana 4 od strane države Francuske. Sud je konstatovao da se članovi 225-13 i 225-14 francuskog Krivičnog zakonika nijesu bavili posebno pravima iz člana 4 Konvencije i da ropstvo i ropski položaj nijesu klasifikovani kao krivična djela po francuskom krivičnom pravu.

Podnositeljka predstavke bila je podvrgnuta postupanju koje je bilo suprotno članu 4 i držana je u ropskom položaju, ali lica koja su za to bila odgovorna nijesu bila osuđena po krivičnom pravu. Kako vrhovni državni tužilac nije uložio reviziju protiv presude Apelacionog suda od 19. oktobra 2000. godine, žalba Kasacionom sudu odnosila se samo na parnične aspekte i oslobađajuća presuda za g. i gđu B. postala je pravosnažna.

U takvim okolnostima, Sud je smatrao da je krivično zakonodavstvo koje je bilo na snazi u relevantno vrijeme bilo takvo da nije omogućilo praktičnu i djelotvornu zaštitu od radnji čija je žrtva bila podnositeljka predstavke kao maloljetna osoba. Sud je tako utvrdio da je došlo do povrede pozitivne obaveze po članu 4 od strane tužene države.

Član 41

Podnositeljka predstavke nije tražila naknadu štete. Sud je podnositeljki predstavke dosudio 26.209,69 eura na ime troškova pravnog zastupanja.

*Istraga pritužbi podnositeljke predstavke da je bila primorana na prostituciju
nije bila adekvatna i predstavljala je povredu procesnog aspekta člana 4*

PRESUDA U PREDMETU
S. M. PROTIV HRVATSKE⁹⁹
(predstavka br. 60561/14)
19. jul 2018.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, gđa S. M., rođena je 1990. godine i od 2000. do 2004. živjela je u hraniteljskoj porodici, a potom se preselila u dom za djecu i omladinu, gdje je ostala dok nije stekla stručnu kvalifikaciju konobarice.

Podnositeljka predstavke je 27. septembra 2012. podnela policiji krivičnu prijavu protiv T. M., bivšeg policajca, navodeći da ju je on od ljeta 2011. i septembra iste godine primoravao na prostituciju, vršeći na nju fizički i psihički pritisak.

Podnositeljka predstavke je navela da je T. M. upoznala preko društvene mreže 2011. godine i da joj je on ponudio pomoć da pronađe posao konobarice. Umjesto toga, počeo je da zahtijeva od nje pružanje seksualnih usluga drugim muškarcima i tukao bi je ako bi odbila da se povinuje njegovim zahtjevima. Dao joj je mobilni telefon kako bi klijenti mogli da stupe u kontakt s njom. Podnositeljka predstavke je navela da se isuviše plašila T. M. kako bi se usudila da mu se suprotstavi. Potom je T. M. iznajmio stan u kome su njih dvoje živjeli zajedno i u kome je ona pružala seksualne usluge drugim muškarcima. Kada bi odbila da to čini, on ju je tukao, i to je radio svakih nekoliko dana. Pošto su živjeli u istom stanu, on je kontrolisao sve što ona radi.

Potom je podnositeljka predstavke navela da je jednom prilikom, kada on nije bio u stanu, a ostavio je ključ, ona pozvala telefonom prijateljicu M. I. i zamolila je da joj pomogne da pobjegne. Poslije toga je T. R., momak M. I., stigao u stan u kome se ona nalazila i odveo je u kuću M. I., gde je podnositeljka predstavke boravila desetak dana.

M. I. je izjavila policiji da se krajem ljeta 2011. podnositeljka predstavke iznenadno pojavila u njenoj kući nakon što se dogovorila s majkom M. I. da dođe tu i ostane s njima. Tek nakon što je podnositeljka predstavke došla da živi sa M.

99 Ovaj predmet je upućen na razmatranje Velikom vijeću, koje još o njemu nije odlučilo.

I. i njenom majkom, M. I. je saznala odakle i od koga je podnositeljka pobjegla i za koga se bavila prostitucijom. Podnositeljka predstavke je kazala M. I. da je iskoristila priliku da pobjegne od T. M. onda kada je on izašao iz stana u kome su zajedno živjeli. T. R., momak M. I., kazao joj je da je razgovarao s podnositeljkom predstavke o situaciji, ali nije naveo nikakve detalje.

Županijsko državno tužilaštvo je 6. novembra 2012. godine podiglo optužnicu protiv T. M. zbog prisiljavanja drugog lica na prostituciju, kao otežanog krivičnog djela organizovanja prostitucije. Podnositeljki predstavke je 21. decembra 2012. godine Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Republike Hrvatske zvanično priznao status žrtve trgovine ljudima. Hrvatska policija je stupila u kontakt s Crvenim krstom Hrvatske, koji je organizovao individualno psihosocijalno savjetovanje za podnositeljku predstavke. Podnositeljka predstavke je takođe dobila pravnu pomoć jedne nevladine organizacije u sklopu programa pravne pomoći koji uživa podršku države.

Tokom svjedočenja u sudu, podnositeljka predstavke je bliže objasnila prvi iskaz koji je dala policiji. T. M. je, međutim, negirao verziju događaja koju je iznijela podnositeljka predstavke i umjesto toga je tvrdio da je ona počela da se bavi prostitucijom kako bi platila dugove i zaradila novac. T. M. je živio s njom u stanu u kome se podnositeljka predstavke ponekad sastajala s klijentima, ali je nikada nije primoravao da bilo šta čini. Domaći sud je 15. februara 2013. godine oslobodio T. M. optužbe uz obrazloženje da, iako je utvrđeno da je organizovao lanac prostitucije, nije utvrđeno da je podnositeljka predstavke bila primorana na prostituciju. Budući da je on bio optužen samo za otežano krivično djelo (kvalifikovani oblik krivičnog djela), nije mogao biti osuđen za osnovni oblik krivičnog djela organizovanja prostitucije.

Svjedočenju podnositeljke predstavke u sudskom razmatranju pridat je manji značaj zato što je domaći sud zaključio da je njen iskaz bio nekoherentan, nesiguran i da je pravila pauze i oklijevala dok je govorila.

Državno tužilaštvo je uložilo žalbu na tu odluku, tvrdeći da je prvostepeni sud pogrešno utvrdio činjenično stanje kada nije prihvatio iskaz podnositeljke predstavke. Županijski sud je odbio tu žalbu Državnog tužilaštva i potvrdio prvostepenu presudu i zaključke koji su u njoj donijeti. Podnositeljka predstavke je 31. marta 2014. godine podnijela tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske. Ustavni sud je 10. juna 2014. tu ustavnu tužbu proglasio neprihvatljivom, tvrdeći da podnositeljka predstavke nije imala pravo da podnese ustavnu tužbu u pogledu krivičnog postupka.

2. Odluka Suda

Pozivajući se na članove 3, 4 i 8, podnositeljka predstavke se obratila Evropskom sudu za ljudska prava navodeći da su njena prava bila povrijeđena neadekvatnošću domaćeg pravnog okvira i procesnog odgovora domaćih vlasti na navode koje je iznijela protiv T. M. Konkretno je navela da domaće vlasti nijesu razjasnile sve okolnosti predmeta, nijesu osigurale njeno adekvatno učešće u postupku i nijesu ispravno kvalifikovale djelo o kome je riječ.

Član 4

Sud je stao na stanovište da predstavku treba analizirati sa stanovišta člana 4 (zabrana ropstva i prinudnog rada). Pritom je istakao da sama trgovina ljudima i eksploatacija prostitucije spadaju u polje dejstva te odredbe Konvencije.

Evropski sud je saopštio da je beznačajno to što u predmetu nije bilo međunarodnog elementa, jer se član 2 Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima odnosi na „sve oblike trgovine ljudima, bilo da se ona odvija unutar jedne države, bilo da se to čini prekogranično”, kao i da se Konvencija Ujedinjenih nacija o suzbijanju trgovine ljudima i iskorišćavanja prostitucije drugih odnosi na eksploataciju prostitucije u cjelini uzev.

Član 4 Konvencije sadrži pozitivnu obavezu država ugovornica da kazne i efikasno gone svaki čin koji ima za cilj da se neko lice zadrži u ropstvu ili ropskom položaju ili da se primora da obavlja prinudni ili obavezni rad. Stoga države ugovornice imaju pozitivnu obavezu da uspostave zakonodavni i upravni okvir kojim će zabraniti i kažnjavati trgovinu ljudima, kao i da zaštite žrtve. Evropski sud je uvjeren da je u vrijeme izvršenja navodnog krivičnog djela u Hrvatskoj postojao adekvatan okvir za ispitivanje tog djela u kontekstu trgovine ljudima, prinudne prostitucije i eksploatacije (iskorišćavanja) prostitucije. Sud je takođe prihvatio činjenicu da je država pružila podršku i pomoć podnositeljki predstavke. To je obuhvatilo činjenicu da joj je priznat status žrtve trgovine ljudima i da joj je pružena besplatna pravna pomoć u sklopu programa koji sprovodi jedna NVO uz podršku države i na osnovu njenih finansijskih sredstava. Stoga je Sud zaključio da je postojao adekvatan pravni okvir za podršku podnositeljki predstavke.

Međutim, iako je početna istraga bila preduzeta bez odlaganja, Sud je konstatovao da je policija trebalo da sasluša više ljudi, posebno majku M. I. i momka M. I. Iz toga je Sud zaključio da hrvatske vlasti nijesu temeljno istražile ovaj predmet i nijesu pokušale da prikupe sve dostupne dokaze.

Osim toga, vlasti nikada nijesu ozbiljno pokušale da istraže psihološki pritisak koji je na podnositeljku predstavke vršio T. M., iako je to bio relevantan činilac za procjenu toga da li je T. M. primoravao podnositeljku predstavke na prostituciju. Isto tako, vlasti nijesu istražile činjenicu da su se u stanu T. M. nalazili djelovi puške, niti to što je podnositeljka predstavke bila ekonomski zavisna od T. M.

Potom je Sud u Strazburu ukazao na činjenicu da prema hrvatskom unutrašnjem pravu, kao ni prema Konvenciji Ujedinjenih nacija o suzbijanju trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije drugih ni prema Konvenciji Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, uopšte nije relevantan pristanak žrtve.

Nacionalne vlasti uopšte nijesu procijenile mogući uticaj psihološke traume na sposobnost podnositeljke predstavke da koherentno izloži sve okolnosti svoje eksploatacije. ESLJP je takođe presudio da je prisustvo T. M. u sudnici moglo negativno da utiče na podnositeljku predstavke, čak i uprkos tome što je T. M. bio naknadno udaljen iz sudnice.

Evropski sud je zaključio da u ovom predmetu hrvatske vlasti nijesu ispunile svoje procesne obaveze saglasno članu 4, te da je stoga bio prekršen član 4 Konvencije.

Član 41

Evropski sud je zaključio da podnositeljki predstavke treba da bude isplaćeno 5.000 eura na ime nematerijalne štete, dok joj na ime naknade sudskih i ostalih troškova ne pripada ništa, zato što ju je zastupao advokat koga je obezbijedila jedna nevladina organizacija čiji se rad finansira iz državnog budžeta.

Vlasti su povrijedile član 3 kada nijesu sprovele djelotvornu istragu u predmetu vezanom za silovanje i otmicu, gdje je podnositeljka predstavke navodila da su je napadači učinili dijelom mreže za trgovinu ljudima

PRESUDA U PREDMETU
S.Z. PROTIV BUGARSKJE
(predstavka br. 29263/12)
3. jun 2015.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljka predstavke, gđa S.Z., bila je bugarska državljanka. Na dan 19. septembar 1999. godine, kao 22-godišnja studentkinja, ona je otputovala iz Sofije u Blagoevgrad u vozilu sa dva mladića, B.Z. i S.P., i još jednom ženom, koje je upoznala preko bliskog prijatelja H.I. Tokom tog putovanja, dva muškarca su joj rekla da namjeravaju da je „prodaju” kao prostitutku i onda da je „vrate” nakon što dobiju novac. Podnositeljka predstavke je odbila, ali joj je B.Z. zaprijetio. Po dolasku u Blagoevgrad, grupa se sastala sa nekoliko lica koja su navodno bila uključena u lanac prostitucije u inostranstvu i koja su razgovarala sa B.Z. i S.P. da podnositeljku predstavke pošalju u Grčku, Italiju ili Makedoniju da radi kao prostitutka. Podnositeljki predstavke su rekli da su trojica od tih muškaraca policajci. Podnositeljka predstavke je zatim odvedena u stan, gdje je držana protiv svoje volje i više puta pretučena i silovana od strane grupe muškaraca tokom otprilike 48 sati. Na kraju je uspjela da pobjegne i nađe utočište u susjednom bloku stanova, gdje su stanari pozvali policiju.

Tokom prvog ispitivanja u policiji, podnositeljka predstavke je pokušala da se baci kroz prozor i tada je primljena u psihijatrijsku bolnicu. Nakon toga je dobila usluge psihološkog savjetovanja.

Krivičnu istragu pokrenulo je Okružno državno tužilaštvo iz Blagoevgrada. Podnositeljka predstavke identifikovala je neke od svojih napadača i dva policijska službenika i navela da su oni bili dio kriminalne bande uključene u trgovinu ljudima.

Dana 10. oktobra 1999. godine tužilac je prekinuo postupak protiv dva policajca, Z.B. i Y.G., na osnovu toga što nije bilo dovoljno dokaza. Tokom 1999. i 2000. godine razni ljudi su ispitni i istraga je zaključena i poslata tužiocu. Međutim, tužilac je predmet četiri putavratio na dalju istragu. U tri različita naloga – iz novembra 2001, oktobra 2002. i marta 2004. godine – tužilac je na-

veo da istražitelj nije sproveo istražne mjere i da je bilo nekoliko nepravilnosti u optužbama.

U decembru 2005. godine, tužilac je odlučio da prekine postupak protiv H.I. i G.M. Ta je odluka odbačena nakon žalbe podnositeljke predstavke.

U maju 2007. godine, istraga je zaključena i podnositeljki predstavke je dostavljen istražni spis. Podnositeljka predstavke je tražila da i Y.Y.G. bude optužen za silovanje, ali je taj zahtjev odbačen. Dana 26. juna 2007. godine, dio istrage je odvojen od glavnog postupka i pokrenut je novi postupak protiv nepoznatih lica, ali je tužilaštvo kasnije obustavilo taj postupak.

U presudi od 27. marta 2012. godine, Okružni sud u Blagoevgradu osudio je L.D. i M.K. za teško grupno silovanje i teško lišavanje slobode i oni su kažnjeni sa po šest godina zatvora. B.Z. i S.P. osuđeni su za otmicu podnositeljke predstavke sa ciljem da je prisile na prostituciju i kažnjeni su sa šest, odnosno četiri godine zatvora. S.D. je osuđen za lažno lišenje slobode i kažnjen je novčano sa 3.000 BGN.¹⁰⁰ Postupak protiv G.M. je prekinut, a H.I. nije oglašen krivim.

Pet osuđenih optuženika uložilo je žalbu. Podnositeljka predstavke žalila se samo na dio presude koji se odnosio na S.D. U pravosnažnoj presudi od 11. februara 2014. godine, Regionalni sud iz Blagoevgrada odbacio je osuđujuću presudu protiv S.D. i prekinuo postupak protiv njega, jer je nastupila zastara, a smanjio je i kazne nekima od drugih optuženih i iznos naknade nematerijalne štete.

2. Odluka Suda

Pozivajući se, između ostalog, na član 3, podnositeljka predstavke se žalila Sudu da krivični postupak protiv njenih napadača nije bilo djelotvoran, pri čemu se naročito žalila na preduga odlaganja u istrazi i suđenju, na nepostojanje istrage uključenosti dva policajca i na činjenicu da dva od nekoliko njenih napadača nijesu optužena.

Član 3

Sud je konstatovao da iako je pokrenut krivični postupak nakon prijave koju je predala podnositeljka prijave i iako su neki od počinitelaca bili predmet suđe-

¹⁰⁰ Približna vrijednost 1 BGN=0.511292€.

nja, sve je trajalo ukupno četrnaest godina, što na prvi pogled izgleda predugo, imajući na umu obavezu vlasti da u takvim predmetima postupaju brzo.

Izviđaj, koji je trajao preko osam godina, izgleda je bio značajno odlagan. Sud je konstatovao da je istraga bila zatvorena četiri puta, ali je tužilac odlučio da predmet vrati na dalju istragu na osnovu toga što potrebne istražne mjere nijesu sprovedene ili su napravljene procesne nepravilnosti. To je otkrilo nedostatak marljivosti na strani vlasti i sasvim sigurno imalo efekat odlaganja istražne faze postupka. Takođe je dovelo i do rizika da krivični postupak zastari, što se dešavalo u krivičnom gonjenju lakših djela.

Nedostatak marljivosti vlasti u sprovođenju istrage pokazao se i u propustu da se istraže neki apsekti slučaja, kao što je uključenost dva policijska službenika, Z.B. i Y.G., i dva druga pojedinca, K.M. i Y.Y.G. Iako podnositeljka predstavke nije osporila nalog od 10. oktobra 1999. godine, kojim se postupak prekida, s obzirom na prirodu krivičnih djela i navode podnositeljke predstavke da su njeni napadači dio mreže za trgovinu ženama, vlasti nijesu smatrale potrebnim da ispitaju moguću uključenost organizovanog kriminala. Nadalje, nije bilo dokaza da su, nakon odluke tužioca da odvoji istragu u odnosu na druga dva lica, vlasti pokazale marljivost i izvršile konkretne mjere sa ciljem da pronađu ta lica ili prikupe dodatne dokaze.

Sud je dalje zauzeo stav da je sudska faza postupka trajala značajno dugo, što nije bilo sasvim opravdano njenom složenošću. Nekoliko saslušanja je odloženo bez ispitivanja merituma predmeta, na osnovu toga što neki od optuženih nijesu došli ilinijesu bili pozvani na odgovarajući način.

Nesrazmjerna dužina postupka bez sumnje je imala negativne posljedice na podnositeljku predstavke, koja je bila ostavljena u stanju nesigurnosti u vezi sa mogućnošću da obezbijedi suđenje i kaznu za napadače i koja je morala često da dolazi u sud i ponovo proživljava događaje tokom nekoliko ispitivanja od strane suda.

U svjetlu navedenog, ovaj postupak nije ispunio obavezne uslove i stoga je njime povrijeđen član 3.

Član 46

Sud je konstatovao da je već utvrdio, u mnogo prilika, povredu obaveze da se izvrši djelotvorna istraga u predstavkama vezanim za Bugarsku.

Lista raznih nedostataka koji su utvrđeni u velikom broju predmeta otkrila je postojanje sistemskog problema vezanog za nedjelotvornost istraga u Bugarskoj. Međutim, Sud je uzeo u obzir složenost strukturnog problema za koji je utvrđeno da postoji i poteškoću da se utvrde tačni uzroci utvrđenih nedostataka. Stoga je smatrao da nije u poziciji da ukaže na to kojepojedinačne i opšte mjere treba implementirati kako bi se izvršila ova presuda, već je našao da su bugarske vlasti, u saradnji sa Komitetom ministara, u najboljem položaju da odluče o tome koje su opšte mjere potrebne da bi se – praktično gledano – spriječile slične povrede u budućem periodu.

Član 41

Sud je podnositeljki predstavke dosudio 15.000 eura na ime nematerijalne štete i 2.500 eura na ime troškova i izdataka.

Povreda člana 4 jer državne vlasti nisu preduzele dovoljno radnji u slučaju trgovine ljudima

PRESUDA U PREDMETU
T. I. I DRUGI PROTIV GRČKE
(predstavka br. 40311/10)
18. jul 2019.

1. Osnovne činjenice

Podnositeljke predstavke bile su tri ruske državljanke – T.I. (u daljem tekstu: prva podnositeljka predstavke), T.A. (druga podnositeljka predstavke) i V.K. (treća podnositeljka predstavke). Rođene su 1979, 1981, odnosno 1978. godine.

Različitim datuma, između juna i oktobra 2003. godine, podnositeljke predstavke su stigle u Grčku, nakon što je ruska putnička agencija u njihovo ime predala zahtjeve za vize Generalnom konzulatu Grčke u Moskvi. Podnositeljke predstavke su tvrdile da su Konzulat potkupili ruski trgovci ljudima kako bi obezbijedili da im se izdaju vize kojima bi ih mogli povesti u Grčku za svrhe seksualne eksploatacije.

Dana 14. novembra i 21. decembra 2003. godine, podnositeljke predstavke dobile su status „žrtava trgovine ljudima”, prema odredbama nadležnog domaćeg zakonodavstva. Vlasti su pokrenule dva krivična postupka, jedan protiv osumnjičenih trgovaca ljudima, a drugi u vezi sa izdavanjem viza.

Prije toga, 18. septembra 2003. godine, treća podnositeljka predstavke uhapšena je zbog povrede zakona o prostituciji. Treća podnositeljka predstavke je navela da je bila lišena slobode u lošim uslovima i da je vlasti nisu obavijestile o zakonodavstvu kojim se štite žrtve trgovine ljudima prije nego što je počelo suđenje protiv nje. Dodala je da je tokom privođenja nazvala svog makroa iz patrolnog vozila, ali da službenici policije nisu uložili nikakav napor da ga lociraju.

Dana 19. septembra 2003. godine, Krivični sud u Solunu osudio je treću podnositeljku predstavke na zatvor od 40 dana i izrekao joj novčanu kaznu od 200 eura. Prema riječima treće podnositeljke predstavke, tokom ispitivanja u policiji ona je otkrila informacije o lancu prostitucije, navela je da je navodno bila prisiljena na prostituciju od strane N.S., F.P. i E.M. i rekla gdje su smješteni ti ljudi.

Navedeni osumnjičeni uhapšeni su 23. septembra 2003. godine. Dana 14. novembra 2003. godine, suspendovan je nalog za protjerivanje treće podnositeljke predstavke do pravosnažne presude protiv N.S., F.P. i E. M. i njoj je data boravišna dozvola.

Dana 6. juna 2011. godine, Apelacioni sud u Solunu osudio je F.P. i N.S. na pet godina i deset mjeseci zatvora za kriminalno udruživanje, zarađivanje od prostitucije i trgovinu ljudima. F.P. i N.S. dobili su i nalog da plate 30 eura trećoj podnositeljki predstavke. E.M. je oslobođen optužbi.

Dana 12. decembra 2003. godine, prve dvije podnositeljke predstavke prijavile su se policiji u Ermoupolisu, navodeći da su žrtve trgovine ljudima koju su izvršili N.M. i njegovi saradnici G. P. i A.A. Dana 16. decembra 2003. godine, otvorena je istraga protiv fizičkih lica koja su identifikovana kao počinioci i protiv njih su pokrenuti krivični postupci.

Dana 19. marta 2010. godine, Krivični sud u Atini osudio je N.M. na bezuslovnu kaznu zatvora od dvije godine i sedam mjeseci za krivotvorenje i falsifikovanje uvjerenja. Kaznio je drugog osumnjičenog na tri godine i sedam mjeseci zatvora za krivotvorenje, falsifikovanje uvjerenja, iznudu, pokušaj nasilja i nošenje oružja. Međutim, tužilac je odlučio da obustavi suđenje protiv N.M. jer optuženi nije bio lociran. Kazne su pretvorene u novčane kazne od po 10 eura za svaki dan lišenja slobode. Druga dva osumnjičena oslobođena su po istim optužbama, a još dva osumnjičena oslobođena su po optužbama za kriminalno udruživanje i trgovinu ljudima.

Dana 26. maja, podnositeljke predstavke obratile su se državnom tužiocu i navele da se u prijavi za vizu koja je u njihovo ime predata Konzulatu nalaze pogrešne informacije za koje nisu znale. Podnositeljke predstavke takođe su optužila zaposlene u Konzulatu i kompanije uključene u posredovanje prilikom njihovog transfera u Grčku. Nakon nekoliko odbijanja državnog tužioca da pokrene istragu predmetnih navoda, istraga je konačno otvorena 11. aprila 2006. godine. Konkretno, pokrenut je krivični postupak za trgovinu ljudima protiv nekoliko pojedinaca, uključujući i tri zaposlena u Konzulatu. Međutim, dana 23. februara 2016. godine, Krivični sud u Atini je prekinuo postupak i zauzeo stav da je krivično gonjenje za krivično djelo trgovine ljudima koje su navodno počinila dva fizička lica zastarjelo i da nije bilo materijalnih dokaza da je djelo za koje je bilo optuženo treće fizičko lice uopšte bilo počinjeno.

2. Odluka Suda

Pozivajući se naročito na član 4, sve tri podnositeljke predstavke su se žalile da grčke vlasti nisu ispunile svoje obaveze da inkriminišu i krivično gone djela koja se odnose na trgovinu ljudima. One su se dalje žalile na neadekvatnost i nedostatke u sprovedenim istragama i sudskim postupcima.

Član 4

Što se tiče postojanja odgovarajućeg zakonskog i regulatornog okvira, Sud je konstatovao da su u postupku koji se tiče krivičnog djela eksploatacije podnositeljki predstavki domaći sudovi bili u obavezi da primijene član 351 Krivičnog zakonika, jer u to vrijeme još nije stupio na snagu Zakon br. 3064/2002, koji je ojačao borbu protiv trgovine ljudima. Članom 351 zabranjena je prisilna prostitucija i klasifikovana je kao prekršaj za koji je propisana zatvorska kazna od jedne do tri godine. Trgovina ljudima za svrhe seksualne eksploatacije nije bila propisana kao zasebno krivično djelo. Stoga je činjenica da su navodna krivična djela trgovine ljudima predstavljala lakša krivična djela u predmetno vrijeme dovela do toga da Krivični sud u Atini odbaci postupak protiv dva optužena, jer je za ta krivična djela nastupila zastara. Shodno tome Sud nije bio u mogućnosti da zaključi da je pravni okvir koji je uređivao te postupke bio djelotvoran i dovoljan bilo da kazni trgovce ljudima bilo da obezbijedi djelotvornu prevenciju trgovine ljudima. Stoga je utvrđeno da je došlo do povrede člana 4 po tom osnovu. Sud je konstatovao da se zakonodavstvo promijenilo nakon donošenja Zakona br. 3064/2002.

Kada je riječ o operativnim mjerama koje su preduzete kako bi se zaštitile podnositeljke predstavke, Sud je konstatovao da su vlasti priznale podnositeljicama predstavke status žrtve trgovine ljudima ubrzo nakon što su se one požalile policiji i nakon što su vlasti upozorene o tome u kakvoj se situaciji nalaze. Sud je takođe konstatovao, naročito u odnosu na treću podnositeljku predstavke, da su manje od dva mjeseca nakon što su saznale za njenu situaciju vlasti suspendovale odluku o njenoj deportaciji i izdale joj boravišnu dozvolu. Stoga je Sud zaključio da su mjere koje su preduzeli nadležni organi bile dovoljne i da po tom osnovu nije bilo povrede člana 4.

Sud je takođe razmotrio djelotvornost policijskih istraga i sudskih postupaka, i to postupaka koji su se odnosili na podnositeljke predstavke, krivičnih postupaka protiv osumnjičenih i postupaka za izdavanje viza. Što se tiče krivičnih postupaka protiv N.S., F.P. i E.M., Sud je konstatovao da nadležni organi nisu radili na predmetu sa onim stepenom marljivosti koji je obavezan prema članu 4 Konvencije, jer

su postupci protiv trgovaca ljudima trajali sedam godina i devet mjeseci. Što se tiče postupka u koji su bile uključene prva i druga podnositeljka predstavke, Sud je zaključio da su postupci protiv trgovaca ljudima trajali devet godina i tri mjeseca, s tim da je 12. decembar 2003. godine uzet kao datum na koji je prvim dvjema podnositeljicama predstavke priznat status žrtvi trgovine ljudima, a 27. mart 2013. bio je datum kada je Apelacioni krivični sud u Atini donio presudu. Sud je takođe uzeo u obzir činjenicu da je postupak protiv N.M., jednog od optuženih trgovaca ljudima i dalje bio suspendovan, petnaest godina nakon što je predata prijava. Podnositeljicama predstavke uskraćena je mogućnost da dobiju djelotvornu istragu i zbog toga je utvrđena povreda procesnog dijela člana 4.

Kada je riječ o djelotvornosti postupka za izdavanje viza, Sud je konstatovao da su podnositeljke predstavke prijavile činjenice tužiocu u Krivičnom sudu 26. maja 2005. godine, ali je pokretanje istrage naloženo tek 14. februara 2006. godine. Sud je takođe konstatovao da je atinska policija uputila predmet nadležnom tužiocu otprilike dvije godine i sedam mjeseci nakon što ga je dobila i da je faza izviđaja trajala duže od tri godine, što je Sud smatrao predugim, bez obzira na složenost predmeta. Nadalje, 4. decembra 2009. godine, kada je zatvoren izviđaj, za dio krivičnih djela koja se odnose na falsifikovanje uvjerenja već je nastupila zastara.

Iako je Sud priznao da njegova uloga nije da odlučuje da li je trebalo da se nadležni organi uzdrže od izdavanja viza, Sud je zauzeo stav da je trebalo sprovesti djelotvornu istragu kako bi se utvrdilo da li su nadležni organi pomno razmotrili zahtjeve za vize koje su predale podnositeljke predstavke prije nego što su vize izdali. S obzirom na ozbiljnost navoda podnositeljki predstavke i činjenicu da su one optužile javne službenike da su bili uključeni u mreže za trgovinu ljudima, vlasti su imale dužnost da djeluju sa posebnom marljivošću kako bi potvrdile da su predmetne radnje podvrgnute detaljnom proučavanju i da tako odbace svaku sumnju po pitanju integriteta javnih službenika.

Sud je zaključio da se nadležni organi nisu bavili ovim predmetom sa onim stepenom marljivosti koji je propisan članom 4 Konvencije i da podnositeljke predstavke nisu bile uključene u istragu u onoj mjeri u kojoj je to bilo obavezno po procesnom dijelu tog člana.

Član 41

Sud je zauzeo stav da Grčka treba da plati podnositeljicama predstavke po 15.000 eura na ime naknade nematerijalne štete i zajedno 3.000 eura na ime troškova i izdataka.

Obaveza advokata-pripravnika da povremeno radi pro bono kako bi dobio pravo pristupa profesiji nije predstavljala povredu člana 4 stava 2 – ESLJP postavlja smjernice za njegovo tumačenje.

PRESUDA U PREDMETU
VAN DER MUSSELE PROTIV BELGIJE
(predstavka br. 8919/80)
23. novembar 1983.

1. Osnovne činjenice

Podnosilac predstavke bio je g. Van der Mussele, državljanin Belgije koji je obavljao profesiju advokata. Podnosilac predstavke upisao se kao advokat-pripravnik 27. septembra 1976. godine na pripravničku obuku, koju je završio 1. oktobra 1979. godine, od kada je upisan u registar Advokatske komore. Tokom ove pripravničke obuke, podnosilac predstavke radio je na predmetima koje bi mu dodijelio njegov mentor i dobijao je određenu naknadu za obavljeni posao.

Dana 31. jula 1979. godine, podnosioca predstavke je Kancelarija za pravne savjete i zastupanje Advokatske komore iz Antverpena postavila da, kao pomoćnik zvanično postavljenog advokata, zastupa g. Njie Ebrima, državljanina Gambije koji je bio uhapšen pod sumnjom da je izvršio krađu, te pod sumnjom za trgovinu i posjedovanje narkotika, po članu 184 Zakonika o krivičnom postupku.

G. Ebrima istupio je pred Prvostepeni sud u Antverpenu, koji je potvrdio naredbu za hapšenje izdatu u odnosu na njega i dodao još jednu stavku optužnici – da je u javnosti koristio lažno ime. Nakon žalbe g. Ebrime na ove dvije naredbe, Apelacioni sud u Antverpenu kasnije je potvrdio ove naloge.

Dana 3. oktobra 1979. godine, Prvostepeni sud izrekao je g. Ebrimi kaznu od šest mjeseci i osam dana zatvora za krađu, korišćenje lažnog imena u javnosti i nezakonit boravak, a oslobodilo ga ostalih stavki optužnice. Dana 12. novembra 1979. godine Apelacioni sud smanjio je dužinu kazne na period koji je g. Ebrima proveo u pritvoru u istrazi i 17. decembra 1979. godine on je oslobođen, nakon što ga je podnosilac predstavke zastupao.

Podnosilac predstavke zastupao je g. Ebrimu kroz čitav postupak i procijenio da je posvetio između 17 i 18 sati toj pravnoj stvari, te da njegov honorar i

naknada troškova iznose 3.400 BF¹⁰¹.

Dana 18. decembra 1979. godine, Kancelarija za pravne savjete i zastupanje obavijestila je podnosioca predstavke da je razriješen sa slučaja i da se njegov honorar i troškovi nisu mogli naplatiti od g. Ebrime, jer on nije imao sredstava.

2. Odluka Suda

Podnosilac predstavke se žalio da bi pretrpio sankcije da je odbio da zastupa g. Ebrimu nakon što je postavljen i da nije imao pravo ni na kakvu naknadu ili refundaciju troškova. Podnosilac predstavke stoga je naveo da su te okolnosti dovele do prisilnog ili obaveznog rada suprotno članu 4, te do postupanja suprotnog članu 1 Protokola br. 1. Podnosilac predstavke dalje se pozvao na član 14 u vezi sa članom 4, navodeći da postoji diskriminacija između advokata i određenih drugih profesija.

Član 4

Podnosilac predstavke je naveo da je morao da obavlja prisilni ili obavezni rad, što nije spojivo sa članom 4.

Sud je konstatovao da član 4 ne definiše značenje „prisilnog ili obaveznog rada”, već da će uzeti u obzir ugovore Međunarodne organizacije rada, a naročito Konvenciju br. 29, koja se odnosi na prisilni i obavezni rad, jer je očigledno da su se autori EKLJP-a bazirali upravo na tim tekstovima.

Član 2 stav 2 Konvencije br. 29 (MOR) predviđa da za svrhe Konvencije izraz „prisilni i obavezni rad” znači „sav rad ili usluge koje se traže od bilo kog lica pod prijetnjom kazne ili za koju se to lice nije dobrovoljno ponudilo”. Tumačenje člana 4 treba da počne od te definicije i da na odgovarajući način uzme u obzir posebne karakteristike Konvencije i činjenicu da je ona živi instrument.

Sud je ponovio da „rad” ne treba da se tumači u užem smislu te riječi u engleskom jeziku kao da se odnosi na fizički rad, već da obuhvata sve oblike posla ili usluga u smislu francuske riječi koja označava rad – *travail*.

Sud je dalje utvrđivao da li je bilo „prisilnog” rada, u smislu fizičkih ili duševnih ograničenja, ili „obaveznog” rada, koji se odnosi na rad koji se traži od

101 4.200 BF je u to vrijeme iznosilo 42.28 E.

nekog lica pod prijetnjom kazne ili se vrši protivno volji tog lica, tj. rad za koji se lice nije dobrovoljno ponudilo da ga izvrši.

Sud je smatrao da rizik od toga da će Savjet Advokatske komore (*Ordre des Avocats*) obrisati ime podnosioca predstavke sa liste pripravnika ili odbiti njegovu prijavu za upis u registar može predstavljati „prijetnju kaznom”.

Što se tiče pitanja da li se podnosilac predstavke dobrovoljno ponudio za taj posao, Sud daje relativnu težinu činjenici da se podnosilac predstavke unaprijed saglasio sa situacijom na koju se požalio i da je odmjerio (i) nedostatke stupanja u profesiju (naime, potrebu da brani klijente besplatno u određenom vremenskom periodu i u ograničenom kvantitetu) u odnosu na (ii) prednosti pripravničkog staža advokata, uključujući slobodu koju bi uživao u obavljanju poslova i priliku da se upozna sa sudovima i stekne klijente koji će plaćati njegove usluge. Podnosilac predstavke je zato bez sumnje odabrao da stupi u profesiju advokata, prihvatajući da će po pravilima profesije biti obavezan da povremeno pruži usluge besplatno i bez refundiranja troškova.

Sud je ipak dao ograničenu težinu činjenici da je podnosilac predstavke dao svoju prethodnu saglasnost na situaciju u kojoj se našao. Usluge koje predstavljaju uslov da se stupi u određenu profesiju ne mogu se tretirati kao dobrovoljno prihvaćene unaprijed ukoliko su takve da predstavljaju prevelik ili nesrazmjernan teret u poređenju sa prednostima koje se vezuju za buduće obavljanje te profesije (kao što su usluge koje nisu povezane sa profesijom u koju se ulazi).

Da bi pomogao u tumačenju člana 4 stava 2, Sud je uputio na stav 3, koji određuje granice samog sadržaja zabrane prisilnog ili obaveznog rada. Svi podstavovi stava 3 baziraju se na vodećim idejama opšteg interesa, društvene solidarnosti i normalnog toka stvari. Sud stoga ponavlja da usluge koje je trebalo pružiti u ovom slučaju nisu bile van područja uobičajenih aktivnosti advokata, da je podnosilac predstavke imao nadoknadu u vidu prednosti koje dolaze uz samu profesiju advokata i da su usluge o kojima se ovdje radilo doprinosile profesionalnoj obuci podnosioca predstavke. Štaviše, usluge koje su bile pružene bazirale su se na konceptu društvene solidarnosti i ne mogu se smatrati nerazumnima jer su one obezbjeđivale da g. Ebrima uživa svoja prava po članu 6 stavu 3 Konvencije. I na kraju, Sud je smatrao da teret koji je nametnut podnosiocu predstavke nije bio nesrazmjernan, jer čak i ako se uzmu u obzir svi slučajevi u kojima je podnosilac predstavke bio postavljen da istupa, on bi ipak imao dovoljno preostalog vremena da obavlja posao koji mu je bio plaćen.

Sud je dalje naveo da, iako se i posao za koji se dobija naknada može smatrati prisilnim ili obaveznom radom, nepostojanje naknade ili refundiranja troškova jeste relevantno kada se cijeni srazmjernost. U ovom konkretnom slučaju, Sud je smatrao da je iznos troškova koje je imao podnosilac predstavke bio relativno mali i da se nije pokazao kao pretjeran.

U zaključku, Sud nije utvrdio da između cilja usluga (ispunjavanje uslova za obavljanje profesije advokata) i obaveza koje su preuzete kako bi se taj cilj postigao postoji neravnoteža koja možedovesti do zaključka da su usluge podnosioca predstavke bile obavezne uprkos njegovoj saglasnosti. Sud stoga nije našao povredu člana 4 stava 2 Konvencije.

Član 14 u vezi sa članom 4

Podnosilac predstavke je naveo da su belgijski advokati imali nepovoljniji tretman od pripadnika drugih profesija, kao što su, na primjer, medicinari, jer su morali da rade *pro bono*. U tom smislu, Sud je naveo da nije bilo povrede člana 14 u vezi sa članom 4 jer je postojala razlika između profesije advokata i drugih profesija koje su navedene i da nije bilo dokaza koji bi ukazali na postojanje bilo kakvih sličnosti između različitih situacija o kojima je ovdje riječ.

Član 1 Protokola br. 1

Sud je utvrdio da nije bilo povrede člana 1 Protokola br. 1, bez obzira na to da li se on razmatra sam za sebe ili u vezi sa članom 14 Konvencije, jer član 1 Protokola br. 1 samo štiti pravo na mirno uživanje imovine. Pošto nije bilo nikakvog duga prema podnosiocu predstavke, nije bilo ni prostora za primjenu člana 1 Protokola br. 1.

Dio IV

SAŽETI PRIKAZ SUDSKE PRAKSE U SLUČAJEVIMA TRGOVINE LJUDIMA U CRNOJ GORI

Sažeti prikaz sudske prakse u predmetima trgovine ljudima u Crnoj Gori ima za cilj da stručnoj i opštoj javnosti omogućí uvid u relevantnu praksu crnogorskih sudova kada je riječ o odlučivanju u predmetima trgovine ljudima, i to kroz selektovanje najznačajnijih izvoda iz samih sudskih odluka.

Crna Gora je potvrdila najznačajnije međunarodne pravne dokumente iz ove oblasti, od kojih se po svom značaju posebno ističu Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, koju dopunjuju Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i djecom, koji prvi daje međunarodno prihvaćenu obavezujuću definiciju trgovine ljudima, kao i Konvencija Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima.

Ratifikacijom ovih dokumenta, Crna Gora je preuzela obavezu da poštuje zakonske i druge obaveze koje proizlaze iz ovih akata, da preuzima efikasne mjere krivičnog gonjenja počinitelaca, mjere zaštite žrtve i preventivne mjere. Trgovina ljudima je propisana kao posebno krivično djelo u crnogorskom krivičnom zakonodavstvu 2003. godine, a godinu dana nakon toga usvojena je i prva nacionalna Strategija za borbu protiv trgovine ljudima, čime je uspostavljen zakonodavno-strateški pristup u rješavanju ovog fenomena.

Ovaj dio Priručnika obuhvata sve do sada pravnosnažno okončane predmete koji su se vodili pred nadležnim sudovima za krivično djelo trgovine ljudima, što predstavlja ukupno 17 predmeta, od čega se 16 predmeta odnosi na krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, a jedan predmet na krivično djelo trgovine djecom radi usvojenja iz člana 445 Krivičnog zakonika Crne Gore, i to u periodu od 2004. godine do danas.

Na samom početku, daje se osvrt na krivično-pravni aspekt trgovine ljudima i navode se važeće zakonske odredbe u okvirima nacionalnog zakonodavstva sa neophodnim objašnjenjima složene definicije i elemenata krivičnog djela trgovine ljudima. Nakon toga slijede praktični primjeri iz sudske prakse na osnovu kojih se može zaključiti u čemu se sastoje radnja i način izvršenja ovog krivičnog djela, kao i koji su tipovi eksploatacije žrtava najčešće zastupljeni u Crnoj Gori.

Posljednja pravnosnažna presuda donijeta je u 2014. godini, a od tog perioda do 2017. godine sudovi nijesu imali u radu predmeta za ovo krivično djelo. U 2019. donijeta je jedna prvostepena osuđujuća odluka u krivičnom postupku koji je započeo 2017. godine. Međutim, donijeta odluka nije uzeta za predmet analiziranja jer u vrijeme izrade ovog dokumenta nije stekla pravnosnažnost.

Poput drugih država u regionu, Crna Gora se karakteriše kao zemlja porijekla, tranzita i destinacije za muškarce, žene i djecu podvrgnutu seksualnoj eksploataciji i prinudnom radu. Žrtve seks-trafikinga identifikovane u Crnoj Gori prvenstveno su žene i djevojke iz Crne Gore, susjednih zemalja Balkana i, u manjoj mjeri, iz drugih zemalja Istočne Evrope. Žrtve seksualne eksploatacije eksploatišu se u ugostiteljskim objektima, barovima, restoranima, noćnim klubovima i kafićima. Djeca, naročito djeca romskog i albanskog porijekla, izložena su riziku od prisilnog prosjačenja. Romske djevojke iz Crne Gore navodno su prodate za novac kako bi stupile u brak u okviru romskih zajednica u Crnoj Gori i, u manjoj mjeri, na Kosovu, a takođe su i prisiljene da budu kućna poslugava. Žene i djevojke iz Crne Gore povremeno su podvrgavane seksualnoj eksploataciji u okviru međunarodnih organizovanih kriminalnih grupa u drugim balkanskim zemljama.¹

U strukturi pravnosnažnih sudskih odluka dominantno mjesto zauzimaju osuđujuće odluke. Za period od 2004. godine do dana izrade ovog dokumenta, nadležni sudovi osudili su ukupno 38 osoba za krivično djelo trgovine ljudima. Preciznije, od ukupno 46 okrivljenih lica protiv kojih se vodio krivični postupak, sudovi su 38 okrivljenih lica proglasili krivim i osudili na kazne zatvora, dok je sedam lica oslobođeno od optužbe, a u odnosu na jedno lice donijeta je odbijajuća odluka zbog odustanka zastupnika optužbe od krivičnog gonjenja protiv optuženog.

Iz statističke obrade podataka iz sudske prakse proizlazi da se raspon izrečenih kazni zatvora na nivou svih sudova za posmatrana krivična djela kreće od šest mjeseci do šest godina. U konačnom, na nivou presuda svih sudova prosječna visina izrečene kazne zatvora iznosi dvije godine i tri mjeseca. Postoji potreba da se u pogledu odmjeravanja kazne preispita praksa rada sudova u cilju postizanja adekvatne reakcije na krivično djelo trgovine ljudima.

Okrivljeni su uglavnom crnogorski državljani, koji su u najvećem broju slučajeva muškog pola, srednjeg ili nižeg obrazovnog nivoa i srednjih godina života.

1 Izvještaj o napretku Evropske komisije za Crnu Goru za 2019. godinu.

Kada je riječ o profilu žrtve, od ukupno 38 žrtava identifikovanih sudskim presudama njih 25 su ženskog pola, a 13 žrtava je muškog pola, što govori u prilog tome da trgovina ljudima u Crnoj Gori ima jasnu rodnu dimenziju. Statistika pokazuje i da veliki broj žrtava potiče iz Crne Gore, a ostale žrtve su porijeklom iz: Ukrajine, Srbije, Makedonije, Republike Kosova, Bangladeša, dok je samo jedna žrtva trgovine ljudima bila albanskog državljanstva. Iako značajan broj žrtava čine crnogorski državljani², statistički podaci govore da se u većem broju slučajeva radi o krivičnim djelima trgovine ljudima sa prekograničnim elementima.

Kada govorimo o tipovima eksploatacije žrtava trgovine ljudima u Crnoj Gori, dominantan tip eksploatacije jeste seksualna eksploatacija, koja se javlja u najvećem broju slučajeva, a zabilježeni su i slučajevi eksploatacije žrtava u svrhu prinudnog rada i dovođenja u položaj sluge, kao i jedan slučaj eksploatacije u cilju trgovine djecom radi usvojenja. Ostali oblici iskorišćavanja žrtava – radi oduzimanja djelova tijela, radi prosjačenja i radi sklapanja prinudnog braka – nijesu zabilježeni u analiziranim sudskim odlukama.

1. Nacionalni krivičnopravni okvir za borbu protiv trgovine ljudima

Na definicijama trgovine ljudima koje su date u međunarodnim dokumentima zasnivaju se i definicije krivičnog djela trgovine ljudima u većini evropskih zemalja, pa i ona koja je sadržana u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore.

Trgovina ljudima je regulisana prvi put kao posebno krivično djelo u Krivičnom zakoniku Crne Gore 2003. godine³ i nalazi se u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. U sadržajnom smislu, ono ima dosta složenu konstrukciju sa raznovrsnim radnjama izvršenja, ali sve one u osnovi predstavljaju različite oblike nehumanog postupanja sa ljudima.⁴

Od uvođenja krivičnog djela trgovine ljudima u krivično zakonodavstvo bilo je nekoliko izmjena i dopuna Krivičnog zakonika, kojima je krivični zakonodavac pravio pomak i usklađivao domaći pravni okvir sa međunarodnim standardima i zahtjevima međunarodne zajednice. Te izmjene i dopune bile su u

2 Ukupno 10 žrtava bilo je crnogorskog državljanstva.

3 Krivični zakonik Crne Gore, „Službeni list Republike Crne Gore“, br. 070/03 od 25. 12. 2003.

4 Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, dr Ljubiša Lazarević, dr Branko Vučković i dr Vesna Vučković.

2003⁵, 2004⁶, 2006⁷, 2008⁸, 2010⁹, 2013¹⁰, 2015.¹¹ i 2017.¹² godini.

Dopune u odnosu na svrhu eksploatacije vršene su u cilju proširenja kruga radnji, tako da su dodate i sljedeće vrste: „ropstvo ili ropstvu sličan odnos”, „drugi oblici seksualne eksploatacije” i „sklapanje nedozvoljenog braka”.

Kada je riječ o kvalifikatornim okolnostima, taj spisak je proširen tako da obuhvata i javne zvaničnike koji su, u vršenju svojih dužnosti, počinili krivično djelo trgovine ljudima i time ugrozili život žrtve. Takođe, konkretno je ukazano i na irelevantnost pristanka žrtve na namjeravanu eksploataciju.

Obim i djelokrug člana 445 Krivičnog zakonika („Trgovina djecom radi usvajanja”) takođe je proširen tako da obuhvata djecu uzrasta do 18 godina.

U skladu sa odredbama člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, trgovinu ljudima vrši onaj: *ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem: vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, ropstva ili ropstvu sličan odnos, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima*. Za osnovni oblik predviđena je kazna zatvora od jedne do deset godina.

Smatra se da postoji osnovni oblik ovoga djela kada je učinjeno prema maloljetnom licu i kada učinilac nije upotrijebio silu, prijetnju ili neki drugi od navedenih načina izvršenja. Takođe, teži oblik djela postoji ukoliko je osnovni oblik

5 „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25. 12. 2003.

6 „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 013/04 od 26. 2. 2004.

7 „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 047/06 od 25. 7. 2006.

8 „Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27. 6. 2008.

9 „Službeni list Crne Gore”, br. 025/10 od 5. 5. 2010, i br. 073/10 od 10. 12. 2010.

10 „Službeni list Crne Gore”, br. 040/13 od 13. 8. 2013, i br. 056/13 od 6. 12. 2013.

11 „Službeni list Crne Gore”, br. 014/15 od 26. 3. 2015, 042/15 od 29. 7. 2015, i br. 058/15 od 9. 10. 2015.

12 „Službeni list Crne Gore”, br. 044/17 od 6. 7. 2017.

djela učinjen prema maloljetnom licu ili je djelo učinjeno od strane službenog lica u obavljanju službene dužnosti ili je sa umišljajem doveden u opasnost život jednog ili više lica, i u tom slučaju zakonodavac predviđa da će se učinilac kazniti zatvorom od najmanje tri godine.

Postoje i dva oblika kod ovog krivičnog djela kvalifikovana težom posljedicom. Naime, ako je usljed djela iz st. 1 do 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda nekog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do 12 godina, a ako je usljed djela iz st. 1 i 3 ovog člana nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom od najmanje 10 godina.

Zakonodavac propisuje i teži oblik djela u slučaju da se neko bavi vršenjem krivičnog djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica i tada je predviđena kazna zatvora u trajanju od najmanje 10 godina.

Poseban oblik djela, predviđen u st. 7 člana 444 KZ-a Crne Gore, postoji u slučaju da neko koristi usluge lica za koje zna da je prema njemu učinjeno djelo iz st. 1 ovog člana i u tom slučaju predviđena je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ovo djelo ima i kvalifikovani oblik koji postoji kada je ono učinjeno prema maloljetnom licu i u tom slučaju učinilac će se kazniti zatvorom od tri do 15 godina.

Važan je i poslednji stav člana 444, kojim je inkriminisana trgovina ljudima, a to je da je pristanak žrtve prema kojoj je izvršeno djelo iz st. 1 do 3 ovog člana bez uticaja na postojanje tog krivičnog djela.

Elementi krivičnog djela trgovine ljudima

Za osnovni oblik krivičnog djela karakteristična su tri obilježja: radnja, način izvršenja i cilj koji se želi postići.

Radnja vršenja	Način izvršenja	Cilj
<ul style="list-style-type: none"> • Vrbovanje; • Prevoz; • Prebacivanje; • Predaja; • Prodaja; • Kupovina; • Posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica. 	<p>Ko silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem.</p>	<p>Eksploatacija rada; Prinudni rad; Dovođenje u položaj sluge, ropstvo ili ropstvu sličan odnos; Vršenje kriminalne djelatnosti; Vršenje prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije; Prosjačenje; Upotreba u pornografske svrhe; Sklapanje nedozvoljenog braka; Radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima.</p>

→ Radnja i način izvršenja

Radnja izvršenja osnovnog oblika trgovine ljudima jeste vrbovanje, prevoz, prebacivanje, predaja, kupovina, posredovanje u prodaji, sakrivanje ili držanje drugog lica, i to na jedan od sljedećih načina: silom ili prijetnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, povjerenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, radi dobijanja saglasnosti od lica koje ima kontrolu nad drugim licem.

Navedene radnje su pojmovno jasne i ne iziskuju objašnjenja. Određene dileme može izazvati termin „vrbovanje”, ali njega treba tumačiti povezano sa ciljevima koje ono treba da postigne. Riječ je o nagovaranju nekog lica, traženju od njega saglasnosti odnosno pristanka da preduzme neke djelatnosti odnosno da se stavi u određeni položaj i ovaj oblik radnje se najčešće može odnositi na vršenje kriminalnih aktivnosti, prostituciju, prosjačenje i dr.¹³

Za postojanje krivičnog djela uvijek je potrebno da se neka od radnji izvršenja preduzme na neki od navedenih načina. U stvari, radnju i način njenog preduzimanja treba ovdje posmatrati kao cjelinu. Na primjer, prevoz nekog lica sam po sebi ne znači ništa u smislu ovog krivičnog djela. Samo ako se to čini silom ili prijetnjom, dovođenjem ili održavanjem u zabludi ili na neki drugi od navedenih načina u zakonskom opisu, postojaće radnja izvršenja ovog krivičnog djela.¹⁴

→ **Cilj izvršenja**

Međutim, za postojanje krivičnog djela neophodna je i određena usmjerenost te radnje. Radi se o ciljnim djelatnostima, tj. one su povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine, tj. u vezi sa pasivnim subjektom. Potrebno je da se te radnje vrše u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluge, vršenja kriminalne djelatnosti, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, sklapanja nedozvoljenog braka, radi oduzimanja dijela tijela za presađivanje ili radi korišćenja u oružanim sukobima. Korišćene pojmove kod opisa radnje izvršenja, kao i one kojima se opisuje cilj, treba shvatiti na način kako se ti pojmovi koriste kod odgovarajućih krivičnih djela u KZ-u, dok je za razumijevanje nekih od njih potrebno imati u vidu Protokol, u kome se daje značenje upotrijebljenih izraza, kao i neke druge međunarodne konvencije za ovu oblast.¹⁵

Neki od navedenih ciljeva pojavljuju se i kao obilježja (najčešće posljedica) drugih krivičnih djela ili su pojmovno jasni, pa ih ne treba posebno komentarisati. Nijesu dovoljno pravno precizni pojmovi „prinudni rad” i „dovođenje u položaj sluge”. Pod prinudnim radom treba razumjeti prinuđavanje drugog da obavlja neke djelatnosti suprotno njegovoj volji. To se najčešće postiže upotre-

13 Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, dr Ljubiša Lazarević, dr Branko Vučković i dr Vesna Vučković, 2004. godina.

14 Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, autor prof. dr Zoran Stojanović, 2010. godina.

15 Idem.

bom sile ili prijetnje, a za postojanje djela nije od značaja priroda rada na koji se neko prinuđava. To može biti rad koji je dozvoljen, koji je čak i koristan, ali je suština djela u tome da se on obavlja ne po volji pasivnog subjekta, već pod uticajem prinude od strane izvršioca djela. Položaj sluge treba razumjeti kao odnos potpune podređenosti prema drugom licu, obavezu pasivnog subjekta da „služi” izvršioca djela da bez pogovora izvršava njegova naređenja. Taj položaj ne treba izjednačavati sa odnosom zavisnosti ili potčinjenosti; on je gori i više znači odnos potpune podređenosti.¹⁶

Dovršeno krivično djelo postoji i onda kada nije ostvaren cilj zbog kojeg je preduzeta radnja izvršenja na neki od navedenih načina. Međutim, potrebno je da se utvrdi da je umišljaj bio upravljen na ostvarenje tog cilja.¹⁷

Krivičnim zakonikom Crne Gore inkriminisano je i **krivično djelo trgovina djecom radi usvojenja u članu 445**. Ova inkriminacija je unijeta u KZ s obzirom na to da krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 ne obuhvata trgovinu djecom radi usvojenja.¹⁸

Osnovni oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko oduzme maloljetno lice radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva. Za osnovni oblik propisana je kazna zatvora od jedne do pet godina.

Ukoliko se ovo djelo vrši na organizovan način ili za onoga ko se bavi vršenjem djelatnosti iz osnovnog oblika, predviđena je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Krivično djelo zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu takođe je inkriminisano u članu 446 Krivičnog zakonika Crne Gore. Djelo čini onaj ko, kršeći pravila međunarodnog prava, stavi drugog u ropski ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda drugom licu ili posreduje u kupovini, prodaji ili predaji ovakvog lica ili podstiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu lica koje izdržava ili o kojem se stara, i učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina. Zakonodavac predviđa i slučaj da će se onaj ko prevozi lica koja se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu iz

16 Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, dr Ljubiša Lazarević, dr Branko Vučković i dr Vesna Vučković, 2004. godina.

17 Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, autor prof. dr Zoran Stojanović, 2010. godina.

18 Idem.

jedne zemlje u drugu kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina, a ukoliko se ovo krivično djelo učini prema maloljetnom licu, u tom slučaju propisana kazna zatvora iznosi od pet do 15 godina.

2. Sažeti prikaz presuda

Tabelarni prikaz presuda

Oznaka presude:	Naziv suda:	Datum donošenja:
K. br. 35/09	Viši sud u Podgorici	6. 5. 2011.
K. br. 261/09	Viši sud u Podgorici	1. 3. 2010.
K. br. 197/08	Viši sud u Podgorici	16. 2. 2011.
Kž. br. 470/08 ¹	Viši sud u Podgorici	13. 2. 2009.
K. br. 267/07	Viši sud u Podgorici	3. 6. 2008.
K. br. 6/13	Viši sud u Podgorici	18. 11. 2013.
K. br. 271/08	Viši sud u Podgorici	2. 7. 2009.
Ks. br. 2/10	Viši sud u Podgorici	28. 4. 2010.
K. br. 201/07	Viši sud u Podgorici	9. 3. 2013.
K. br. 28/08	Viši sud u Podgorici	24. 7. 2009.
K. br. 19/12	Viši sud u Podgorici	10. 6. 2013.
Ks. br. 3/09	Viši sud u Bijelom Polju	29. 9. 2009.
Ks. br. 12/12 ²	Viši sud u Bijelom Polju	3. 12. 2012.
K. br. 55/08	Viši sud u Bijelom Polju	19. 5. 2009.
K. br. 9/1332	Osnovni sud u Podgorici	15. 12. 2010.
K. br. 05/1087	Osnovni sud u Podgorici	28. 9. 2006.
K. br. 05/789	Osnovni sud u Podgorici	23. 12. 2005.
K. br. 54/11	Osnovni sud u Ulcinju	23. 9. 2014.
K. br. 78/09	Osnovni sud u Rožajama	15. 5. 2009.

19 Kž. br. 470/08, Apelacioni sud Crne Gore je djelimično uvažio žalbu optuženog S. S. i njegovog branioca, pa se preinačava presuda Višeg suda u Podgorici K. br. 2567/07 od 3. 6. 2008.

20 Presudom Višeg suda u Bijelom Polju Ks. br. 12/12 djelimično se stavlja van snage presuda ovog suda Ks. br. 3/09 od 29. 9. 2009. godine, u pogledu odluke o krivičnoj sankciji za jednog od optuženih u ovom predmetu.

Presude Višeg suda u Podgorici

1. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 6/13 utvrđeno je da je optuženi J. V. kriv jer se: „U periodu od 17. jula 2011. do 15. jula 2012. godine, na području opštine Herceg Novi, **bavio trgovinom ljudima, zloupotrebom i iskorišćavanjem teških prilika u cilju vršenja prostitucije, predavao drugom veći broj ženskih lica među kojima i dvije maloljetnice**, iako je bio svjestan svoga djela i htio njegovo izvršenje, na način što je oštećene S. S. i A. M., koje potiču iz istog mjesta u R. M., zloupotrebom njihovih teških imovinskih prilika i zbog bolesti članova porodice i potreba njihovog liječenja i njihove nezaposlenosti, obećao im pomoć, i to oštećenoj A. M. pomoć u liječenju njenog oca i nabavku injekcije za liječenje istog, a oštećenoj S. S. novac za pregled bolesne majke, za koju pomoć bi mu oštećene uzvratile zaradom ostvarenom zaposlenjem na brodu, koje im je prethodno obećao, a potom iako je znao da nemaju novca, tražio od oštećenih da mu vrate pozajmljeni novac, predočavajući im da novac mogu vratiti pružanjem seksualnih usluga, te u odnosu na oštećenu V. D. i njenu maloljetnu ćerku S. M. za koju je znao da je maloljetna jer je od iste tražio da prilikom susreta sa muškim osobama sakriva svoje godine, iskorišćavanjem njihovih teških materijalnih prilika, za koje je znao, jer su ga iste o tome upoznavale govoreći mu da nemaju novca ni za hleb, te da nemaju novca za plaćanje stanarine i struje i da su im životni uslovi neizdržljivi, dok je u odnosu na oštećenu R. A. kojoj je u toku druženja, kada mu se povjerila za svoju tešku materijalnu situaciju, obećao joj da će joj pomoći u rješavanju finansijske situacije i u tu svrhu joj pozajmio novac za plaćanje stanarine, a zatim je uslovljavao da mu pozajmljeni novac vrati tako što će pružati seksualne usluge, te u odnosu na oštećenu A. D. koja je zbog teških životnih prilika bila prinuđena da dolazi u Crnu Goru, u H. N., gdje osim njega nije poznavala nikog drugog, a koji je znao za njenu tešku materijalnu situaciju, koje okolnosti je okrivljeni iskoristio predočavajući joj da će pružanjem seksualnih usluga obezbijediti finansijska sredstva koja će joj omogućiti bolju materijalnu situaciju za njenu porodicu, a za maloljetnu P. D. za koju je znao da je maloljetna, jer je upoznao za vrijeme dok je ista pohađala školu, a motivisan sticanjem profita, na koji način ih je zloupotrebom teških prilika, radi pružanja seksualnih usluga predavao muškim osobama u cilju prostitucije, tako što je oštećene u označenom periodu dovodio u svoje stanove u Herceg Novom u blizini hotela „Plaža” i u Baošićima u zgradi broj 601, gdje ih je stavljao na raspolaganje većem broju muških osoba, koje je prethodno kontaktirao putem telefona i sa njima ugovarao mjesto, vrijeme, cijenu i osobine oštećenih u smislu zadovoljenja njihovih seksualnih potreba, a nakon toga, neposredno i putem telefona davao uputstva oštećenima V. D., R. A., A. M., S.

S., A. D. i maloljetnim S. M. i P. D., koja uputstva su se odnosila na vrijeme provedeno sa muškim osobama, nadoknadu i način na koji je potrebno zadovoljiti seksualne potrebe pojedinih muških osoba, a po kojim uputstvima su oštećene i postupale, dok je za vrijeme pružanja seksualnih usluga okrivljeni iz lokala koji se nalazio preko puta stanova sa kojima je raspolagao, nadzirao i provjeravao da li oštećene postupaju po njegovim uputstvima, kao i vrijeme njihovog boravka sa muškim osobama, kako bi imao potpunu kontrolu u pogledu ponašanja oštećenih i pružanja seksualnih usluga, za koje usluge je sa njihovim korisnicima prethodno ugovarao u različitim novčanim iznosima uglavnom od 50€ do 100€ i zadržavao dio novca za sebe, a oštećenima davao određeni iznos novca, a kada je oštećenima već ugovoreni iznos novca neposredno predat, iste su znajući da je okrivljeni ugovorio cijenu usluga dio novca mu predavale.”

U daljem obrazloženju presude stoji da je „optuženi bio svjestan da zloupotrebljava teške prilike oštećenih, jer je znao da njihova loša materijalna situacija i u odnosu na neke od oštećenih, bolest uži članova porodice predstavljaju teške trenutke u njihovim životima, pa je očigledno htio te okolnosti da iskoristi radi sticanja profita, čim ih je predavao drugim muškim licima u dužem periodu u cilju prostituisanja, te se u takvom njegovom ponašanju stiču sva zakonska obilježja krivičnog djela trgovina ljudima iz člana 444 stav 6 u vezi stava 3 i 1 Krivičnog zakonika Crne Gore.”

U ovom predmetu, utvrđeno je da je trgovina ljudima vršena zloupotrebom teških prilika žrtava i njihovim predavanjem drugim muškim licima u cilju njihove prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, a žrtve su bile i maloljetna i punoljetna lica.

Predmet se odnosi na eksploataciju žrtava koje su bile maloljetne, pa su se u konkretnom slučaju ispunili uslovi za postojanje kvalifikovanog oblika ovog krivičnog djela. Naime, kao što stoji u ovoj presudi, optuženi se bavio zloupotrebom teških prilika žrtava i njihovim predavanjem drugim muškim licima u cilju njihove prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije i u odnosu na dvije žrtve koje u to vrijeme nijesu navršile 18 godina, pa je takvo njegovo ponašanje poprimilo teži oblik iz člana 444 st. 6 u vezi sa st. 3 i 1 KZ-a, zato što je radnja izvršenja preduzeta i prema maloljetnim licima (član 142 st. 9 KZ-a).

Uočava se da sud koristi i odredbe relevantnih međunarodnih akata iz predmetne oblasti, što se može vidjeti iz sljedećeg izvoda iz presude: *Kada su maloljetna lica žrtve predmetnog krivičnog djela onda se i prema Konvenciji Savjeta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima smatraju ugrožena u odnosu na izvršio-*

ca „zbog svoje starosne dobi”, čak i onda, kada nije upotrijebljena sila, prijetnja ili neki drugi način preduzimanja radnji izvršenja, koji je propisan u stavu 1 iz člana 444 Krivičnog zakonika i tada se na osnovu stava 2, kažnjivost izvršioca izjednačava sa onom propisanom u prethodnom stavu i kreće u okvirima od jedne do deset godina. Takođe, prema citiranoj Konvenciji ne može se prihvatiti kao opravdanje za izvršioca ni okolnost da „bilo koja maloljetna osoba daje pristanak na iskorišćavanje”, upravo zbog te svoje starosne dobi i činjenice da proces sazrijevanja takvih ličnosti još uvijek nije dovršen.

2. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 19/12 utvrđeno je da su se optuženi (6 lica): „U periodu od kraja maja mjeseca 2010. godine do neutvrđenog dana avgusta mjeseca 2010. godine, optuženi Z. Lj. i Đ. I., u Podgorici, a u periodu od neutvrđenog dana mjeseca avgusta 2010. godine do 13.09.2010. godine, optuženi N. B., N. A. i B. I. u Nikšiću, **bavili trgovinom ljudima**, a optuženi V. J., sa umišljajem pomogao u bavljenju trgovinom ljudima optuženima N. B., N. A. i B. I., na način što su optuženi Z. Lj., Đ. I., N. B., A. N. i B. I. **zloupotrebljavajući odnos zavisnosti i teških prilika** oštećene Lj. S., a optužena Đ. I. i **dovodeći u zabludu oštećenu**, koja je iz Kotora došla u Podgoricu, sama bez ličnih dokumenata i sredstava za život, za šta su optuženi znali **i istu držali u cilju vršenja prostitucije**, tako što je prvo optužena Đ. I. lažno predstavila da će, baveći se pružanjem seksualnih usluga, lako zaraditi veći iznos novca, na šta je oštećena u početku pristala, a kada je odlučila da se time više ne bavi, optužena Đ. I. joj je rekla da mora da radi i zaradi za jelo, piće i smještaj, nakon čega je zajedno sa optuženim Z. Lj., svakodnevno joj dovodili po nekoliko lica muškog pola, kojima je oštećena, na mjestima koja su optuženi odredili i pod njihovim nadzorom, pružala seksualne usluge za koje usluge su ova lica plaćali optuženima iznose od po 20 do 30 €, koji novac su zadržavali za sebe, dok su oštećenju obezbjeđivali samo smještaj i oskudnu hranu, što su činili u kontinuitetu do neutvrđenog dana avgusta mjeseca, kada je oštećena, nakon što je, po nalogu optuženog Z. Lj., pružila seksualne usluge optuženom N. B., N. A. i B. I., na njihov poziv da će joj kod njih biti bolje, koristeći njen težak materijalni položaj, oštećenu, u noći, bez ličnih stvari, autom, prevezli do Nikšića, gdje su je držali u cilju daljeg bavljenja prostitucijom, pa su oštećenju svakodnevno dovodili po nekoliko lica muškog pola, kojima je oštećena, na mjestima koja su optuženi odredili i pod njihovim nadzorom, pružala seksualne usluge, za koje usluge su ova lica plaćala optuženima iznose od po 20 do 30 €, koji novac su zadržavali za sebe, dok su oštećenju obezbjeđivali samo smještaj i oskudnu hranu, što su činili u kontinuitetu, sve do dana 13.09.2010. godine, kada je oštećena, iz zdravstvenih razloga, prebačena u bolnicu, u kojem periodu je optuženi V. J., optuženima N. B., N. A. i B. I., sa umišljajem pomogao u bavljenju trgovinom ljudima, stvaranjem uslova

za izvršenje ovog krivičnog djela, na način što je tokom septembra mjeseca 2010. godine, dva-tri puta oštećenu vozilom odvezio do korisnika seksualnih usluga, koje su prethodno ugovorili optuženi N. B., N. A. i B. I., gdje bi oštećenu sačekao, a zatim vratio.”

Ova presuda predstavlja primjer bavljenja trgovinom ljudima, i to na **način** što su optuženi **zloupotrijebili odnos zavisnosti i teških prilika oštećene**, koja je, kako sud to utvrđuje, bila u životnoj situaciji da nije imala gdje da ode, gdje da spava, nije imala novca za osnovne životne namirnice, sredstva za higijenu, garderobu, osim jedne suknje i jedne majice na bretele, i bez ličnih dokumenata, što je optuženima bilo poznato, pa su optuženi, zloupotrebjavajući odnos zavisnosti i teških prilika oštećene, a optužena Đ. I. i dovodeći u zabludu oštećenu, istu držali u cilju vršenja prostitucije i na taj način se bavili trgovinom ljudima.

3. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 35/09 utvrđeno je da se optuženi oslobađaju optužbe da su: „U periodu od 20. do 24. 10. 2004. godine u Ulcinju na **organizovan način, prijetnjom, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom teških prilika** držali oštećenu N. M., albansku državljanku, a **u cilju vršenja kriminalnih djelatnosti i prostitucije**, na način što je, prethodno optuženi A. M. obećao izvjesnom albanskom državljaninu L. da će pomoći oštećenoj da pređe granicu SCG iz Albanije mimo graničnog prelaza, nakon čega je, sa ostalim okrivljenim sačekao oštećenu koja je vjerujući mu da će je odvesti do njene tetke, došla na ugovoreno mjesto u blizini granične linije odakle su je, po već dogovorenom planu, odveli u praznu kuću u mjestu Donji Štoj čiji vlasnik M. S. živi u inostranstvu, gdje su je držali zatvorenu četiri dana kako bi je prinudili da se za njihov račun bavi prostitucijom i da iz Albanije dovodi djevojke koje će se baviti prostitucijom, te da za njihov račun prodaje drogu, prijeteci ako ne pristane da će joj uništiti porodicu, a nju ubiti.”

Ovom presudom sud je optužene oslobodio od optužbe, jer nije dokazano da su izvršili krivično djelo trgovine ljudima, pa u daljem tekstu slijedi izvod iz obrazloženja presude.

Naime, ova oslobađajuća presuda se temeljila na neprihvatanju iskaza oštećene, kako stoji tačno u presudi: [...] *iz razloga što iskazu oštećene N. M, na kojem se kao osnovnom i jedinom dokazu temelji optužnica, sud nije poklonio vjeru i isti je smatrao neistinitim, prije svega zbog činjenice da se oštećena o istom događaju pet puta različito izjašnjava.*

U obrazloženju presude se navodi da je suštinska ključna faza cjelokupnog procesa trgovine ljudima eksploatacija žrtve. To je osnovno sredstvo za ostvarenje protivpravnog profita. Žrtve mogu biti eksploatisane na razne načine. Po ocjeni suda, u konkretnom slučaju, oštećena kao žrtva nije eksploatisana u cilju vršenja kriminalnih djelatnosti ili prostitucije. Slijedi obrazloženje iz same presude: [...] *stoji činjenica da je optuženi A. M. pomogao oštećenju da pređe granicu mimo graničnog prelaza, međutim, ta radnja se ne može cijeliti i prihvatiti kao radnja izvršenja krivičnog djela trgovina ljudima iz čl. 444 st. 6 u vezi st. 1 Krivičnog zakonika, jer u izvršenju ovog djela potrebno je da se neka od radnji izvršenja preduzme na neki od gore navedenih načina, odnosno radnju i način njenog preduzimanja treba posmatrati kao cjelinu. Naime, radi se o ciljnim djelatnostima, tj. one su povezane sa postizanjem određenog cilja u odnosu na lice koje je predmet trgovine, tj. u vezi sa pasivnim subjektom. Potrebno je da se te radnje vrše u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, dovođenja u položaj sluga, vršenja kriminalne djelatnosti prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe itd. Shodno navedenom, nije dokazan element krivičnog djela koji je neophodan za predmetno krivično djelo, a to je, da su optuženi u periodu od 20. do 24.10.2004. godine, držali oštećenu N. M. zatvorenu u cilju vršenja kriminalnih djelatnosti i prostitucije. Naprotiv, na osnovu provedenih dokaza i činjenica koje iz istih proizilaze, može se izvesti jedini zaključak da je optuženi A. M. pomogao oštećenju N. M. da mimo graničnog prelaza pređe granicu Crne Gore iz Albanije, ali se ne može izvesti zaključak da su prijetnjom, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom teških prilika, oštećenu četiri dana držali zatvorenu kako bi je prinudili da se za njihov račun bavi prostitucijom i da iz Albanije dovodi djevojke koje će se baviti prostitucijom, te da za njihov račun prodaje drogu, prijeteći ako ne pristane da će joj uništiti porodicu, a nju ubiti.*

4. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 197/08²¹ utvrđeno je da su optuženi (njih troje) „U periodu od neutvrđenog dana septembra mjeseca do novembra 2007. godine u Prizrenu - Kosovo i Ulcinju, djelujući na **organizovan način, silom i dovođenjem u zabludu, prevezli i držali u cilju dovođenja u položaj sluga**, maloljetnu G. A., na način što su, neutvrđenog dana septembra mjeseca 2007. godine iz Ulcinja došli u Prizren kako bi **putem prevare** doveli u Ulcinj oštećenu G. A. i **radno je eksploatisali**, kojom prilikom ju je okrivljena K. obmanom navela da iz svog sela Pećani dođe u Prizren, u stan okrivljenih A. Dž. i A., gdje joj je

21 Jednom okrivljenom se stavlja na teret i izvršenje krivičnog djela silovanje u produženom trajanju iz člana 204 st. 3. u vezi sa st. 1. u vezi sa članom 49 Krivičnog zakonika.

rekla da će da idu na jedan dan u Ulcinj, što oštećena nije prihvatila, zbog čega ju je tukla i nije joj dozvolila da izađe iz stana, a sledećeg dana, nakon što su pribavili ličnu kartu na ime punoljetnog lica K. L., vozilom kojim je upravljao A. Dž., prevezli su je preko graničnog prelaza Kula u Crnu Goru, kojom prilikom joj je optuženi A. Dž. naredio da se pravi da spava i službenim licima na prelazu pokazao ličnu kartu K. L., lažno predstavljajući da je to lična karta oštećene, da bi je po dolasku u Ulcinj, ne prijavljujući njen boravak nadležnom organu, smjestili u zajedničkom stanu, a zatim ju je A. Dž. zaposlio kao konobaricu u ugostiteljskom objektu „K.“, gdje je oštećena ostvarivala zaradu u iznosu od po 10 eura za radni dan, koji novac su joj okrivljeni oduzimali, a obezbjeđivali su joj samo smještaj i oskudnu ishranu.”

Radnja izvršenja ovog krivičnog djela se sastojala u upotrebi sile, održavanju u zabludi, te prevoženju i držanju drugog lica, a sve u cilju dovođenja u položaj sluge.

U odnosu na **radnju izvršenja** krivičnog djela trgovine ljudima iz člana 444 st. 1 Krivičnog zakonika, sud navodi da je ona alternativno određena i preduzimanjem bilo koje od pojedinačno određenih radnji ostvaruje se obilježje tog krivičnog djela. U konkretnom slučaju, radnja krivičnog djela se sastoji u **upotrebi sile, održavanju u zabludi, te prevoženju i držanju drugog lica, a sve u cilju dovođenja u položaj sluge**. Po st. 3 istog člana zaštitni objekat je maloljetno lice, dok je u st. 6 istog člana predviđen teži oblik ovog krivičnog djela kvalifikovan posebnom okolnošću i isti postoji ako se neko bavi vršenjem krivičnih djela propisanih u st. 1-3 (član 444 KZ-a) ili je krivično djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, a u smislu navedenog stava organizovan način od strane više lica postoji kada se od strane dva ili više lica planira izvršenje djela, dakle, izvršenje djela nije rezultat spontanog i iznenadnog djelovanja, već njegovom izvršenju prethodi određeni stepen organizovanja i planiranja, **dok položaj sluge treba razumjeti kao odnos potpune podređenosti drugom licu, obavezu pasivnog subjekta – oštećene da služi izvršiocima djela i da bez pogovora izvršava njihova naređenja.**

5. U predmetu Višeg suda u Podgorici bila su optužena četiri lica, a u presudi KS. br. 2/2010 predstavljeno je da su: „Okrivljeni A. I. sredinom aprila mjeseca 2008. godine, na teritoriji Republike Srbije, a od početka juna mjeseca 2008. godine i na teritoriji Crne Gore organizovao grupu sa ciljem vršenja teških krivičnih djela - trgovine ljudima, za koja se može izreći kazna zatvora od 15 godina, radi sticanja dobiti **organizovanim prebacivanjem mladih žena iz Ukrajine**, na teritoriju Kosova preko teritorije Srbije ili Crne Gore **u cilju njihove seksualne**

eksploatacije - prostitucije, a čiji su pripadnici postali okrivljeni S. M. i L. T. i više lica neutvrđenog identiteta, pri čemu je djelatnost grupe planirana u međunarodnim razmjerama na duže vrijeme, sa unaprijed određenim ulogama i zadacima, a ovo na način što je okrivljeni A. I. kao **organizator grupe** obezbjeđivao novac za pokriće putnih i drugih troškova u vezi prebacivanja većeg broja žena, koristeći papire svoje firme PP „Lj. NN” koje je registrovano na Kosovu, a radi prikazivanja njihovog dolaska kroz poslovni i radni aranžman, dok je okrivljeni S. M., kao pripadnik grupe i po dogovoru sa okrivljenim A. I. koristeći svoje lične veze i česti boravak u Prijednjestrovju, gdje živi njegova supruga, lično i preko njemu poznatih lica **vrbovao mlade žene** ukrajinske državljanke da dođu na Kosovo i Srbiju, obećanjem dobre zarade, kao i pokrićem troškova dolaska, a okrivljeni L. T. na teritoriji Crne Gore, djelujući kao pripadnik grupe i po dogovoru sa okrivljenim S. M. obezbijedio je apartman u Sutomoru za prihvrat i privremeni smještaj ukrajinskih državljanke po njihovom dolasku u Crnu Goru.

II

Okrivljeni A. I., S. M., L. T. i D. E. početkom juna mjeseca 2008. godine, pristupili su **organizovanom prebacivanju ukrajinskih državljanke** M. O. i S. J. iz Ukrajine u Crnu Goru, koristeći legalan dolazak turista na odmor i ljetovanje, charter letovima iz Ukrajine na relaciji Kijev-Tivat, u aranžmanima turističkih agencija iz Ukrajine, sa krajnjim ciljem da ih prebace na teritoriju Kosova, **radi njihove seksualne eksploatacije** u noćnim klubovima u Kosovskoj Mitrovici, pa je A. I. kao organizator grupe, dao okrivljenom S. M. novac u neutvrđenom iznosu za pokriće troškova na ime obezbjeđivanja putnih isprava i plaćanja avio karata, te turističkih aranžmana za M. O. i S. J., a okrivljeni S. M. kao pripadnik kriminalne grupe za vrijeme svog prethodnog boravka u Prijednjestrovju neposredno i potom posredstvom njemu poznatih lica **zloupotrebom povjerenja i teških prilika vrbovao oštećene M. O. i S. J. da dođu u Crnu Goru, dovodeći ih u zabludu obećanjem zaposlenja i dobre zarade, plaćajući troškove njihovog putovanja, desetodnevno turističkog aranžmana**, novcem koji mu je dao okrivljeni A. I. dogovorio njihov dolazak u Crnu Goru, a zatim je po dogovoru sa okrivljenim A. I. dana 14.06.2008. godine iz Srbije doputovao u Crnu Goru u Sutomore, gdje ga je po dogovoru primio okrivljeni L. T., u svoj iznajmljeni stan-apartman u ulici Cara Lazara broj X u Sutomoru, a potom i znajući za dolazak oštećenih dana 23.6.2008. godine pošao u Tivat i preuzeo oštećene M. O. i S. J. po njihovom dolasku avionom iz Kijeva oko 07,00 časova, prevezao putničkim vozilom marke BMW reg. oznaka BR ... vlasništvo okrivljenog L. T., a koje mu je kao i iznajmljeni stan-apartman L. T. kao pripadnik grupu dao u tu svrhu, dovezao

iste do Sutomora i smjestio ih u iznajmljeni apartman, da bi ih istog dana-večeri oko 24,00 časa okrivljeni A. I. preuzeo i smjestio u vozilo marke Mercedes reg. oznaka 494 KS 200 kojim je upravljao okrivljeni D. E. i sa istim prevezli od Sutomora do graničnog prelaza Kula kod Rožaja, gdje su oko 04,00 časa izjutra pokušali da pređu državnu granicu Crne Gore i uđu na teritoriju Kosova, kako bi oštećene prebacili u Kosovsku Mitrovicu radi njihove seksualne eksploatacije – prostitucije, a u čemu ih je crnogorska policija otkrila i lišila slobode a oštećene smjestila u sklonište za žrtve trgovine ljudima.”

U ovom predmetu utvrđeno je da su okrivljeni počinili kvalifikovani oblik ovog djela iz st. 6 u vezi sa st. 1 člana 444 KZ-a Crne Gore, jer njihovo djelovanje i radnje koje su preduzeli rezultat su veoma organizovanog i do tančina isplaniranog međusobnog zajedničkog djelovanja sve četvorice okrivljenih.

6. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 201/2007 utvrđeno je da su optuženi (četiri lica) krivi jer su : „Okrivljeni: V. T. i I. V. u periodu od aprila mjeseca 2003. godine do 14. avgusta 2004. godine, a okrivljeni J. N. i V. M. u periodu od aprila do avgusta 2003. godine bavili **vršenjem krivičnog djela trgovina ljudima na organizovan način, a u cilju radne eksploatacije građevinskih radnika iz Ukrajine, njihovog prinudnog rada i dovođenje u položaj sluge na način što su:**

- okrivljena V. T. na predlog J. N. izvršnog direktora AD „G.” i uz njegove garancije kao i garancije V. M., vlasnika preduzeća „L. M.” da će se radnici iz Ukrajine radno angažovati na gradilištima ovih preduzeća, osnovala preduzeće „P. B” sa sjedištem u kući okrivljenog I. V. na adresi R. D. broj 37, i zajedno sa okrivljenim I. V. na istoj adresi osnovala preduzeće „M. C.”, kako bi preko ovih preduzeća sklopila ugovore o angažovanju radne snage iz Ukrajine na gradilištima AD „G.” i „L. M.”, pri čemu je za sebe ugovorila proviziju po jednom radniku od 0,5 do 1 euro na dan, te nakon toga na teritoriji Ukrajine posredstvom turističkih radnika firme „T. V. K. grup” i „J.”, H. M. I. i H. I. B., protiv kojih su nadležni ukrajinski organi pokrenuli postupak za trgovinu ljudima, oglasila zapošljavanje radnika za rad u Crnoj Gori nudeći dobru zaradu od 500 do 1000 eura mjesečno kod preduzeća „P. B” i „M. company”, te na taj način dovela u zabludu i vrbovala na desetine ukrajinskih radnika među kojima su identifikovani i V. V. F., B. V. A., D. V. I., K. M. A., D. V. I., K. M. A., K. V. V. i K. S. O., da se jave na navedene oglase, nakon čega su na ime obezbjeđenja putnih troškova, viza - legalnog boravka i rada u Crnoj Gori, prijavljeni radnici davali novčani iznos i do 700 eura, pred polazak iz Ukrajine licima H. M. I. i H. I., koji su ih autobuskim prevozom upućivali u Crnu Goru, pri tom dajući im brojeve telefona i imena okrivljenih V. T. i I.

V., koji su ih po dolasku autobusima iz Ukrajine u Podgoricu prihvatili, i neprijavljajući njihov boravak nadležnom državnom organu, oduzimali im putne isprave pod izgovorom da im pruže boravak, držali ih na smještaju u barakama AD „G” i drugim neuslovnim smještajima uz oskudnu ishranu, odakle su ih po prethodnom dogovoru **u cilju prinudnog rada i dovođenja u položaj sluge** sa okrivljenim J. N. i V. M. upućivali na gradilišta preduzeća AD „G.” i „L. M.” gdje su radili svakodnevno po 10 - 12 sati bez ikakve novčane naknade za vrijeme od 2 - 3 mjeseca, a kada bi oštećeni radnici tražili svoje zarade okrivljeni V. T., I. V. i V. M. prijetili su da će im biti uskraćena hrana i smještaj, a ko odbije da radi da će ih zlostavljati dovodeći ih tako u položaj sluge, dok je okrivljeni J. N. tri radnika na vrijeme od pet dana prevezio do njegovog stana radi obavljanja građevinskih radova ne dajući im za to nikakvu novčanu naknadu. Na isti način i u istom cilju i sa istim posledicama V. T. i I. V. dana 19. 06. 2004. godine prihvatili su ukrajinske radnike radi prinudnog rada u Podgorici i to: S. V., B. M., I. S. i I. S., nakon čega su iste angažovali da rade na više gradilišta u Podgorici, sve do 17. 08. 2004. godine ne dajući im zaradu za obavljene poslove dovodeći ih tako u položaj sluge.”

Ovaj predmet predstavlja **primjer radne eksploatacije**, zbog toga što su okrivljeni svjesno dovodili ukrajinske radnike u položaj sluge, i to tako što su iste potpuno obespravili, odnosno doveli u situaciju da u stranoj zemlji budu bez ikakvih prihoda, oduzetih putnih isprava, bez dozvole legalnog boravka, onemogućavajući im tako svaki otpor, a sve u cilju njihove radne eksploatacije kroz prinudni rad.

Sud daje i shvatanje definicije prinudnog rada, navodeći da on podrazumjeva prinudavanje nekoga da obavlja određene djelatnosti suprotno svojoj volji, što se najčešće postiže upotrebom sile ili prijetnje, a priroda rada nije od značaja. Rad koji obavlja pasivni subjekat može biti i društveno koristan rad, ali je suština djela u tome da se on ne obavlja po volji pasivnog subjekta, već voljom onog koji izvršava djelo. Primjenjeno na konkretnu stvar, ukrajinski radnici su bili prinuđeni da obavljaju građevinske poslove mimo svoje volje, iako prema njima nije bila upotrijebljena fizička sila, ali im je stavljena u izgled vrlo ozbiljna prijetnja koja je sa aspekta pozicije ovih radnika bila ostvarljiva. Kada se kaže „sa aspekta pozicija ovih radnika”, sud pod tim misli na situaciju da su u pitanju strani državljani koji su se našli u zemlji boravka nelegalno, bez ikakvih zakonskih osnova za svoj boravak, i pritom bez novca i izgleda da dobiju novac, usled čega je prijetnja koju su im upućivali okrivljeni, po ocjeni ovog suda, i te kako bila ostvarljiva.

Sud u ovoj presudi iznosi shvatanje i **položaja sluge**, koji predstavlja odnos potpune podređenosti drugom licu, obavezu pasivnog subjekta da bez pogo- vora izvršava njegova naređena. I ovaj odnos je sa stanovišta suda dokazan u konkretnom slučaju, jer radnici, koji su prethodno dovedeni u zabludu da će od svog rada dobro zarađivati, došli su u situaciju da rade i po 10 do 12 sati bez ikakve nadoknade za taj svoj rad, pritom i bez putnih isprava, uz prijetnje, pa im nije preostalo ništa drugo no da bez pogovora izvršavaju naređenja okriv- ljenih.

U ovom predmetu, sud je utvrdio da se ne može raditi o krivičnim djelima izvršenim na organizovani način, jer nijesu bili ispunjeni uslovi iz člana 507 st. 3 Zakonika o krivičnom postupku, koji se odnose na krivična djela izvršena na organizovani način, jer u konkretnom slučaju nijesu bili ispunjeni uslovi za to. Naime, u ovom predmetu, krivični postupak se vodio protiv četiri optužena lica, a radnje dvojice optuženih se odnose na period od aprila 2003. godine do avgusta 2004. godine, pa sud te radnje nije mogao kvalifikovati i vezati za or- ganizovani kriminal, jer je u pitanju novi postupak, pa se odredbe ZKP-a nijesu mogle primijeniti na to dvoje okrivljenih. Samim tim, kako sud ocjenjuje, nije bio ispunjen prvi i osnovni uslov za postojanje krivičnog djela izvršenog na organizovan način, a to je da se radi o „više od dva lica”.

7. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 261/2009 utvrđeno je da se optu- ženi I. M. „U periodu od aprila 2008. godine do februara 2009. godine u Tivtu, bavio trgovinom ljudima i **zloupotrebom teških prilika drugog, dovođenjem u zabludu i održavanjem u zabludi, vrbovao oštećene G. I. i G. M. u cilju bavljenja prostitucijom**, na način što u aprilu 2008. godine, kao doktor u Domu zdravlja Tivat, koji je izvršio pregled oštećene G. I., oštećenoj, iako je strani državljanin, u više navrata nije naplatio pružanje ljekarske pomoći, već je koristeći njene teške prilike, lošu materijalnu situaciju, nezaposlenost i bolest djeteta, a koje mu je oštećena sama predočila, ubrzo istu pozvao telefonom, predstavljajući joj da joj može pomoći i obezbijediti zdravstvenu knjižicu i tako joj omogućiti da ona i članovi njene porodice uživaju zdravstvenu zaštitu u Crnoj Gori, iako su strani državljanin, bez dokumenata i zaposlenja, a što je i učinio na neutvrđen način istu obezbijedio, te lažno predstavljajući da će im preko svojih „veza” u policiji obezbijediti lična dokumenta, kao protivuslugu za besplatno pruženu medicinsku pomoć, zatražio od oštećene da imaju polne odnose, što je ošteće- na, dovedena u zabludu obećanjima optuženog, a u nadi da će regulisati svoj status i prihvatila, i sa optuženim u više navrata imala polne odnose u nje- govom stanu, nakon čega ga je upoznala sa svojim suprugom, oštećenim G. M., u nadi da će im pomoći pri zaposlenju, što je optuženi iskoristio i lažno im

predstavljajući da će im nakon prodaje kuće u Bosni izvršiti pozajmicu novca u iznosu od 30.000 eura koje će vraćati postepeno i tako im omogućiti da počnu da se bave nekim poslom koji bi obezbijedio egzistenciju za njihovu porodicu, kao i da poznaje ljude na visokim položajima koji će im u tome pomoći i od oštećenog G. M. zatražiti da sa njim ima seksualne odnose, što je oštećeni G. M., u nadi da će optuženi ispuniti obećanje i prihvatio i sa istim u periodu od juna 2008. godine do februara 2009. godine, u više navrata imao polne odnose, na način što ga je u njegovom stanu oralno zadovoljavao, za koje vrijeme ih je kontinuirano održavao u zabludi da će im na predstavljeni način pomoći, te da oštećeni nastave da pružaju seksualne usluge njemu i drugim licima, pri čemu je jednom prilikom lažno predstavljajući oštećenju G. I. da je jedno lice menadžer hotela u kojem bi trebala da počne da radi kao striptizeta za novčani iznos od 500 do 1000 eura za noć, te da zbog toga mora da mu pruži seksualne usluge, oštećenu prilikom polnog odnosa sa nepoznatim muškarcem snimao pod izgovorom da snimak treba da pošalje komšiji hotela radi ocjene njenih sposobnosti, da bi u istom periodu oštećenu G. I. dovodio u vezu sa muškim licima radi pružanja im seksualnih usluga na način što je u aprilu mjesecu 2008. godine u svoj stan pozvao Č. H. koji je dva puta imao polne odnose sa oštećenom u aprilu i junu 2008. godine, a potom u maju mjesecu 2008. godine upoznao oštećenu sa N. D. u cilju vršenja prostitucije, gdje je u prostorijama njegovog stana i van njega u više navrata oštećena imala polne odnose sa N. D., potom u avgustu 2008. godine, lažno joj predstavljajući da je lice K. D. direktor Doma zdravlja koji će zaposliti njenog supruga, pokušao da je dovede u vezu sa istim kako bi mu pružila seksualne usluge, kao i sa svojim sinom I. B., nakon čega je u njegovom stanu, bez nadoknade, pružila seksualne usluge I. G., da bi na kraju oštećenom G. M. predložio da svoju tešku materijalnu situaciju popravi prodajom svog organa - bubrega, koju bi on ugovorio sa nepoznatim licem iz Podgorice koje čeka transplantaciju, te da će mu to lice za organ platiti 50.000 eura i još ga častiti, a od koje transplantacije bi okrivljeni ostvario materijalnu korist, na što je oštećeni G. M. zbog teških prilika konačno i pristao, međutim, do transplantacije nije došlo, već su oštećeni optuženog prijavili policiji.”

8. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 267/2007 utvrđeno je da je optuženi S. S. kriv jer je „U periodu od kraja septembra do 17.10.2004. godine u Podgorici **zloupotrebom teških prilika u kojima se nalazila oštećena - maloljetna M. D. i zloupotrebom povjerenja koje je oštećena imala prema njemu, držao u svom stanu u cilju prostitucije**, na način što je znajući da je oštećena došla iz Niša, da je nezaposlena i da nema novca za hranu i stan ponudio joj da boravi u njegovom stanu u ulici D. O., dok ne obezbijedi posao, na šta je oštećena vjerujući mu pristala, a kada se oštećena uselila u njegov stan rekao joj da mu duguje novac

za stan i hranu, da bi zatim u ovom stanu, a potom u stanu u ul. VI C., u više navrata dovodio muškarce koji su mu za seksualne usluge koje im je oštećena po nalogu okrivljenog morala pružati, davali novac koji je on zadržavao za sebe, a kada je 17.10.2004. godine htjela da ode iz njegovog stana kako bi se zaposlila kao konobarica u kafani vlasništvo G. M. nije joj dozvolio da uzme svoju garderobu i mobilni telefon, pokušavajući da je na taj način zadrži u svom stanu.”

U obrazloženju presude, sud opisuje i u čemu se sastojala radnja izvršenja ovog krivičnog djela, navodeći da je optuženi preduzeo **radnju izvršenja i to držanje oštećene maloljetne M. D.**, što je učinio zloupotrebom teških prilika i zloupotrebom povjerenja sa ciljem vršenja prostitucije. Kod ovog krivičnog djela, oštećeno lice, protivno svojoj slobodnoj volji, pristaje da pruža seksualne usluge drugim licima – muškarcima. Dakle, malodobna oštećena M. D., kao žrtva trgovine ljudima, nema volju niti je slobodnom voljom prihvatila da joj optuženi dovodi druge muškarce ili da je njima odvodi radi pružanja seksualnih usluga, već je to činila protivno svojoj slobodnoj volji, koja je slomljena ili uslovljena zloupotrebom povjerenja koje je imala prema optuženom, i usled teških prilika u kojima se nalazila oštećena. Njena slobodna volja, sklomljena je usljed stanja u kojem se nalazila, bez stana, bez posla, bez elementarnih uslova za normalan život, što je stanje koje se može jedino kvalifikovati kao teške prilike. Istovremeno, optuženi, koji je oštećenoj jedini pružio kakav-takav smještaj i obećanje zaposlenja, zavrijedio je povjerenje oštećene, koja je u optuženom vidjela sigurnost i jedini izlaz iz stanja u kojem se nalazila.

→ **Odluka Apelacionog suda Crne Gore Kž. br. 470/08**

Odlučujući po žalbi branioca optuženog, Apelacioni sud Crne Gore je odlukom Kž. br. 470/08 djelimično uvažio žalbu optuženoga i njegovog branioca i preinačio pobijanu presudu Višeg suda u Podgorici K. br. 267/2007, ali samo u pogledu odluke o kazni.

Apelacioni sud je našao da je optuženi počinio ovo krivično djelo na isti način i sa istim ciljem, ali drugom radnjom izvršenja, a sve to na osnovu održanog pretresa, gdje je iz izvedenih dokaza utvrdio činjenično stanje (a u vezi sa radnjom izvršenja) drugačije nego prvostepeni sud i na tako utvrđenom činjeničnom stanju (takođe u vezi sa radnjom izvršenja krivičnog djela) zasnovao svoju presudu.

Naime, po ocjeni Apelacionog suda, prvostepeni sud je pogrešno utvrdio odlučnu činjenicu – da je optuženi S. S. oštećenu držao u svojim stanovima, te

da je oštećena po nalogu optuženog morala pružati seksualne u više navrata – jer je ovaj sud na osnovu izvedenih dokaza utvrdio da je optuženi zloupotrebom teških prilika u kojima se nalazila maloljetna oštećena i zloupotrebom povjerenja koje je imala prema njemu istu vrbovao u cilju izvršenja prostitucije. Dakle, kako stoji u odluci Apelacionog suda, oštećena se nalazila u teškoj situaciji, nije imala posla ni sredstava da kupi hranu i plati stan, a oštećeni joj je obećao da će to kod njega imati besplatno, ali joj je, nakon što se uselila u njegov stan, kazao da mu duguje novac za stan i hranu, a potom, dok se oštećena nalazila u takvoj teškoj situaciji, od nje tražio saglasnost nagovarajući je da pruža seksualne usluge muškarcima koje je dovodio, što je ona prihvatila.

9. Presudom Višeg suda u Podgorici K. br. 271/08 utvrđeno je da su optuženi (tri lica) krivi, jer su: „Od početka marta 2004. godine do sredine avgusta 2004. godine u Podgorici po prethodnom dogovoru, u vidu zanimanja, bavili se trgovinom ljudima **dovođenjem u zabludu i održavanjem u zabludi, vrbovali oštećenu M. J. iz B. u cilju bavljenja prostitucijom za njihov račun**, dok su noći 08. na 09. 10. 2004. godine u istom cilju držali malodobnu B. S., štićenicu Z., na način, što su posredstvom izvjesnih V. i G., koji su prevezli oštećenu M. J. od Sutomora do Podgorice ovu primili u noćni klub „M.” u ul. ..., čiji je vlasnik okrivljeni M. M. kojom prilikom su joj okrivljeni M. M. i M. Lj. pod izgovorom da će joj omogućiti dobar posao predočili da će uz obezbjeđeni smještaj i ishranu zabavljati goste, igrom, plesom i pružanjem seksualnih usluga lažno joj predstavljajući da će joj kao nagradu dati novac u visini od 50 posto od vrijednosti naplaćenih usluga od gosta što je oštećena dovedena u zabludu i prihvatila, pa su okrivljeni M. Lj. i M. M. oštećenu direktno doveli u vezu sa muškim licima koja su okrivljenima plaćali seksualne usluge koje je oštećena svakodnevno u više navrata pružala u prostorijama kluba koje joj je stavio na raspolaganje okrivljeni M. M., koji je u razgovoru pripremio da u slučaju dolaska policije od iste sakrije činjenicu da u lokalima pruža seksualne usluge kao i na drugim mjestima na kojima su to odredili okrivljeni Lj. i M. M., za koje vrijeme za pružene seksualne usluge oštećena nije dobijala novac i tako je za svo vrijeme boravka u klubu kontinuirano održavali u zabludi da nastavi svoj boravak i rad, te da će joj na ime nagrade za isti dati dugovani novac od naplaćenih seksualnih usluga koji su okrivljeni zadržavali za sebe i to do dana kada je oštećena pod izgovorom da mora na kontrolu ljekara uspjela da u pratnji roditelja napusti klub „Madona”, dok su u noći 8. na 9. 10. 2004. godine primili i držali u klubu radi vršenja prostitucije malodobnu B. S. i tom prilikom sa gostom lokala ugovorili i primili naknadu od 100 eura gdje je malodobna S. B. prilikom intervencije policije zatečena u pružanju seksualnih usluga.”

10. U presudi Višeg suda u Podgorici K. br. 28/08²² utvrđeno je da su optuženi (četiri lica) krivi jer su kao saizvršioци izvršili krivično djelo promjena porodičnog stanja iz člana 218 st. 1 Krivičnog zakonika, i to zato što su:

„U toku marta 2006. godine u Podgorici, po prethodnom dogovoru promijenili porodično stanje djeteta koje je 07. 03. 2006. godine rodila S. N., na način što su, shodno zajedničkom planu, bračni par S. A. i N. nekoliko dana nakon rođenja ženskog djeteta, isto predali bračnom paru A. Č. i sada pokojnoj A. Lj., koji su im tom prilikom predali putničko vozilo „Alfa romeo” reg. broj PG ..., kojom prilikom su se dogovorili da se promijeni pripadnost djeteta porodici S., sa čime su upoznali A. V., koja je prihvatila da kod nadležnog organa sebe prijavi kao majku djeteta, nakon čega su 13. 03. 2006. godine, shodno planu i dogovoru sa biološkim roditeljima S. A. i N., A. Č., Lj. i V. sa novorođenčetom došli kod matičara Opštine Podgorica kojem je A. V. prijavila dijete kao svoje, a koju činjenicu je potvrdila A. V. pa je dijete upisano u matičnu knjigu rođenih pod brojem ... kao A. R. od majke, V. da bi istog dana A. V. na lični zahtjev dobila od nadležnog organa izvod iz matične knjige rođenih i uvjerenje o državljanstvu na ime djeteta A. R.,

- čime su kao saizvršioци izvršili krivično djelo promjena porodičnog stanja iz člana 218 stav 1 Krivičnog zakonika”.

Presude Višeg suda u Bijelom Polju

U presudi Višeg suda u Bijelom Polju K. br. 55/08 utvrđeno je da se optuženi (tri lica) oslobađaju optužbe da su: „Dana 16.11.2004. godine u večernjim satima, optuženi Z. Č. i Dj. P. iz P., dogovorili se telefonskim putem sa optuženim L. M. da mu dovedu lice koje bi se bavilo prostitucijom u njegovom motelu „C. G.” u R., nakon čega je u tom cilju optuženi Z. Č., koristeći poznanstvo sa oštećenom M. N. iz P., istu **vrbovao** i nagovorio da pođe u Č. na piće, odakle je sa optuženim Dj. P. **prevezao** putničkim motornim vozilom marke „Opel” UE vlasništvo Dj. P., uz put joj oduzeli ličnu kartu, pa da joj je dolaskom u R. 17. 11. 2004. godine,

22 Optužnicom VDT Podgorica Kt. br. 61/06 od 19. 5. 2016. godine stavljeno je na teret okrivljenima da su izvršili krivično djelo trgovina djecom radi usvojenja iz člana 445 st. 2 u vezi sa st. 1 Krivičnog zakonika, koja optužnica je izmijenjena na jednom od glavnih pretresa, na način što je okrivljenima stavljeno na teret izvršenje krivičnog djela, promjena porodičnog stanja iz člana 218 st. 1 KZ-a Crne Gore.

u jutarnjim satima, optuženi Z. Č. saopštio da će se u R. baviti prostitucijom te da su radi toga oštećenu i njenu ličnu kartu predali optuženom M. L. koji je u cilju ograničavanja slobode oštećenju zadržao ličnu kartu do saznanja da je o tom slučaju obaviještena policija.”

U ovom predmetu, sud je optužene oslobodio od krivične odgovornosti cijeneći da na nesumnjiv način nije utvrđeno da su optuženi počinili krivično djelo koje im je stavljeno na teret. Sumnju o postojanju činjenica koje bi činile obilježje krivičnog djela stavljeno im na teret sud je cijenio na način koji je povoljniji za optužene. Stoga ih je, shodno članu 363 st. 1 tač. 3 ZKP-a CG, oslobodio od optužbe.

U presudi Višeg suda u Bijelom Polju Ks. br. 3/0923 utvrđeno je da su optuženi (tri lica) izvršili krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 st. 6 u vezi sa st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore (KZ) u vezi sa članom 507 st. 3 i 4 Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore (ZKP), jer su: „U periodu od 29. juna do 05. jula 2005. godine, na području Crne Gore, **na organizovan način**, kao više lica i baveći se, vršili radnje krivičnog djela trgovina ljudima pošto su djelovali po unaprijed stvorenom planu i na duže vrijeme sa namjerom da nastave sa vršenjem, zajedno, te sa za sada nepoznatim licima koja su u okviru istog plana djelovala na području Kosova – teritorije pod posebnom kontrolom misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UMNIK-a) i takvim licima sa područja Bosne i Hercegovine i to tako što su – ta lica koja su djelovala na području Kosova **dovodeći u zabludu i zloupotrebjavajući povjerenje vrbovala oštećene M. K., Md. M. R., S. i R. M., državljane B. i još 19 stranih državljana da dođu na Kosovo stvarajući im lažnu predstavu o mogućnosti ostvarenja dobre zarade obavljanjem trgovačkih poslova bez vize i radne dozvole, a održavajući ih u takvoj zabludi i zloupotrebom povjerenja stvorili im predstavu da u Crnoj Gori mogu nesmetano da se bave trgovinom tekstilom**, pa da je radi toga potrebno da pođu u Berane, a u stvari ih prebacili do granice Kosova i Crne Gore zadržavajući pri tom novac koji su ta lica posjedovala i to samo od pomenutih oštećenih u iznosu od 7.000,00 € i 2.000,00 dolara pošto su oštećeni taj novac ostavili navodno radi čuvanja, a u stvari im je sprovođenjem takvog plana onemogućen povratak – te su optuženi tada u sklopu zajedničkog plana, te oštećene, održavajući ih u zabludi kao da ih odvođe u B. »da bi ispitali tržište« prihvatili, skrivali i dalje **prebacivali preko teritorije Crne Gore**, pravcem preko R. i P. i **predavali** nepoznatim licima sa teritorije Bosne i Hercegovine, na način što je optuženi R. Đ. znajući za opi-

23 Protiv okrivljenih se istovremeno vodio postupak i za krivično djelo nedozvoljen prelazak državne granice iz člana 405 st. 2 KZ-a Crne Gore.

sanu djelatnost nepoznatih lica na Kosovu, po dogovoru sa njima prihvatio da organizuje i izvrši priхват, skrivanje i dalje prebacivanje, te predaju oštećenih, a radi realizacije plana angažovao optuženog E. K. posredstvom nepoznatog lica sa Kosova i neposrednim kontaktom optuženog B. B. sa kojima je sprovodio dogovor održavajući dalje stalnu međusobnu telefonsku komunikaciju korišćenjem broja svog mobilnog telefona 067-..... sa optuženim B. B. koji je posedovao broj 067-..... i optuženim E. K. em na br.067-....., te je optuženi E. K. uz saradnju sa NN licem sa Kosova u ovom periodu u više navrata prebacivao oštećene strane državljane van prelaza K. i u grupama od tri – četiri lica uz novčanu naknadu, skrivao ih na dogovorenom mjestu na području R. odakle ih je optuženi B. B. prihvatao po upustu optuženog R. Đ., smještao u svoje vozilo ».....« kombi PV i prevezio do P., a predavao optuženom R. Đ. koji mu je isplaćivao novčanu naknadu a zatim ta lica u grupama prevezio u pravcu državne granice Srbije i Crne Gore sa Bosnom i Hercegovinom preko planine Ljubišnje te ih u sklopu zajedničkog plana predavao sada nepoznatim licima iz Bosne i Hercegovine – koje radnje su optuženi zajedno i sa ovim nepoznatim licima uz sticanje dobiti, **preduzeli radi cilja da se oštećeni dovedu u položaj podređenosti i eksploatacije u vidu prinudnog rada i položaja sluge ili korišćenja u svrhe da obavljaju djelatnosti suprotne svojoj volji u zemlji određišta**, s tim što su otkriveni od policije prilikom kontrole vozila optuženog B. B. dana 05.07.2005.godine dok je prevezio oštećene čiji identitet je pomenut.”

U ovom predmetu radne eksploatacije, sud je utvrdio i postojanje uslova procesno-pravne prirode kako su predviđeni u članu 507 st. 3 i 4 ZKP-a, koji činjenje okrivljenih čine krivičnim djelom organizovanog kriminala.

Kako sud navodi u obrazloženju ove presude, radi se o krivičnom djelu koje ima složenu konstrukciju sa raznovrsnim radnjama izvršenja koje mogu biti izvršene na više načina, a radi postizanja više propisanih ciljeva koji se žele postići. U konkretnom slučaju, sud je utvrdio da su optuženi na organizovan način, kontinuirano, sukcesivno vršili radnje predviđene kao radnje izvršenja predmetnog krivičnog djela, a koje predstavljaju one **radnje** koje se svrstavaju u **tzv. premještanje kao element trgovine ljudima** po članu 3 Protokola o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima iz 2000. godine. Po tom međunarodnom propisu, elementi trgovine ljudima svrstani su u regrutovanje, premještanje i eksploataciju.

Po članu 444 KZ-a, za osnovni oblik krivičnog djela trgovina ljudima karakteristična su tri obilježja: radnja, način izvršenja i cilj. Radnje izvršenja su alternativno propisane i u iste spada, između ostalih, prihvatanje, prevoženje,

prebacivanje, predaja, skrivanje ili držanje drugog lica, dok se kao načini izvršenja navode, između ostalih, dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi, zloupotreba povjerenja ili teških prilika. Shodno tom zakonskom određenju, za postojanje djela neophodno je da navedene djelatnosti i načini njihovog vršenja budu u funkciji postizanja nekog od ciljeva kao što su prinudni rad, dovođenje u položaj sluge, vršenje kriminalnih aktivnosti, vršenje prostitucije, prosjačnje, upotreba u pornografske svrhe, oduzimanje dijela tijela za presađivanje i korišćenje u oružanim sukobima. Osim toga, iz zakonskog određenja proizlazi da je djelo izvršeno kada je na neki od propisanih načina preduzeta neka od radnji izvršenja sa namjerom da se postigne neki od ciljeva, tako da za postojanje djela nije neophodno da je cilj i ostvaren.

U konkretnom slučaju, sud je imao u vidu da za postojanje djela nije neophodno da je cilj i ostvaren, jer je sasvim izvjesno da su umišljajem optuženih bili obuhvaćeni ne samo radnja i način vršenja već i cilj koji se želi postići, a koji predstavlja stanje da oštećeni pod stvorenim okolnostima mogu biti isključivo dovedeni u položaj podređenosti i eksploatacije u zemlji odredišta. Životno posmatrano, ovakvo tumačenje zakonske norme je opravdano, jer bi čekanjem da se ostvari cilj radi materijalnih dokaza nastupila neotklonjiva posledica po interese oštećenih.

Sud pravi razliku između krivičnog djela trgovina ljudima i krivičnog djela nedozvoljen prelazak državne granice i navodi da u predmetnom događaju oštećeni nijesu ti koji iniciraju prelazak preko teritorije SCG na područje druge države, što bi bila karakteristika lica koja nedozvoljeno prelaze granicu uz pomoć učinioca tog krivičnog djela, već se u konkretnom slučaju radi o vršenju radnje premještanja, tj. prebacivanja suprotno znanju i volji oštećenih, povređivanjem njihovih osnovnih ljudskih prava od strane lica koja ih prevoze, a u stvari prebacuju.

Nadalje, sud utvrđuje da: „[...] **trgovina ljudima u krivično pravnom smislu, znači daleko više od organizovanog transporta ljudi preko granice radi ostvarenja dobiti i pored pomenutog, dodatni faktor po kom se trgovina ljudi u konkretnom slučaju razlikuje od «krijumčarenja migranata» je u stvari sam način vršenja radnje prebacivanja tj. uz primjenu obmane u obliku kao u izreci a prema oštećenim u svrhu eksplotacije.**”

Presude Osnovnog suda u Podgorici

U presudi Osnovnog suda u Podgorici K. br. 05/789 utvrđeno je da je okrivljeni H. R. kriv da je izvršio krivično djelo trgovina ljudima iz člana 444. st. 1 KZ-a Crne Gore, jer je: „U periodu od sredine juna 2005. godine do 03. jula 2005. godine u Zrenjaninu, Baru i Podgorici, **dovođenjem u zabludu, zloupotrebom povjerenja, odnosa zavisnosti, zadržavanjem ličnih isprava i prijetnjom vrbovao, prevezio, držao i prodavao oštećenu A. S. u cilju vršenja prostitucije** na način što je u Zrenjaninu ponudio oštećenoj da kao njegova majka pođe sa njim na more u Crnu Goru lažno predstavljajući da će se na moru zadržati nekoliko dana radi provoda dovodeći oštećenu u zabludu da prihvati takvu ponudu pa je dana 27.06.2005. godine vozom dovezao oštećenu u Bar gdje je iznajmio stan u kojem je boravio sa istom kupujući joj garderobu i hranu stvarajući kod iste povjerenje a zatim koristeći njenu zavisnost zbog neposjedovanja novca dana 02.07.2005. godine oštećenu vozom dovezao u Podgoricu, gdje ih je na stanici a po prethodnom dogovoru čekao izvjesni S. koji ih je odvezao vozilom do iznajmljenog stana u kojem je okrivljeni odmah po dolasku rekao oštećenoj da mora da pruža za novac seksualne usluge drugim licima što je oštećena odbila, spakovala svoje stvari u namjeri da napusti stan u čemu je okrivljeni spriječio uzimajući karticu od njenog mobilnog telefona prijeteci joj da će je ubiti, da ima pištolj i da ne smije da napusti stan pri tom joj nedozvoljavajući da telefonom pozove oca, što je kod oštećene izazvalo osjećaj straha, nakon čega je oko 20,00 časova, oštećenu odveo u kafanu „P. S.” u mjestu G. i nudio gostima kafane da za iznos od 20-30,00 € sa oštećenom A. S. imaju seksualni odnos uzimajući joj mobilni telefon i ličnu kartu, što je prihvatio R. N., sa kojim je zatim oštećena imala seksualni odnos u njegovom vozilu marke „Mercedes” reg. br. ... koji je bio parkiran u blizini kafane, nakon čega je R. N. odbio da okrivljenom da 20,00 € zbog čega je između njih došlo do svađe.”

U presudi Osnovnog suda u Podgorici K. br. 1332/09²⁴ optuženi (tri lica) oslobođaju se optužbe kojom je predstavljeno da su: „U periodu od kraja decembra 2006 do 02. februara 2007. godine u Podgorici i Budvi, **silom, prijetnjom, zloupotrebom odnosa zavisnosti, teških prilika drugog prevozili, predavali, sakrivali i držali oštećenu B. S. u cilju vršenja prostitucije** na način što su i to okrivljeni M. M. u blizini marketa „C. s.” u naselju Z., zaustavio svoje vozilo marke

24 Presudom je okrivljeni M. M. oslobođen optužbe da je izvršio krivično djelo trgovina ljudima iz člana 444 st. 1 Krivičnog zakonika u sticaju sa krivičnim djelom omogućivanje uživanja opojnih droga iz člana 301 st. 1 Krivičnog zakonika, a okrivljeni M. M. i S. M. da su izvršili krivično djelo trgovina ljudima iz člana 444 st. 1 Krivičnog zakonika CG.

„Golf III” crvene boje i tražio od oštećene da uđe, a zatim je vozilom odvezao u svoju porodičnu kuću smjestivši je u sobi na prvom spratu ograničavajući joj slobodu kretanja, udarajući je, prijeteći joj da mora raditi sve što joj on bude rekao, znajući da je oštećena bez sredstava za život i bez smještaja, da je zavišnik od opojne droge - heroína, davao joj na uživanje heroin koji je Rješenjem o utvrđivanju spiska opojnih droga („Službeni list SRJ” br. 46/96 i „Službeni list SRJ” br. 27/2002) proglašen za opojnu drogu, koji je ušmrkavala na nos, zatim je primoravao da svakodnevno raznim licima koje je pronalazio, pruža seksualne usluge predajući je, a zatim preuzimajući, odvozeći je i predajući ovim licima, zatim čekajući je preuzimajući i vraćaju u svoju kuću, pruža seksualne usluge i to licu S. S. iz Podgorice više puta u njegovim vozilima marke „Audi A 8” , M. I. zvanom „Lasta” iz Podgorice više puta u sobi noćnog kluba „Madona”, R. Ž. iz Podgorice više puta u njegovim vozilima, izvjesnom V. iz Podgorice u vozilu marke „Golf IV” albanskim državljanima vlasnicima hotela „A.” u blizini Skadra, izvjesnima A. i Š. u hotelu „L.” u sobama br. x i x u Podgorici, za koje usluge je od navedenih lica naplaćivao 100 eura za sat vremena, a zatim okrivljeni M. M. više puta svojim vozilom odvezao oštećenu u poslovno-stambene objekte u Budvi, gdje je sakrivao kada su pretpostavljali da je mogla da uslijedi policijska kontrola u poslovno stambene objekte u Podgorici, gdje je po jedan dan držao oštećenu zaključanu u prostoriji sa rešetkama na prozoru i vratima, zatim vraćao u porodičnu kuću u Podgorici, dok je okrivljeni S. M. više puta od porodične kuće okrivljenih M. svojim taxi vozilom marke „Mercedes 124” interne oznake x reg. br. PG x prevezio oštećenu do klijenta, čekao i nakon pruženih seksualnih usluga je vraćao u kuću okrivljenih M. i dana 02.02.2007. godine svojim vozilom „Mercedes 124” prevezio oštećenu od kuće okrivljenih M. preko naselja Stari Aerodrom ka centru grada, gdje je na zemljanom proširenju zaustavio vozilo zahtijevajući od oštećene da sa njim ima polni odnos, pa kada je oštećena odbila, više puta je udario šakom i pesnicom u predjelu glave, nakon čega je nastavio vožnju, kako bi oštećenu odvezao do klijenta i dolaskom do zgrade bioskopa „Kultura” zaustavio vozilo iz kojeg je oštećena uspjela da pobjegne.”

Ovom presudom sud je optužene oslobodio od optužbe, jer nije dokazano da su optuženi izvršili krivična djela koja im se optužbom stavljaju na teret. Kako se tačno navodi u ovoj presudi: *Budući da se optužnica isključivo temelji na iskazu svjedoka oštećene, datom u prostorijama KBC-a pred istražnim sudijom, a koji iskaz kako sud nalazi nije, niti može biti pouzdan osnov za osuđujuću presudu, sud je donio ovakvu odluku.*

U presudi Osnovnog suda u Podgorici K. br. 05/1087 utvrđeno je da je okrivljeni Đ. M. kriv da je izvršio krivično djelo trgovina ljudima iz člana 444 st. 1 Krivičnog zakonika CG zato što je: „U periodu od početka maja do 09. avgusta 2005. godine, u Podgorici, **silom i prijetnjom kao i zloupotrebom teških prilika oštećene K. V. vrbovao, držao i predavao** istu u svom stanu u Ul. III Sandžačke br. 47 **u cilju vršenja prostitucije i kriminalne djelatnosti** na način što je započeo ljubavnu vezu sa oštećenom K. V. i ponudio da joj nađe posao i da stanuje u njegovom stanu, budući da mu je oštećena rekla da nema gdje da stanuje i da ne radi, što je oštećena prihvatila, da bi dolaskom u stan, nakon nekoliko dana tražio od oštećene da za novac ima seksualni odnos sa R. H., koji je prethodno došao u stan, pa kako je oštećena to odbila odveo je u kupatilo i više puta udarao nogama i rukama u predjelu glave i tijela primoravajući je na taj način da ima seksualni odnos sa R., za koje vrijeme je okrivljeni izašao iz stana, a nakon čega je u označenom periodu na isti način upotrebom sile i prijetnje prinudio oštećenu da ima seksualne odnose u stanu sa C. V., B. M., Š. A., K. P., O. DŽ, i izvjesnim R., S., I. i I. kao i sa P. P. u njegovom putničkom vozilu marke „Zastava”, te primoravao oštećenu da ulazi u vozila radi pružanja seksualnih usluga za novac licima sa kojima se prethodno o istom dogovarao, pa je oštećenu predao i M. A. zv. D. u putničko vozilo marke „Fiat uno” i J. R. u njegovo putničko vozilo marke „Mercedes 124” iz kojih vozila je oštećena uspjela da pobjegne, nakon čega je po dolasku u stan oštećene i kada mu je ista rekla da nije imala seksualni odnos sa označenim licima udario više puta u predjelu glave i tijela da bi početkom avgusta 2005. godine u više navrata davao nalog oštećenoj K. V. da putem mobilnog telefona poziva više lica navodno radi traženja taksi usluga i radi pružanja seksualnih usluga i u tom cilju joj predavao mobilni telefon da bi pozvala ta lica, pa je oštećena dana 1.08.2005. godine pozvala oštećenog D. M. predstavljajući mu da su joj potrebne taksi usluge i da zbog toga dođe ispred prodavnice „T.” što je isti učinio, da bi oštećena ulaskom u njegovo vozilo zatražila od istog da joj pozajmi mobilni telefon kako bi se poslužila sa istim, što je oštećeni učinio i predao joj mobilni telefon marke „Nokia 3220”, vrijednosti od 120,00 eura, nakon čega je ista napustila njegovo vozilo, pobjegla iza prodavnice „T.” telefon predala okrivljenom, da bi dana 2.08.2005. godine na isti način nalazeći se u društvu oštećenog M. M. i M. D. zatražila od Mirka telefon marke „Nokia 6610”, u vrijednosti od 150,00 eura kako bi se poslužila sa istim, pa kada joj je oštećeni M. predao telefon, K. V. se sa telefonom udaljila nakon čega je isti predala okrivljenom i dana 06.08.20105. godine pozvala oštećenog R. V. sa mobilnog telefona okrivljenog i istom ponudila pružanje seksualnih usluga, da bi mobilni telefon marke „Nokia 8510”, vrijednosti od 40,00 eura kako bi se poslužila sa istim, što je oštećeni R. V. učinio i predao joj telefon, nakon čega je K. V. ušla u prodavnicu „Taps” izašla kroz drugi izlaz gdje je čekao okrivljeni koji

joj je telefon uzeo, nakon čega je okrivljeni Đ. ovako oduzete telefone prodao na „Kamionskoj pijaci” pribavljajući na taj način sebi protivpravnu imovinsku korist u ukupnom iznosu od 295,00 eura.”

U ovom predmetu, sud je utvrdio postojanje višestruke eksploatacije oštećene. Naime, osim seksualne eksploatacije, okrivljeni je vrbovao, držao i predavao istu u svom stanu i u cilju vršenja kriminalne djelatnosti. U ocjeni provedenih dokaza, sud navodi da: [...] *iz iskaza oštećene i drugih saslušanih svjedoka jasno proizilazi da je oštećena vrbovana od okrivljenog vršila kriminalne djelatnosti, pozivanjem određenih lica na broj telefona, prvenstveno taksista, od istih oduzimala mobilne telefone koje je predavala okrivljenom, a on ih prodavao radi pribavljanja protivpravne imovinske koristi [...].*

Presuda Osnovnog suda u Ulcinju

U presudi Osnovnog suda u Ulcinju K. br. 54/14 utvrđeno je da se prema okrivljenom K. A. odbija optužba kojom je bilo predstavljeno da je: „U periodu od kraja oktobra mjeseca 2011. godine do sredine marta mjeseca 2014. godine, u naselju Krute u Ulcinju, svjestan svog djela čije izvršenje je htio, znajući da je njegovo djelo zabranjeno, **silom i prijetnjom, zloupotrebom povjerenja i zadržavanjem ličnih isprava, držao drugo lice u cilju eksploatacije njegovog rada i prinudnog rada te dovođenja u položaj sluge i seksualne eksploatacije**, na način što je, nakon što ga je krajem 2011. godine napustila supruga, u svoju porodičnu kuću u naselju Krute u Ulcinju, doveo oštećenu M. I., da bi mu pomogla u poslovima u domaćinstvu, obzirom da je ostao sam sa četvoro maloljetne djece, oko čuvanje koje djece mu je oštećena nekoliko puta i ranije pomagala, kada joj je uzeo i sakrio zdravstvenu legitimaciju - jedini lični dokument koji je oštećena imala, te tukući je više puta u navedenom periodu stavio do znanja oštećenoj da je ozbiljan u svojoj prijetnji da će je još više tući ako pokuša da ga prijavi i napušta njega i njegovu kuću, zbog čega oštećena nikome od ljudi koje je srećala u navedenom periodu nije smjela prijaviti čitav slučaj, strahujući da će oni, kao komšije, prijatelji i rodbina okrivljenog A. K., to prenijeti njemu, a ne policiji, eksploatišući njen rad s obzirom da je oštećena, bez nadoknade i bez slobode kretanja i komunikacije obavljala sve kućne poslove u domaćinstvu okrivljenog K. A., pri čemu je okrivljeni sa njom imao i seksualne odnose, kojima se, iako nije bila silovana, oštećena nije protivila, svjesna da bi se u tom slučaju njen položaj još više pogoršao.”

Karakteristično za ovaj slučaj jeste da je zastupnik optužbe odustao od krivičnog gonjenja optuženog, s obzirom na to da optužnica počiva na iskazu oštećene, kao jedinog dokaza protiv optuženog, a kako su optuženi i oštećena u međuvremenu sklopili brak, oštećena je iskoristila svoje zakonsko pravo da uskrati davanje svjedočkog iskaza, a u nedostatka drugih dokaza protiv optuženog, sud je donio odluku kojom se optužba odbija.

Presuda Osnovnog suda u Rožajama

U presudi Osnovnog suda u Rožajama K. br. 78/09²⁵ utvrđeno je da su optuženi (tri lica) krivi jer su:

„1. K. S. i K. S. u vremenu od novembra 2008. g. do polovine januara 2009. godine u Rožajama, **zajednički, silom, prijetnjom, dovođenjem u zabludu i zloupotrebom teških prilika drugog**, u ugostiteljskom objektu - kafani „A.” lociranoj u Ul. „J. K.” u Rožajama, **držali** žensko lice D. M. - državljanku Republike Srbije, **u cilju prinudnog rada i prostitucije**, na način što je S. kao vlasnik navedenog ugostiteljskog objekta zaposlio na radnom mjestu konobarice, za koji rad joj nije isplaćivao zaradu, nakon čega su je tukli i prijetili joj, a zatim je **predavali radi vršenja prostitucije NN licima**,

2. D. M. zv. M. u zimskim mjesecima krajem 2002. i početkom 2003. godine u Rožajama, **u namjeri iskorišćavanja kroz prinudni rad i prostituciju** primio žensko lice D. M. u svoj ugostiteljski objekat „S.” u Ul. „13. jul” u Rožajama, na način što je u istom zaposlio na radnom mjestu konobarice, za koji rad joj nije platio zarade, već je **prijetnjom** da će ostati bez posla, da će je istjerati na ulicu i postavljajući joj ultimatum da će nad njom vršiti torturu, za naknadu **predavao NN licima, radi vršenja prostitucije.**”

25 U ovom predmetu, krivični postupak se vodio protiv jednog okrivljenog istovremeno i za krivično djelo povreda prava iz rada iz člana 224 Krivičnog zakonika Crne Gore u produženom trajanju u vezi sa članom 49 Krivičnog zakonika.

